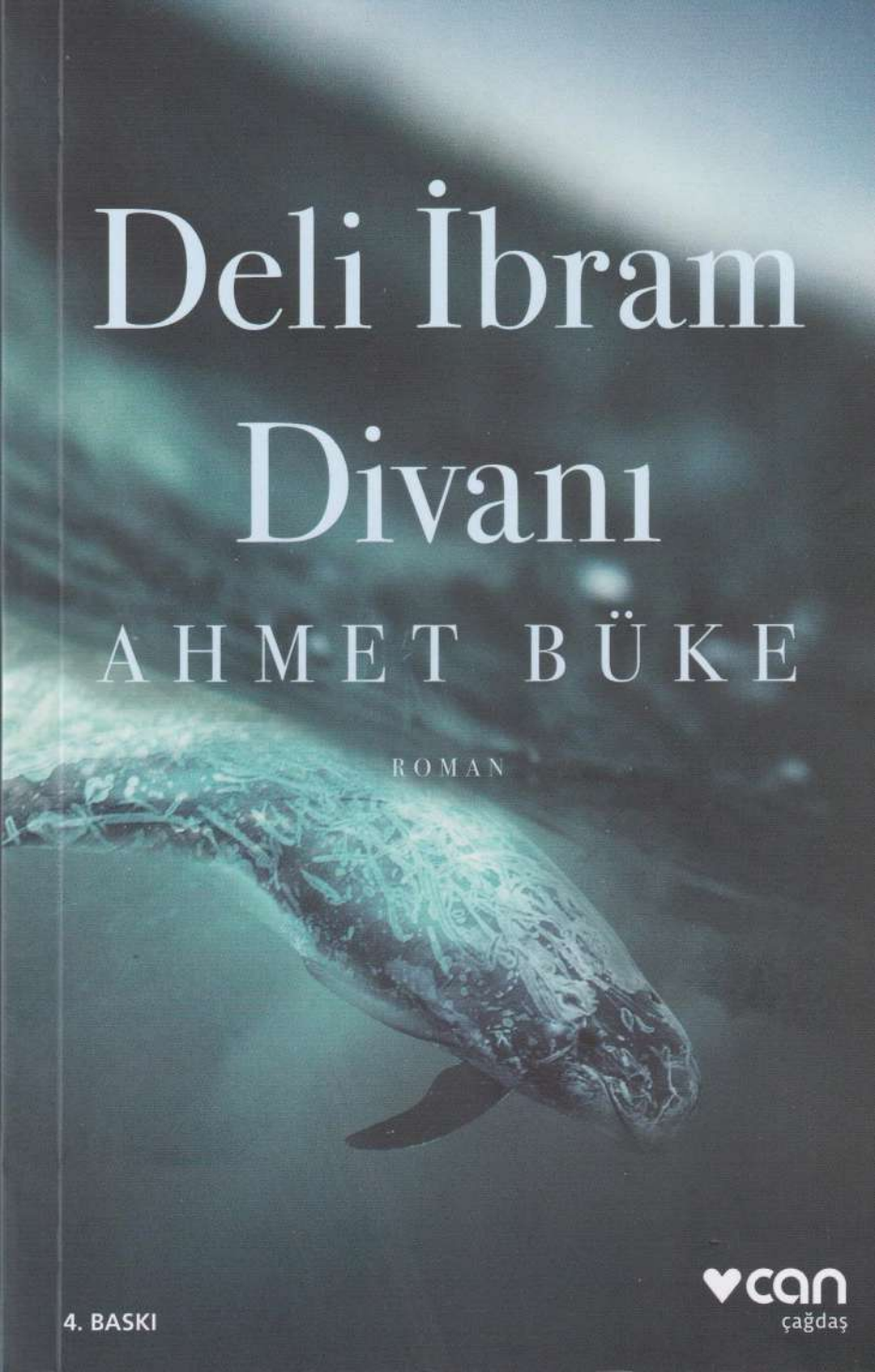
Deli İbram Divanı

AHMET BÜKE

ROMAN

4. BASKI

can çağdaş

AHMET BÜKE

DELİ İBRAM DİVANI

Can Çağdaş

Deli İbram Divanı, Ahmet Büke
© 2021, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2021
4. basım: Şubat 2022, İstanbul
Bu kitabın 4. baskısı 10000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Cem Alpan
Editör: Mustafa Çevikdoğan
Düzelti: Burçin Gönül
Mizanpaj: Atahan Sıralar

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)
Kapak tasarımı: Beyza Ceylan / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.
Maltepe Mah. Davutpaşa Çiftehavuzlar Sk. No:16 Acar San. Sit.
Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 45099

ISBN 978-975-07-5540-8

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer/İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

AHMET BÜKE

DELİ İBRAM DİVANI

ROMAN

can

Ahmet Büke'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Alnı Mavide, 2010
Çiğdem Külahı, 2010
İzmir Postası'nın Adamları, 2010
Kumrunun Gördüğü, 2010
Ekmek ve Zeytin, 2011
Cazibe İstasyonu, 2012
Yüklük, 2014
Varamayan, 2019

AHMET BÜKE, 1970'te Manisa'nın Gördes ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Gördes'te, liseyi İzmir Atatürk Lisesi'nde bitirdi. Bir süre ODTÜ Jeoloji Mühendisliği'nde okudu. 1997'de Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nden mezun oldu. Öyküleri *E*, *Adam Öykü*, *Ünlem*, *Patika*, *İmge Öyküler*, *Özgür Edebiyat*, *Eşik Cini*, *Notos Öykü*, *yeniyazı*, *ğ*, *Sus*, *Har* gibi edebiyat dergilerinde yayımlandı. 2004'te *İzmir Postası'nın Adamları*'nı, 2006'da *Çiğdem Külahı*'nı, 2008'de *Alnı Mavide*'yi (2008 Oğuz Atay Öykü Ödülü), 2010'da *Kumrunun Gördüğü*'nü (2011 Sait Faik Hikâye Armağanı), 2011'de *Ekmek ve Zeytin*'i, 2012'de *Cazibe İstasyonu*'nu, 2014'te *Yüklük*'ü, 2019'da *Varamayan*'ı yayımladı.

"Dirilirler dirilirler gelirler
Huzur-ı mahşerde divan dururlar."

Karacaoğlan

Gördesli Rehber'in anısına

BOZ

Ayağı Çap Bir Attı Zaman

Osman askerliğini İstanbul 1. Ordu Komutanlığı'nda, Selimiye'de yapmıştı. Acemiliği bitince onu ordu rezervi diye geçen 3. Süvari Tümeni'ne verdiler. Sabah akşam atları tımar ettikten sonra kuyruk örmesi, ince uzun parmakları, atlara gösterdiği özen ve yakasında her daim taşıdığı iğne iplik nedeniyle İzmirli bölük komutanı yüzbaşının dikkatini çekmişti.

Bir gün yüzbaşı aniden ahırlara çıkıp geldi.

"Asker, sen mesleğini söyledin mi acemi ocağında?"

Osman esas duruşta, karşı duvarlara bakıp susmuştu.

"Yok, kızmayacağım. Zaten evraklarına baktım. Şimdi senden de duyayım."

"Komutanım, ben biraz dikişten anlarım."

"Terzisin yani?"

Osman daha bir sıkı sarıldı esas duruşuna. Cevap vermedi.

"Kadın elbisesi de bilir misin?"

"Gelir elimden."

"Mantoluk kumaş alsam becerebilir misin?"

"Kumandanım, uygun patron kalıbı, dikiş malzemesi olursa eğer..."

"Onlar kolay. Ölçü almak gerekir, değil mi?"

Osman başını çevirip yüzbaşının gözlerinin içine baktı. En karanlık ve en aydınlık zamandı şimdi. Bir kadere karar verme ânıydı sanki.

"Evet komutanım. Eğer bedene oturacak bir manto isterseniz ölçü almak şart."

Yüzbaşı hiç konuşmadan arkasını dönüp gitti.

Osman ne kadar beklese de tümenin terzihanesine alınmadı. Bölükçü de bir daha görülmedi ahırların orada. O yine sabah ve akşamları tımar işindeydi. Bir ay sonra yüzbaşının postası geldi. Bölük komutanı odasına çağırıyordu.

Koşarak gitti, kapı hafif aralıklı. Tıklatıp içeri baktı. "Gel" işaretiyle girdi. Kısa künye ve esas duruşta bekledi.

"Al bakalım, oku şunu," dedi yüzbaşı.

Osman hafif hafif titreyen parmaklarıyla, içinden mırıldanarak kâğıda baktı.

Kıymetli Eşim,

Üst komşumuzun akşam sanat okuluna giden kızı yardım etti, sağ olsun. Bütün ölçülerimi aldık. İstediğim kalıbı da birlikte bulup seçtik. Hakeza kumaşı da sizin yolladığınız parayla Kemeraltı'nın en iyi kumaşçısı Artidi Bey'den aldım. Hepsini yolluyorum. Aramızda geçen bunca hadiseden sonra hâlâ beni düşünüyor olmanıza hatta gelen kışı düşünüp bu mantoyu hayal etmenize ne desem bilemiyorum. Kalbimi bir başkasına kaptırmam, ne kadar istesem de bundan kendimi alamamam, size açılmam, beni her halimle kabul etmeniz... Keşke zamanı tersine çevirebilseydim. Keşke bu çaresiz aşka düşmeseydim. Sizi ve kendimi bu kadar acımasız bir çavlanın içine atmasaydım. Ama hepsi için artık çok geç. Geçirdiğimiz güzel zamanların hakkı için şunu da size söylemem gerekir ki, çok mutluyum. Ölesiye kederler içinde olmayı Allah'tan isterdim. Ama içim içime de sığmıyor. Ve sizden son kez rica ediyorum, bana kim olduğunu sormayın. Söylememe imkân yoktur. El-

bette sizin istediğiniz zaman ve şartlarda evliliğimizi bitirmeye hazırım. Daha önce de bunu söylemiştim. Bunun bir an önce olmasını da niyaz ederim.

Aynur

Osman bembeyaz olmuştu. Yüzbaşı ise masanın üzerinde, sarı kâğıdı yırtılarak açılmış paketteki kumaşı inceliyordu. Neden sonra başını kaldırdı.

"Yan odaya bir masa koydurttum. Terzihaneden malzemeler gelecek. Portatif bir sefer yatağı da var. Yemeğini benim posta getirecek. Artık ahır ve nöbet yok. Gece gündüz buradasın bundan böyle. Şu mantoyu bitir bakalım," dedi.

Osman'ın o saatten sonra günleri farklı akar olmuştu. Sabah yine kalk borusuyla uyanıyordu ama koşarak erat helasına gitmesine gerek yoktu. Tümen binasındaki temiz lavaboları kullanabiliyor, sinek pisliği birikmemiş aynalarda kalın kaşlarını, gaga burnunu ve sert dudaklarını süzebiliyordu. Komutanın postasıyla birlikte arka bahçeye çıkan sahanlıkta kahvaltısını yapıyordu. Herkes eğitime ya da işlerine seğirtirken o küçük odasına gidip kumaşa ve ölçülere gömülüyordu. Odaya bir de terzi prova mankeni gelmişti. Onu pencerenin yanına, güzel ışık alan bir köşeye yerleştirmişti. Kestiği kumaşları arada gidip üzerine koyuyor, iğneleyip dikiş yerlerini belirliyordu. Bir defasında kendine engel olamamış, tek ayaklı ahşap mankene sarılıp, "Ah Leyla, ah!" demişti. Ansızın kapı açılıverdi.

"Emret komutanım!"

"Rahat," dedi yüzbaşı.

Yürüyüp masaya geldi. Makaslara, boşlanmış mezuraya, iğneliğe, kumaş parçalarının arasına yuvarlanmış dikiş yüksüğüne baktı.

"Nasıl gidiyor?"

"Gayet iyi komutanım."

"Ne zamana biter?"

Osman'ın askerde ilk öğrendiği şey, verilen işi yavaş yapması gerektiğiydi. Ne kadar iyi iş çıkarsan da gereğinden hızlı bitirirsen beğenilmezdi.

"Komutanım, akşamları ışık altında işlemek istemiyorum. Ne olur ne olmaz, gözümden kaçar, bir hata olur. O yüzden sadece gün ışığında çalışıyorum. Bu aralar hava yağmurlu. Benim oda da malumunuz biraz kuzeye bakıyor. Yani..."

"Yani ne zaman biter?"

"En kısa zamanda bitiririm komutanım."

Yüzbaşı tabakasından bir cigara çıkarıp yaktı. Pencereden ıslak avluya, aralarında güvercinlerin dinlendiği mevsimin son çınar yapraklarına baktı.

Bundan sonra her ikindi vakti Osman'ın küçük odasına gelmeye başladı. Artık esas duruş, selam falan istemiyordu. Uzun uzun dikişi, prova mankeniyle masa arasında mekik dokuyan Osman'ı izliyordu. Birlikte camdan bahçeye bakıp tütün tüttürmeye başlamışlardı.

Sonunda pek suskunluk da kalmadı aralarında.

"Demek Köstencelisin?"

"Öyle komutanım. Yerlisiyiz."

"İlkmektepten sonra götürdüler seni İzmir'e ha?"

"Evet. Boğulacaksan büyük denizde boğul, derdi anam. Gerçi İstanbul'u görünce bizim oraları yine göl sayılır ya. Ekmek derdi işte. Anam beni aldı, büyük dayısının evine götürdü. Emekli kaptandı Yusuf Reis. Eski gemilerde çalışmış. Yelken zamanlarında. Loçadan kıç üstüne kadar çıkmış ama."

"O ne demek?"

"Çekirdekten yetişmiş yani. Denizin çıraklığından ustalığına kadar varmış. Sonra bir gemi yangınında yaralanmış. Onun kapısını çaldık işte annemle."

Askerdeki geniş omuzlu ve sert yüzlü, donuk bakışlı Osman'dan o yıllarda eser yoktu elbette. İnce ayakları üzerinde yaylanarak yürüyen, tahtadan oyma bir kukla gibiydi. Anasıyla Kemeraltı'na girip Kestelli Yokuşu'na sardıklarında arkalarına takılan kulaklarının içi kırmızı sokak köpekleri bile bu çocuk çok yaşamaz burada diye düşünmüşlerdi. Yokuşun bitimine doğru eski hamamı geçince iki katlı, pencere kepenkleri gül işlemeli, cümle kapısı ağır demirden bir kale girişini andıran evin önünde durdular.

"İşte burası," dedi anası. "Yusuf Reis'in hanesi."

Osman ardında sokak köpeklerinin biriktiğini gördü. Sanki yanında anası olmasa onu paçasından tutup hamam ile aşı boyaları çatlayıp katmerleşmiş bakkalın arasındaki ince uzun boşluğa çekecekler, o karanlık loşlukta boğazına çökeceklerdi. Sağına soluna bakındı iyice. Sokağı ve ayrıntılarını öğrenmek istiyordu. Taşı yolun neresinden sökecek, nereye kaçacak, çok sıkıştırdıklarında hangi kapıyı çalacaktı?

Korku ayakuçlarından sırtına kadar yürümüştü ki kapı açılıverdi. Çıkan adam kapıyı çalanlara doğru bakmamıştı bile. Sokağa doğru iki adım attı. Balyoz gibi sıktığı yumruğunu kaldırıp köpeklere doğru salladı.

"Siktirin gidin lan buradan!"

Köpekler lafı ikiletmedi. Öndeki çete başı yokuştan aşağıya sekerken sürüsünü de arkasından sürükledi. Kayboldular.

Osman'ın soğuyan teni yeniden kendine gelmişti. Karşısındaki deve dişi gibi adama ışıldayan gözlerle baktı.

"Dayı biz geldik," dedi anası. "Tel çekmiştik sana. Bilmem haberin oldu mu?"

Yusuf Reis soğuk havaya rağmen açıkta duran ak kıllı göğsünü kaşıdı.

Hiç konuşmadan içeriye yürüdü. Kapıyı kapamadığı için bunun bir hoş geldiniz olduğunu anlamıştı Osman.

Tereddüt eden annesinin de elinden tutarak onu içeriye çekti. Büyük ve uğursuz şehir daha ilk adımında onu yutup parçalamak istemişti ama bu adamdan herkesin korkup geri duracağını anlamıştı. Hayatta kalacaksa eğer – anne ve babası onu adadan buraya fırlatıp atmıştı– Yusuf Reis sayesinde olacaktı. Diliyle diyemese de aklıyla, kanıyla kavramıştı.

"Gir ana gir," diye dişlerinin ardından fısıldadı.

İşte Osman'ın İzmir çukurunda günleri böyle başlamış oldu.

Annesi birkaç gün oyalandı. Osman'ın akşamları yatacağı küçük odayı baştan aşağı badana edip temizledi. Yusuf Reis'in evlatlığı, Leyla adında bir de kız vardı evde. Yemek, çamaşır, temizlik işlerini yapar, arada da ev için öteberi almaya çıkardı. Leyla da kadına yardım etti. Bir döşek çıkarıp oklavayla iyice dövdüler avluda. Sonra nevresimlik kumaş getirdi kız; elinden geliyordu bu işler, çarşaf kesti, yastık kılıfı dikti. Üstüne de temizinden bir Sümerbank battaniyesi uydurdular. Devetüyüydü. En son oğulcuğunu iki gözünden öptü.

"Ana gitmesen," dedi Osman. "Burada beraber kalırız. Ben çalışır bakarım sana. Yusuf Dayı bir şey demez. Yaşar gideriz."

"Baban ne olacak ya?" dedi annesi. "Sen sık dişini. Yusuf Dayın ne sanat gösterirse onu öğren. Ada'da bizim gibi zebil mi olacaksın? Bir çürük dalyana bakıyoruz. Kız kardeşlerin var, biz varız. Geçen kış açlıktan ölecektik az daha, unuttun mu?"

Fırtına Denizin Alnında Boz Bir Akıtmadır Artık

Gerçekten de yaman kış geçirmişlerdi. Önce evin direği hastalandı. Sıtması yine tutmuştu babanın. Kız

kardeşler korkudan birbirlerine sarılıp duruyordu. Babanın titremeler içinde boğuk boğuk ağlaması onları ürkütüyordu. Osman ile annesi dalyana gittiler her gün. Sabahın ilk ışığıyla beklemeye başlıyorlardı. Ama bir uğursuzluk da meraya çökmüş olmalıydı. Balığın, böceğin köküne kıran girmişti sanki. Bir türlü beklenen sürü gelmiyordu. Akşamlar iniyor, dalyan ağları tek balık dahi görmüyordu. Evde yiyecek kalmamıştı. Sonunda annesi kızların döşeğini ve nikâh yüzüğünü elden çıkardı. Eczacı Süleyman'dan bir avuç kinin, Toptancı Meşin'den yarım teneke kavurma aldı. İlaçları Balıkçı'ya içirdiler. Gözünü açtıkça azar azar kavurmayı yedirdiler. Kavurmanın yağına ekmek doğrayıp kalanlar için katık ettiler. Kızlar ağızlarına yayılan tadın hoşluğuyla durmadan gülümsüyordu. Osman birkaç parça olsun et için anasına yalvardı. Olmadı onun hakkını kızlara vereydi ya! Ama anası kestirip attı.

"Babanız ölürse hepimiz ölürüz."

Haftasına Balıkçı biraz kendine geldi. Soluğanlığı azalır gibi oldu. Maviş gözleri büyük bir çukurun içinden tırmanarak çıkmış, üstü başı paralanmış olsa da kuyunun ağzından görünmüştü. Etrafa bakınınca durumu hem hatırladı hem de anladı. Hatırladı çünkü bu açlığı ikinci çekişleriydi. Anladı. Zira kızlarının saçlarının uçları iyice açık sarıya dönmüştü. Osman pencerenin önündeki divana tünemiş, tırnaklarını yiyerek uzağa, denize doğru bakıyordu. Karısı sapı kararmış, ağzı aynı ev halkının aç dişleri gibi gümüş renginde parlayan iri nacağıyla bodur çam kütüklerini yarıyor, çıkan çıraları –evi ince ince dolduruyordu kokuları– bir yana, kalan parçaları bir yana istifliyordu. Kadın öyle seri ve kendinden emin, neredeyse gözü kapalı yapıyordu ki işini, felaket sanki onlara uğramamış, çektikleri acı don değiştirip bir kedi gibi eşiklerinde hiç uyumamıştı. Kadın eski, yolunda akan

günlerini hatırlıyor; dişlerinin arasından ıslık ıslığa bir türküye başlamak için can atıyordu.

"O zaman yine yapacağız bu işi," dedi Balıkçı. "Göklerdeki Allahımız yardım etsin, denizlerdeki affetsin."

Gün suların ötesine düşüp gittiğinde evlerinden çıkan baba oğul karanlığın içine doğru yürüdü. Adam oğluna dayanıyordu. Dizleri dindiğinde durup soluklanıyor, sonra yine oğluna abanıp yola devam ediyordu. Kasabanın arka sokaklarından geçtiler, kimseye görünmeden Köstence çarşısının sonundan girdiler. Demirci Asım'ın kapısının ipini çektiler.

Demirci onları görünce anladı. Dükkân penceresinin ağır, yekpare kestaneden kaba kepenklerini çekti. Ocağın ateşi denizde batan bir dolunaya benziyordu. Yere kirli iki pösteki serdi. Oturdular. Balıkçı kısık bir sesle meramını anlatmaya başladı. Lafının ortasında Demirci elini kaldırıp susturdu.

"Seninle biz asker arkadaşıyız değil mi?"

"Öyle."

"25. Alay. Benim hiç aklımdan gitmiyor o günler. Conk Tepe'de mevzideydik. Gemi topçusu bizim takımı biçtiydi ya. Sen kapaklanmıştın üzerime."

"Korkudan bayılmışım."

"İşte kader! Üstüme düşünce siperin dibine yuvarlandık. Allah vazgeçtiydi bizden çoktan. Canımızı almayı da unutuverdi o gün."

Balıkçı güldü. Yüzündeki derin kırışıklar kımıldadı. Sanki gök bir ekin tarlası rüzgârda gidip geliyordu. Aralarında acımış sis gibi duran ateş ve çaresizlik seyreliverdi.

Demirci ciddileşti yine.

"Can borcum var sana. Ödeyemem biliyorum. Ama geçen de bu günahı işledim ben senin için. Sonra tövbe ettim. Şimdi geldin yine aynı şeyi istiyorsun."

Balıkçı derin bir soluk aldı. Elini dizine vurdu.

"Bak Asım, ben senden ne istediğimi biliyorum. Gel sen de benim ne dediğimi bil. Mecbur olmasam bunu yapar mıyım? Allah Çanakkale'de beni almadı. Aldıklarının sayısını tutmamıştır ama beni es geçti. Peki, iyilik mi yaptı bana? Bu ikinci oldu açlıkla sınadığı. Haydi, bir başına olsam ya da yaşlı anam babam sağ olsa da onlarla kırılsam yine de şükür derdim. Ya çocuklar? Koca gözleriyle etime batıyorlar. Açlık boz bir köpek ağzı olmuş dolaşıyor bizim evde. Eğer bunu bir kez daha yapmam diyorsan benim elimden ne gelir? Ama o zaman sen de şu örsünle çekicini getir. Tek tek uzatalım başımızı. Ez bizi. Hayrına da göm. Bitsin bu günah gayrı."

Asım başı önde, düşündü durdu öyle. Sonra, "Ya Ali!" diye kalktı gitti ocağın başına. Ateşi körükledi. Dükkânın ortasındaki ağaç kasanın içine eğildi. Üst üste yığılı hurdaların arasından ağır bir zincir parçası çıkardı. Eski bir teknenin çapa zincirindendi bu.

"Madeni Hekimhan Deveci cevherindendir," dedi. "Kim bilir hangi gemiden kaldı. Deniz kendi belinden düşeni unutmazmış..."

Demirci Asım o gece ince işçilik çıkardı. Zinciri ateşin içinde bekletti. Sonra iri baklalarından birini keskiyle ayırdı. O baklayı bu defa daha uzun tuttu yanan ocağın cehenneminde. Kor halini alınca önce örsün boynuzunda açtı halkayı. Ardından ateş maşasıyla tutarak örs omuza aldı, yine dövdü. Sonra yüze yatırdı da dövdü ha dövdü. İnceltti. Bir bıçak kıvamını verdi. İki yanağı da ışıltısı gidene kadar ayrı ayrı örseledi. Suda uyuttu. Yeniden ateşte tavladı. Ağzına, kanatlarına vücut verdi, ruh üfledi. Çekiç ucuyla akıntısını açtı. İşin kabası bitince bir kütüğe çiviler çaktı. Aralarına bir yanı elmas, bir yanı kumlu bileği taşını sabitledi. Taşa tükürüp bilemeye başladı.

Sabahın ilk kumruları dem çekerken işi bitti.

Koyun koyuna uyuyan Balıkçı ile oğlu Osman'ı uyandırdı.

Karşılarında güçlü, mükemmel dengesiyle, halkası ve boynuyla kusursuz bir süngü duruyordu. Balıkçı, Asım'ın elini öptü. Osman yerdeki pöstekilerden birine iki iri adam karışı uzunluğundaki süngüyü sardı.

Çıkıp gittiler.

Eve vardıklarında kızlar divanın üzerinde uyuyordu. Yanaklarına inen pembelikten belliydi, analarının kalan bir avuç kavurmayı onlara yedirmişti. Ocak yanıyordu. Tek göz evleri, "Bugün de kimseyi toprağa vermedim," diye kıvanıp duruyordu sanki. Ilıktı ortalık.

Kadın yere oturmuş, kum rengi bir yelkenin kuşgözlerini iğne ipliğiyle güçlendiriyordu.

Balıkçı divanın altından kucak kucak kendir çileleri çıkardı. Ayakta ona bakan oğluna, "Gel sana da öğreteyim," dedi.

Ocağın karşısına geçtiler.

Balıkçı beş ayrı çileden beş kendir lifi seçti. Uçlarını yere çaktığı uzun tahta bize bağladı. Sonra çileleri açıp lifleri saat yönünde sardı, sardı. Çileler bitene kadar durmadı.

"Bak buna flasa derler. Beş kendir lifinden sarılır böyle."

Balıkçı ve oğlu böyle üç uzun boy flasa sardı. Ardından üç flasayı bir araya getirip bu kez saat yönünün tersine sararak bir boy kol ördüler. Böyle üç boy kol üreyene kadar epey vakit geçti. Kadın kalkıp ocağa bir zeytin kütüğü attı. Ateş kendine gelirken Balıkçı dikkat kesilmiş bir halde üç kolu saat yönünde, sıkı sıkı birbirlerine doladı.

"Al bakalım, işte sana bir burgatalık halat," dedi Balıkçı.

"Sağlam mı sağlam! Serene dola iki tur, ucuna bir bölük adam asarsın."

Kadın divandan kalkıp geldi yanlarına. Halatı roda etti düzgünce. Sonra bir tığ ve kınnap ipiyle halatın çı-

malarına piyan yaptı. Uçlarını iyice sağlamlaştırdı ki rüzgârda yelken işlerken ya da denizin suyunda zorlanırken halat açılıp dağılmasın.

Böyle iki roda halat yaptılar. Bir roda da el incesi ördüler. İkindi inmiş, kızlar acıkıp uyanmışlardı. Güllü dallı patiskadan yastığın üzerine yan yana toykurdular. Kadın ocakta toprak bir kaba arapsaçını doğradı, içine her başa bir avuç bulgur hesap edip ekledi. Sade suda haşladı.

Balıkçı yemekten sonra dört kulaç boyunda ince uzun genç bir kayın bedeninin kabuklarını soydu. Ocağın közlerinden mangala aktardı. Kayını ağır ağır közün üzerinde tutup sıkılaştırdı. Sertleşen ağaç sağlam bir cirit olup çıkmıştı. Elinde döndürdü. Hafif eğri yerlerini, ufak budak çıkıntılarını zımparaladı. Terazisini tutturdu sırığın. Sonra cebinden çakısını çıkardı. Artık kimsenin bilmediği bir alfabede sağdan sola doğru sözler kazıdı.

Bizim sözümüzle şöyle nakşetti:

"Demirkırı çapraz kösteklemişler. At kımıldayamadan duruyor, der. Öyle bilin: Bu fal kötüdür."

Ertesi sabah gün doğmadan uyandı Osman. Babası çoktan kalkmıştı. Kayın sırığın başını süngünün boğazına göre ayarlıyordu. Ardından süngünün halkasından el incesini geçirdi. Sağlam bir anele bağı attı. Kalktı elinde tarttı. Kolunu gerip atar gibi ileriye hamle yaptı.

"Oldu bu. Tam kıvamında..."

Osman babasının gözlerinin içine baktı. Mavi halkaları kızarmıştı. Eline aldığı zıpkın onu sanki başka biri yapmıştı. Yorgun göğsü inip kalkıyor, ensesindeki tüyler alıcı bir kuzgun gibi şişiyordu.

Artık ev halkı da ayaklanmıştı. Yelkeni kadın sırtlandı. Halatları Osman'a yüklediler. Zıpkın Balıkçı'nın elindeydi. Kızlar bile öteberi taşıyordu. Evleri bir kaşın üzerindeydi. Aşağıda Dolungaz Koyu güneşin altında yanıyordu. Kayaların üzerinden koyun en güzel kuytuluğunda duran kurumuş çökertme dalyanın direkleri parlıyordu.

Bir keçiyolundan koya indiler. Kıyıya çekilmiş, kumun üzerinde bir bordasına doğru hafif kaykılmış kayığı doğrultup yuvarlanan ağaç felenklerin üzerinden suya ittiler hep birlikte. Malzemeleri elden ele yapıp yüklediler. İlk Balıkçı atladı içine. Yatık direğe yelkeni serdi. Kaldırdı. Halatları kuşgözlerinden geçirdi, yuvalarına yerleştirdi. Osman ve anası kayığı ittiler. Osman dize kadar suyun içinden koşarak sancak kıç omuzluktan kendini tekneye çekiverdi. Çok hafif bir rüzgâr vardı. Usulca açıldılar. Osman kumsalda onları sessizce uğurlayan anasına ve kardeşlerine baktı son kez.

Dolungaz Koyu'ndan çıktılar. Deniz kuşları gürültüyle üzerlerinden geçip rüzgârüstüne doğru tırmanıyordu. Kayığın yelkeni dolmaya başladı. Muhalif bir rüzgâr değildi esen. Pupadan, onların lehine bir el gelmiş, yumuşakça ittiriyordu sanki.

"Açıkta frişka rüzgâr olacak belli," dedi Balıkçı.

Biraz önlerinde bir uçan balık sürüsü belirdi. Sudan çıkan gümüş parıltılar iz gibi kanatlarını açıp süzülüyorlardı. Kalktıkları yönden insanın içini sevinçle dolduran bir deniz kokusu geliyordu. Sanki tadına doyulmaz, fırından yeni çıkmış mis gibi akça çarşı ekmeğini ince bıçaklarıyla bölüyorlardı. Deniz oradaydı işte. İçi bilinmezlerle dolu; ekmekle, hayatla dolu bir deryaydı. Sırtını dönmüştü. Aç bırakmıştı. Şimdi onlar da bu bilinmezin koynuna gidip almak zorunda olduklarını koparıp getireceklerdi. Suç, günah, yasak adada, Köstence'de kalmıştı. Artık kim kimin üstesinden gelirse o hayata tutunacaktı.

Balıkçı parmağıyla sancak baş omuzluk yönündeki bir karaltıyı gösterdi.

"Turgutça Kayalığı. Oraya gidelim de azıcık güç kuvvet bulalım."

Kayalık dedikleri, bu ıssız yerde küçükçe bir adaydı. Açıktan gelen rüzgârı kestiği için iyi rüzgâraltı yapıyordu üstelik.

Kayığı kayalığın küçük koyuna çektiler. Osman ocak için çalı çırpı toplamaya gitti. Kayalığın ortasına doğru Rodoslu korsanların kayalar içine oydukları yağmur sarnıcı vardı. Ağzından içine sarktı, dizlerine kadar temiz suya girdi. Elini yüzünü yıkadı. Balıkçı, sığlıklarda bıçağıyla midye toplayıp kirli mintanının eteğinde biriktirdi. Yeter miktarda çıkardığını düşününce iki büklüm döndü. Yorulmuştu iyice. Midyelerin en irilerinden birkaç tane seçti. Kayığa atladı. Hafifçe açıldı. Ne akıntı, ne rüzgâr vardı burada. Ufak bir olta takımı kurdu kendine. Midyeleri bıçağıyla açıp iğnelere taktı, kurşunla dibe saldı. Osman babasından kalan midyeleri ateşin ortasına koyduğu kayrak bir bazalt taşa diziyordu.

Balıkçı yarım saat sonra neredeyse iki kiloluk çirkin bir varlıkla döndü.

Osman daha önce gördüm mü ben bunu hiç, diye düşündü.

Balıkçı, "Buna bilmeyenler dülgerbalığı der, biz peygamberbalığı deriz," dedi.

Babası iki parmağını solungaçlarına sokmuş kaldırıyordu. Balık iki yanağındaki siyah lekeyle sanki utançtan yamyassı olmuştu. Ateşin yanına bıraktı. Biçare, mahzun gözlerini Osman'a dikti. İnce bir çığlık koptu içinden. Öldü.

Balıkçı deniz suyunda balığın karnını yarıp temizlerken –doyacakları için biraz neşelenmişti de aslında– anlatmaya başladı.

"Evvel zamanda Saruhan Hatun Efendimizin halkı bir ara yine çekilmez açlığa düşmüş. Tekmil dalyanlar kırılıyormuş. İnsanının inlemesi diken gibi etine batar olmuş. Yerinde duramayan Saruhan Hatun kaçıp uzaklaşmak istemiş. Bir kayalık meraya gelmiş, kıyıda ağlamaya başlamış. Gözyaşları denize düşünce bir balık çıkmış ortaya. Beni al, demiş balık. Çocukları doyur etimle. Saruhan

Hatun balığı iki parmağıyla tutup kaldırmış. Sen kendini kurban ettin ama ben seni salacağım. Haydi git, kıyamete kadar yaşa, demiş. Denize geri atmış. İşte balığın iki yanındaki parmak damgaları Saruhan Hatun'un izleridir."

Baba oğul taşta pişirdikleri midyeleri ve peygamberbalığını son lokmasına kadar yediler. Kayıktaki kızıl testiden kana kana ada suyunu içtiler. Ateşin yanında, kumların bağrında uykuya yattılar.

İkindi vakti yine denizdeydiler. Artık kayalığın perdesinden çıkmışlardı. Rüzgâr sertleşmişti. Balıkçı yekeyi oğluna bıraktı. Yelkeni camadan tutup küçülttü. Epey yol yaptılar. İskele baş omuzluktan aldıkları rüzgâr kayıklarını sancağa doğru bayıltmıştı. Karşıcı denizlerin kaldırdığı dalgaların serpintisiyle sırılsıklam olmuşlardı. Kayık bir güçlü dalgayla şahlanıp çukuruna düştü. Kıyamet gibi ıslandılar. Aldıkları su farş tahtalarını aşmış, ayak bileklerine kadar yükselmişti. Osman eğilmiş bir eliyle kemere tahtasına tutunurken bir eliyle kabaktan çamçağa su doldurup durmadan dışarıya boşaltıyordu. Turgutça Kayalığı arkalarında kayboldu. Birden rüzgâr kesiliverdi. Balıkçı başını kaldırıp güneşin konumuna baktı. Kopup geldikleri, artık sisler arasında kalmak üzere olan adanın burnundan kerteriz alıp mevkisini aşağı yukarı tahmin etti. Ardından yelkeni topladı. Direği indirdi. Zıpkını aldı. El incesini ve süngüyü ayrı ayrı yokladı.

Tekne ağırdan alan bir akıntıyla kımıldıyordu şimdi.

Dalgaların, rüzgârın, iskota halatlarının sesleri kesilmişti.

Balıkçı, oğluna el edip yanına çağırdı.

Osman'ın kulağına eğildi. Fısıldayarak konuştu.

"Burası avlaklarının yolu üzerindedir. Rüzgâr dindiğinde, akıntı durduğunda bu geçidi kullanıp giderler. Birazdan çıkarlar ortaya. En arkadaki en yaşlıyı vuracaksın. Anladın mı?"

Osman'ın gözleri büyümüştü.

"Ben mi vuracağım süngüyü?" diye sesini yükseltti.

Balıkçı eliyle oğlunun ağzını kapattı.

"Yavaş! Denizin kulağı vardır."

Osman bu defa fısıldayarak yalvaran bir sesle konuştu.

"Baba ben yapamam. İyeyi süngüleyemem!"

Balıkçı bir eliyle zıpkını tutuyordu. Öteki eliyle oğlunun boğazına yapıştı. Sıktı. Parmaklarının uçları bir mengene kadar kuvvetlenmişti. Maviş gözler kızıl damarlarla bölünmüştü.

"Evin bütün günahı benim boynuma olsun yani ha?" dedi Balıkçı. "Öncekinde küçüktün. Artık büyüdün. Bu defa bu işi sen yapacaksın."

"Baba olmaz!"

Balıkçı daha bir sarstı oğlancığı.

"Elimiz boş dönersek ne olur biliyor musun? Önce ben ölürüm. Anan da hastalıklı kadın. O da kurtulur canından. İkiz kardeşlerin gözünün önünde ağlaya ağlaya, kendir iplerini dişleye dişleye açlıktan kuruyup üzüm çöpü gibi dökülürler. Sen sanıyor musun kasabada bir hane acıyıp da size el kadar ekmek verecek? Bunların dumanı tütüyor mu, diyen olur mu acaba? Birisi de dönüp bakmaz size. Bunu mu istiyorsun ha?"

Osman soluk soluğaydı.

Babası belki de doğduğundan beri ilk kez yanağını okşadı onun. Sesi yumuşamıştı.

"Hem istesem de yapamam artık. Gücüm kuvvetim kalmadı. Hepimiz senin eline bakıyoruz."

Osman zıpkını sağ eliyle kavradı. Süngünün ucundaki keskin çentik güneşin altında parlıyordu ve şimdi karşısında uzanan göğü bile bir hamlede ikiye bölecek kadar can alıcı bu yabancı koldan, koldaki kara demirden, onun bittiği yerden başlayan uğursuz dövmeden öz

parmaklarına oradan da tenine ve kalbine geçen bir hal vardı. O güç geldi, onu sardı, teslim aldı.

"Unutma," dedi yekeye geçen babası. "En arkadaki ihtiyarlardan birini seç, ona sanç kargıyı. Sakın taylı analara dürtme. Aman ha!"

Osman boştaki elini gözlerine siper etti. Ufku taradı. Birden pruva yönündeki sular kaynadı, köpürdü.

Ve başladılar.

Kayık büyük bir yunus sürüsünün içinde kalmıştı. Açık duman donlu süvarilerin öncüsü onlar gelmekte olanı daha anlayamadan geçip gitmişti.

"Boz yunuslar!" diye çığlık attı Balıkçı. "Hazır ol! Sürünün arkasını kolla!"

Kayığın iki yanından büyük bir sürü ikiye ayrılıp akıyordu adeta. Sıçradıkları zaman neredeyse Osman'la göz hizasında oluyorlardı.

"En irisini seç," dedi Balıkçı. "Önünde suya düşerken sapla!"

Osman'ın bacakları titriyordu ama zıpkının bedenindeki parmaklarından vücuduna yayılan sıcaklık ona müthiş bir canlılık ve dikkat veriyordu. Süngüye yapışmış bir tutam kastan ibaretti sanki.

Sürünün ana gövdesi geçmişti. Osman babasının parmağıyla gösterdiği boz yunuslardan birine gözlerini kilitledi, tam olması gerektiği yerde, olanca gücüyle zıpkını fırlattı. O an bir çekiçle suya vurulmuş gibi bir ses çınladı ortalıkta. Yunus vurulmuş, ciritten ayrılan süngü içine gömüldüğü etle birlikte suları yararak gözden kaybolmuştu. Süngüye bağlı el incesi hızla sağılmaya başladı kayıktan. Balıkçı el incesinin sonuna bir burgatalık halata usta işi bir bağ attı. El incesi bitince halatı çekti götürdü vurgun yunus. Ama artık ardındaki ip ağırlaşmıştı. Kaybettiği kan ve halatın yükü gücünü tüketti, durdu. Yüze çıktı. Hâlâ deli gibi kuyruk vuruyordu. Sü-

rüsüne seslenmek istiyor ama demirin acısından fısıldayamıyordu suya.

Balıkçı halatı, el incesini ağır ağır çekip yunusu kayığa yaklaştırdı. Nefes deliğinin hemen yanından vurulmuştu ve her tıslayışında dışarıya kanla karışık su fışkırtıyordu. Kayıktaki balıkçıyı fark edince yardım ister gibi ona doğru kuyruk vurdu, yaklaştı. Adam yarım kol mesafesi kalınca yunusun tam alnına keskin bıçağını bir murç gibi soktu. Onu söndürdü. Denize kızıl bir iz yayıldı. Artık ölmüştü. Deniz uzak eteklerinden beyaza kesti. Koca derya küs bir dağ gibi sırtını dönmüş kalmıştı.

Yunusu önce kuyruğundan sonra boğazına taktıkları kakıçtan sıkı sıkıya halatla kayığın bordasına bağlayıp yelken açtılar. Güneş ağır ağır batarken Turgutça kayalarında karaya çektiler.

"Nereden baksan üç yüz kilo var," dedi Balıkçı.

Yunusu küçük, saklı kumsalda parçaladılar. İç organlarını midye tarlasına, suyun içine bıraktı Osman. İri kemiklerini çalıların dibine gömdü. Kalanı baltayla parçalayıp kayığa yüklediler. Üzerini yedek yelkenle örtüp Köstence'ye, Dolungaz Koyu'na döndüler. Yıldızsız bir karanlık asılıydı üzerlerinde.

Parçalanmış yunusu küfelerle eve taşırken hava iyice bozdu. Balıkçı geride kalıp felenklerin üzerindeki tekneyi epey geriye çekti. Sağlama aldı. Bütün ağırlıklarını eve soktuklarında dışarıda kıyamet kopmuştu. Karanlığın içinden kudurmuş deniz bembeyaz kollarıyla önce kıyıyı ardından önüne çıkan her şeyi kırıp ezmek ister gibi dünyaya çarpıyordu.

Damı döven yağmurun sesi altında Osman divana, kardeşlerinin ayakucuna uzandı. Tükenmiş, dertop olmuş yaşlı bir kirpi gibi örtünün altına sızıp gözlerini kapadı.

Anne ve babası onu kayıtsızca süzdüler. Hiç ses etmeyip işlerinin başına döndüler.

Uzun Gecenin Ardından

Ertesi gün aynı saatlerde yine denize çıktılar. Balıkçı çökmüştü iyice. Hiç başına gelmeyecek bir şey daha oldu, deniz tuttu. Kayığın ortasına yatıp gözlerini kapattı. "Bugün olmazsa yarın ölürüm herhalde," diye mırıldanırken Osman hem yelkenleri idare ediyor hem de yekeyi tam rotalarında zapt ediyordu. Teknenin yelkeni sanki huysuz bir öküz olmuş, ısrarla onları rüzgârüstüne doğru sürükleyip kendi ölü bölgesine sokmak istiyordu. Osman bu hırçın harekete daha olgunlaşmamış vücuduyla karşı koymaya çalışıyordu. İlkokul beşe giden bir çocuk için hayli güçlü kuvvetliydi. Başka da çaresi yoktu. Arada yekeyi koltukaltına alıyor ve gevşettiği parmaklarına bakıyordu. Şimdi okulda olsaydım diye düşündü ama elleri o uğursuz zıpkındaydı hep.

O gün de Turgutça Kayalığı'nda beklediler bir süre. Sonra yunus geçidine gittiler. Osman bu defa daha da iri bir yunusa süngüyü batırdı. Babası kayıktan deli gibi sağılan halatı vakti geldiğinde seri hareketlerle çekti, yunusu yine aynı yerinden –alnının ortasından– söndürdü. Bir iri boy yunus daha vurdular. Avlarını kayığın iki bordasına ayrı ayrı bağlayıp gece karanlığında döndüler.

Osman o akşam yunus eritme işine de yardım etti.

Anası ocağa büyük bakır kazanı yerleştirmiş, altını meşe kütükleriyle beslemişti. Sıcaklık evin duvarlarından ve çatı dilmelerinden dünyaya taşıyordu. Derisini soydukları yunusun yağ dokusunu alttaki et ve kaslara kadar iri dilimler halinde sıyırıp kazanın içinde kaynatıyorlardı. Kuzguni bir duman tahammül edilmesi zor, ağır mı ağır kokuyla evin bacasından tütüyordu. Fokurdayan koyu idrar rengindeki yağlı sıvının köpüklerini su kabağından tasla alarak ayrı bir tencereye biriktiren kadın, üzerine biraz tuz ve karabiber ekti. Sonra kuru yufkayı içine kırıkladı. Yumruğuyla dizinde iri soğanı kırdı.

Kızlar sofra bezini serdiler, tahta kaşıkları getirdiler. Aile sofrası yine kuruldu. Bu defa ortada Saruhan Hatun Efendilerinin etinden kaynamış öz vardı. Don değiştirmiş bir iyenin tadına kaşık salladılar. Yunusun kalamar ve mürekkepbalığı yiyerek milim milim bağladığı yağların ak köpüğü şimdi onların kursağındaydı.

Yemekten sonra kazanda biriken, kötüden de kötü kokan yağı bir toprak küpe süzdüler.

Böyle tam bir hafta işlediler.

Gelen günde Balıkçı'nın dizlerinde derman yoktu. Yunusun eti –yanaklarını ve alnındaki löp etleri haşlayıp yemişlerdi– ile yağının köpüğü hafifleyen sıtmasıyla bir olup bağırsaklarını bozmuştu.

"Sen bugün yalnız çıkarsın," dedi babası.

Osman'ın dizleri titredi. Koca denizde, yelkenli bir teknede kan ve rüzgâr arasında nasıl olacaktı bu iş?

Anasına baktı. Kadın bağdaş kurduğu yerde başını eğmiş, ellerindeki yağ artıklarını tırnaklarıyla kazıyordu. Başını kaldırıp gözlerini oğlunun gözlerine değirmedi bile.

Osman çaresiz denize açıldı. Babasıyla yaptıklarını yineledi. Devinimler, rota, denizin ağzındaki tadı ve ne varsa, bir mumlu kâğıdın ardından çıkan kopyalanmış zaman gibi akıyordu önünde, ta ki süngüyü takıp zıpkını kaldırana kadar. İşte o anda her şey duruverdi. Büyük bir boz yunus sürüsü önünden akıp geçti. Neredeyse kuyruk vuruşlarıyla sıçrayan serpintiler oğlanın kirpiklerine kadar akacaktı. Ama vurabilmesi için teknenin hafiften bir manevra yapması gerekiyordu. Oysa yekede olması gereken babası yoktu. Bir türlü doğru zamanı tutturamadı. Yunuslar dalgalarla vuruşarak uzaklaşıp gittiler. Denizin sessizliğinde kaybolan sürünün kuyruk suyunun ardından bir süre bakakaldı.

Turgutça Kayası'na döndü. Büyük bir ateş yaktı. Biraz midye topladı. Karnını doyurdu. Sırtını denizden sü-

rüklenip gelmiş, sert budakları aşınmış bir ağaç bedenine dayadı. Gece ağır ağır geri geliyordu. Rüzgâr yoktu ama soluğan çıkmıştı. Her zaman sakince dinlenen küçük koydaki çakıllar arka arkaya gelen kaba ölü dalgaların arasında birbirleriyle çatışıp duruyordu. Adacığın kimsesiz sessizliğini aynı ritimle döven bir davulcu gibiydi deniz.

"Güüm... Güüm... Güüüüm... Güüm... Güüm... Güüüüm..."

Aralanmış bir perdeden çıkmış gibi göz kırpan yıldızları seyre koyuldu.

Aklına annesiyle zeytin toplamak için dağdaki küçük bahçelerine gittikleri gün geldi. İş uzun sürünce geceleyelim demişlerdi. Annesi aynı böyle bir ateş yakmıştı. Yıldızlar yine teker teker çıkıp gelmişlerdi. Kadın ona nenesinden dinlediği eski hikâyeleri anlatmıştı.

"Çok eskiden, hatta herkesten, her şeyden önceki zamanlarda, göklerdeki Allah'ımız, 'Ol!' demiş. Gökyüzü ve yeryüzü birbirinden ayrılıp olmuş. Ayrılmışlar ama kopmamışlar. Ne birbirlerine küsmüşler ne de sırtlarını dönmüşler. Yüz yüze bakakalmışlar. Ana ile evlat gibi. Birinin ayağına diken batsa öbürünün canı acır ya, öyle işte. Sonra bu gökler gelip yerin üzerine kapaklanmasın diye bir demir kazık dikmiş koca pabuçlu Allah. İşte o yıldız budur. Göklerdeki direğimiz. Evin orta direği olmazsa ya da çadırın direği durmazsa ne olur?"

"Ne olur ana?"

"Yıkılır her şey. İşte bizi esirgeyen bunu da böyle akıl etmiş. Gece ormanda kaybolanlar, evinden uzak denizciler ona bakıp dönsün diye hep aynı yerinde çakılır durur. Ya, işte böyle bu işler... Bu Demir Kazık dedikleri aynı zamanda kapıdır. Allah'ın git dediği ruhlar o kapıdan geçer, dünyaya düşer. Çünkü gökyüzü ile yeryüzü arasında havanın olduğu ve bizim yaşadığımız kalık vardır. Yine de gökler daha iyidir yavrum. Öldüğümüzde ensemizdeki

saçtan tutup kalıktan çekip alacaklar bizi, Demir Kazık'ın eşiğini açıp o çayırlara geri götürecekler."

"Çayırlarda ne var ki?" demişti Osman uykuya dalarken.

"Nenem her dondan atlar var derdi. Bizim kanatlarımızmış onlar evvelden. Sonra kolumuz kanadımız kırılmış. Ama Saruhan Hatun'u yutan erenler ona yeni bir don vermişler. Artık atlarımız yunus olmuş."

Osman aynı o geceki gibi Demir Kazık'ın altında, serin karanlıkların içinde gözlerini yumdu.

Düşünde boz yunus sürüsünün içinde gördü kendini. Kafaları yüz mumluk ampule benziyordu. Yavru boz yunusların sırtları kahverengi ve gri arasındaydı. Krem rengindeki göğüsleri, ağızlarının etrafındaki ak akıtmalarıyla suyun altında yalabık gibi atıyorlardı. Olgun yunusların renkleri siyaha yakın bozluktaydı. Daha yaşlıların epey açık, taylarınkine benzer donları vardı ama sırt yüzgeçleri hepten karaydı. Artık sürünün ölmek üzere olan ihtiyarları ise neredeyse bembeyazdılar ve bütün vücutları eskiden kalma yara izleriyle doluydu. Alnı kırış kırış balıkçılara benziyorlardı. Suyun içinde nefes alma ihtiyacı duymadan asılı duran Osman'a uzaktan bakıyorlardı. Osman kendinden süzülen bir kan ipliğini fark etti. Baktı. Göbeğinden uzayan kordon suyun içinde kanıyordu. Yunus sürüsü hemen ona doğru kuyruk vurdu. Etrafında bir halka oluşturup yüzmeye başladılar. Yeni doğmuş ve ölüme açık Osmancığı korumak istiyorlardı sanki.

Osman soluk soluğa uyandı. Ter içinde kalmıştı. Nefes borusuna kaçmış tükürüğü onu havasız bırakmıştı. Öksürdü. Derin derin soludu. Gün doğmak üzereydi. Ölü dalgalar geldiği gibi gitmişti. Kayalığın küçük koyu neredeyse kıpırtısızdı. Kıçtankara bağlanmış teknesi başını hafifçe yana eğerek ona bakıyordu.

Osman süngünün ucuyla avucunu incecik kesti. Sonra suya girdi. Teknenin baş bodoslamasının iki yanına iki iri göz çizdi kanıyla. Sonra teknesini öptü.

"Özüm gözlerin olsun kızım," dedi. "Bugün eli boş dönemeyiz."

Öğleden sonra avlağa geldiklerinde sisli bir hava vardı. Osman, Köstence fenerinden aynı babasının yaptığı gibi kerterizini aldı. Boz yunus sağanağı başladığında soğuk iliklerine kadar işlemişti. Yerden semaya doğru ağan yağmur gibiydiler. Denizi bir noktadan delip çıkıyorlar, siyah yüzgeçleri altında çizgiler içindeki boz vücutlarını göstererek hızla, bir çapul kolunun nalları altındaki kuru dikenleri kırarak nefes nefese geçişi gibi dehşetli halde suyu yırtıp kayboluyorlar, yine görünüyorlardı.

Osman tekneye iyice yakın geçen yavru bir yunusu ve hemen ötesinden yüzen anasını fark etti. Taylı olduğu için daha yavaş sıçrıyor, sudan çıkar çıkmaz gözüyle yavrusunu takip ediyor ve ondan yana düşüyordu.

Osman çocuktu ama özünde insandı. Yani ölmemek için başka bir hayatı almayı öğütleyen bilgi, ona şah damarından daha yakındı. İşte o emrin etrafındaki nafile ince kabuk kırılıverdi birden. Kanlı bir zarın içinde kımıldadı. Açığa çıktı. Kanına yayıldı. Osman iki ayağını omuz boyu açarak teknenin farş tahtalarına sıkıca bastı. Ve kayık sanki yekeden emir almışçasına hafifçe başını sancağa doğru açtı. Bir küçük dalganın üzerinden kalkarken Osman zıpkını elinden bırakmadan önündeki karanlığa doğru şimşek hızıyla dürttü. Çekti. Önünde krem rengi bir vücut kalktı ve ağzının etrafındaki beyazlıklarla acı içinde kendi etrafında döndü. Yaralı tayın ağlamasına anası ses verdi. Sıçramayı bırakarak yavrusuna doğru yüzdü. Burnuyla dürttü onu. İşte tam o anda Osman zıpkını iki eliyle kaldırdı ve olanca sıçrayarak kayıktan uçtu, boz yunusun etine girdi. Birlikte suya gömüldüler.

O akşam Osman eve Turgutça'da parçaladığı yunusları getirdi.

Ertesi gün de kayık doluydu. Sonraki günler de.

Bir gece yağ çıkarırlarken Balıkçı et yığını dolu sepete elini attığında parçalardan birinin yavru yunusa ait olduğunu anladı. Oğluna baktı kaldı bir süre. Sonra evin bir köşesine gidip ağladı.

Ondan sonra Osman'ı yunus avına salmadı. Kendisi de hiç çıkmadı. Zıpkının ciridini kırıp yaktı ocakta. Süngüyü oğluna verdi.

"Al git bunu, açıklara at," dedi.

Sükûtun Belagati

Sonraki günlerin birinde Balıkçı, cigarasını yakmış, kapı eşiğinde oturuyordu. Karısının evin yaşlı eşeğine kolan vurmasını kayıtsızca izledi uzun süre. Kadının gençliğini geçirdi içinden; uzun kızıl saçlı, sert etli, sert bakışlıydı o zamanlar. Hatta çocukluğunu bile hatırlıyordu onun.

Kızcağız sokakta arkadaşlarıyla oynarken anası ünlemişti. O gün ağzı yüzü terli bir çocukla söz kesmişlerdi. Nişanlısına seferberlik çıkmıştı. Nasılsa dönmez, diye düşünmüştü çocuk aklıyla.

"Ben de ömür boyu baba evinde kalırım. Ne güzel olur!"

Kız başına, neredeyse her yatsı tespihinden sonra ettiği duaların, Hıdrellez sabahları Saruhan Hatun için suya bıraktığı ekmeklerin hiç hükmü olmadı diye sonraları üzülmüştü ama, "İnşallah gözü döner de düşer kalır, üzerine kara topraklar yığılır," diye bitirdiği yakarışların tam tutmadığı da söylenemezdi doğrusu.

Harp ilan edilince Balıkçı, bir tekne dolusu gençle birlikte Köstence Jandarma Karakolu'ndan mühürlenmiş

kâğıtlarla İzmir'e gitmişti. Onları limandan bir onbaşı almış, doğruca yayan yapıldak adi adımla yürütüp İzmir Hapishanesi'nin avlusundaki kışlaya teslim etmişti. Aslında deniz kenarında yaşadıkları için Redif Alayı'na verilmemeleri, direkt bahriyeli yazılmaları gerekiyordu ama Cihan Harbi başlamıştı ve dört bir yandaki cepheye piyade lazımdı. İkisi de birkaç yıl önce askerliklerini bahriyeli olarak yapmışlardı. Şimdi de ihtiyat askeri diye palaska kuşanmışlardı. Demirci Asım ta o zamandan Balıkçı'yla yan yana düşmüştü. Öteki hemşerileri başka başka alaylara dağılırken bir yıl boyunca bu ikisinin koğuştaki yatakları bile bitişikti. Zamanla Çanakkale'de insan kanı sudan çok akar olunca, Köstenceli iki arkadaşın da ihtiyatlığı falan kalmadı. Redif Alayları kayıpları telafi etmek için mevcut muharip alaylara dağıtıldı. Allah'ın işi bu ya, ikisi yine aynı birliğe düştüler. Ve o cehennem gününde, iki memleketli aynı ön hatta yine yan yanaydılar. Takım çavuşu bir gün önce onları ön siperlere yollamıştı. Saatlerce siper zeminini ve duvarları kazıp "mahfuz mahal" dedikleri topraktan kovuklar oymuşlardı. Yorulunca yanlarında getirdikleri tayını yemiş, mataralarındaki suyu kana kana içmişlerdi. Toprak oyuklardan birinin içine boş cephane sandıklarını dizip ikisinin yan yana zorla sığacağı yatak yaptılar. Demirci Asım nereden denk getirdiyse yıpranmış koyun postu çıkarmıştı sırt çantasından. Onu kaba tahtaların yüzüne serdiler. Yorgunluk üzerlerine örttükleri temiz bir yorgan gibi gelmişti onlara. Kuşluk vaktine kadar yan yana uyudular. Sessizlik sessizliği çağırırdı normal zamanlarda ama şimdi dünyanın hali bambaşkaydı. Arka hatlarda sabah ezanı okunurken düşman topçusu silindir ateşine başladı. Cehennem davulları konuşmaya başlamıştı. İki arkadaş birbirlerine sokulup pustular. Sanki mermiler havadan düşmüyordu da yerin altında binlerce volkan fışkırıp gitmek istiyordu bu dünyadan. Ortalık

toza bulandı. Taş ile toprak karışmış, yağıyordu üzerlerine. Top mermileri siperin öteki ucunu yıkıp içeride patlayınca yayılan dumandan birbirlerini göremez oldular. Asım nefes alamıyordu. Kovuktan dışarıya çıkmak istedi ama Balıkçı ondan önce davranmış, arkadaşının omuzlarına basarak siper hattının ucuna sıçramıştı. Açığa çıkmıştı sütreden. Balıkçı sağırlaşmıştı. Etrafında kaynayan toprağı görmese bir dere kenarında, gündoğumu kadar sessizliğe düştüğünü sanacaktı. Başını kaldırıp onlara çok yakın ve çok uzak duran gökyüzüne baktı. Kızıl ve mor bulutların arasında, herkesten ve her şeyden çok uzakta süzülen, aşağıda kaynayan cehennemden bihaber uçan bir leylek gördü. İşte tam o anda gözleri karardı, dizleri tutmaz oldu; siperde hemen altında duran Asım'ın üzerine düştü. Birlikte mahfuz mahal kovuğunun içine yuvarlandılar. Onlar ortalıktan kayboldukları anda arka arkaya çekili iki siper hattı da düşman donanmasından gelen bir baraj ateşiyle darmaduman edilip ezildi, parçalandı.

Saatler sonra ölüleri toplayıp siperleri sağlamlaştırmak için gelen istihkâm takımı Balıkçı ve Asım'ı içine yuvarlandıkları kovuğun içinden çıkardılar. Ölülerin arasına taşıyacaklardı ki bir sıhhiye çavuşu, "Bunlar sağ yahu!" diye çığlık attı.

Hiç ayrılmayan arkadaşlar bu defa yan yana düşemediler.

Asım'ı Gelibolu Ordu Hastanesi'ne yetiştirdiler. Daha ağır olan Balıkçı'yı bir süre sahra hastanesinde tutup biraz kendine gelince İstanbul'a, Hilal-i Ahmer Cemiyeti Taksim Hastanesi'ne sevk ettiler.

İkisi de birbirinden habersizdi. Asım hemşirelere yalvar yakar oldu. Hatta başhekime kadar çıktı ama arkadaşına ne olduğunu öğrenemedi. Onu eve yolladıklarında bindiği trende bütün vagonlara baktı ama arkadaşı yoktu. Onu tanıyan, gören de hiç olmamıştı.

Balıkçı aylar sonra kendine gelmişti. Asım'ı ve o günü hatırlayınca içinden sadece bir Fatiha okumak geldi.

İki arkadaş vuruldukları günden neredeyse bir yıl sonra Köstence çarşısında aniden karşılaştıklarında bir süre öyle çakılı kaldılar. Sonra çarşı başındaki havuzun yanında, çınarların altında oturup akşama kadar hiç konuşmadan birbirlerine baktılar.

Balıkçı aklına düşen hatıralarına acı acı gülümseyip sigarasının dibini ayakucuyla ezdi. Kalktı. Karısının elinden eşeğin yularını aldı. Kadının bakışları adamın sağ kaşı üzerindeki eski yara izine takıldı kaldı.

O ize bir defa nikâh gecesi dokunmuştu.

"Ne oldu buraya?"

"Şarapnel değdi?"

"O nedir?"

"Top mermisinin içinde böyle ufak, yuvarlak demir misketler oluyor. Siperin tam üzerinde patlıyor..."

"O nasıl şeymiş?"

Balıkçı üzerlerindeki yorganı çekip kalkmıştı.

"Ne yapacaksın nasıl bir şey olduğunu yahu! Darı sömeği var ya, işte top mermisi dediğin öyle bir şey. Daneleri de şarapnel. Bu geliyor tam tepende güm! Daneler yağmur gibi düşüyor. Değdiği eti, kemiği parçalıyor. Anladın mı?"

Sinirden titreyen elleriyle kesesinden bir cigaralık sarıp yakmıştı.

"Ne kızıyorsun ki bana? Merak ettim işte," dedi kadın.

Balıkçı derin iki nefesten sonra biraz sakinleşmişti sanki. Ay ışığı denizin karşıcı dalgalarında paramparça oluyor, oradan da evlerinin küçük penceresinden kadının üzerine yağıyordu.

"Fransız bir topçu komutanı mı ne varmış. İlk defa o adam bulmuş bu namussuz şeyi. Onun adını vermişler. He mi?"

Kadın cevap vermedi ama bakışları sertleşmişti.

"Bizim bir yüzbaşımız vardı, o anlatmıştı. Doğrudur herhal. Koskoca komutandı başımızda. Yalan dolanla işi mi olur? Çok da güzel körüklü çizmeleri vardı. Hanı zeybekler giyer ya, öyle işte. Her sabah emir eri parlatırdı. Çizme kanlanır, toz toprağa bulanır ama ertesi gün yine bademyağından ay gibi yanardı... Sen dinliyon mu beni?"

"Hiç kulağıma koymuyom bile!"

Kadın yorganı başına çekip kayboldu. Balıkçı ayakucundan girdi örtünün altına. Karanlıkta kadının nefesinden yüzünü buldu.

"Sonra bizi bir tepeye yürüttüler. İşte orada, tam önümde, böyle on kulaç ya var ya yok, bir avuç şarapnel değdi yüzbaşıya. Ölüleri ayırırken ben çizmesinden tanıdım. Allah'ın hikmetinden sual olmazmış ya, tek leke yoktu. Ayna gibi parlıyordu."

Sonra Balıkçı boğuk boğuk ağlamaya başlamıştı. Karısı ilk kez onun yara izini sevdi o gece. Sonra koynunda uyuttu.

Balıkçı ve karısının tek dertleri durmadan onları yoklayan yoksulluklarından ibaret değildi. Bir türlü çocukları olmuyordu. Gitmedikleri yatır, yüz sürmedikleri hoca kalmamıştı. Balıkçı bu zorluğunu hep Çanakkale'deki toprak altında kaldığı güne bağlıyordu. Demirci Asım arada ona takılırdı, "Azrail'in dalgınlığına denk geldin herhalde, canını alacağına erliğini aldı," derdi. Başkası olsa Balıkçı onun kafasını kırardı ama Demirci'nin dükkânında kimsenin olmadığı saatlerde bu lafa o da kıs kıs gülerdi. Böyle tam yirmi iki yıl geçti. Sonra bir gün Köstence'nin yaşlı ebelerinden biri, Balıkçı'ya yeni doğmuş yunus yavrusu yemesini tembihledi. Dünyanın en kurumuş adamını bile coştururmuş bu. Bu sözü karısından duyan Balıkçı'nın gece gözüne uyku girmedi. Sabah gün doğma-

dan uyandı. Sessizce kalktı yatağından, giyindi. Tam kapıdan çıkıyordu ki karısı koşup arkadan beline sarılıverdi.

"Sakın yapma," dedi. "Ben senden razıyım, sen de buna razı ol."

Balıkçı'yı usul usul yatağa geri çekti. İçinden taşan sıcaklıkla adamı kucakladı.

O ılık sabahtan dokuz ay sonra Osman doğuverdi. Balıkçı kırk yedi yaşında baba oldu. Kadın artık Köstence'de herkesin ayıpladığı bir yaşta, kırkından sonra yeniden gebe kaldı ve ikizleri doğurdu bu sefer.

Köstence'nin Evveliyatı ya da Deli İbram Tarihi

Balıkçı, eşeğini huysuzluk yapmasın diye iki kulağının arasından okşadı ve kadının yıllar önce bir kez dokunduğu yara izini elinin tersiyle kaşıdı. Ardından küplerde süzülüp dinlenmiş, birkaç gün gece ayazında beklemiş yunus yağlarını hayvanın iki heybesine bir burgatalık halatla özenle sardı. Üzerlerini ak keçelerle örttü ki kimse görüp anlamasın.

Oğlu Osman evin önünden yükselip giden yolu aşıp kaybolmuştu o sıra. Tepedeki okuluna gidiyordu. Arkasından koşturan kardeşleri yorulunca bir çamın altına çökmüşler, birbirlerinin kafasına toprak atıp gülüyorlardı. Balıkçı evine ve insanlarına son kez öylece baktı. Eşeğin sırtına çıktı. Topuklarıyla hayvanın karnına dokundu yavaşça. Dehlerken elindeki ince çomağı da sağrısına dürtüp yolu gösterdi. Kasabaya giden keçiyoluna düştüler.

Bu eski velakin hâlâ dinç adaya ismini veren Köstence, bahçeleri ve zeytinlikleri geçince kıvrımlı yolun sonunda görünecekti.

"Ah Köstence Köstence / Öpemedim gönlümce" diye başlayan bir türkü bile vardı var olmasına da, ada dü-

günlerinde, yayla üzümlerinden uyutulmuş desti şarapları açıldığında en çok "Karyolamın Demiri" söylenirdi.

Ah karyolamın demiri
Yandım Ayşem o yâr benim değil mi?
Ah yandım Ayşem o yâr benim değil mi?

Ah o yâr benim olmazsa
Yandım Ayşem öldürürüm kendimi
Ah yandım Ayşem öldürürüm kendimi

Balıkçı'nın karısı ne zaman keyfi yerine gelse "Yandım Ayşem" diye söylerken sesini titretirdi. Ama dağ köylerindeki tütüncü ailelerinin genç kızları, tahin helvasını katık etmeyi seven zeytin yarıcıları, küçük yağ işliğinin ameleleri, adanın tek yel değirmenine tırmanan eşekli çocuklar, elbette dalyanların her zaman âşık olmaya hazır delikanlıları, buzhane işçileri, kasabanın aniden ölüveren ve başkasına el veren delileri de çok severek söylerdi bu türküyü. Durmadan hikâyesini değiştirirler, kimi zaman insanı ağlatacak kadar hüzünlü, kimi zaman ağza alınmayacak, dinleyenlerin yüzünü kızartacak kadar muzır hale sokarlar, her kuşakta Ayşe'nin başka bir âşığı olur ama türkü hep aynı tonda ve sözleri hiç değişmeden okunurdu.

Adalılar zayıf hafızalarından ötürü bu türküyü ezelden beri bildiklerini zannederlerdi. Oysa biraz şöyle oturup düşünseler türküyü ilk ne zaman duyduklarını anımsarlardı.

Şu anlatılanlardan bir yirmi beş-otuz yıl önce Yusuf Reis, Köstence ve İzmir arasından mermer çekip yolcu taşırken bir dönüşünde çektirmesinin güvertesinde kör bir gezgini de getirmişti. Kör adam iki bavul taşıyordu.

Birinde eşyaları, ötekinde akordeonu vardı. İskelede yanına bir çocuk vermişlerdi. Onunla yukarıya, kasabaya kadar yürüyüp şehir hamamının üzerindeki tek oda misafirhaneye yerleşti. Kimse adamla ilgilenmedi. Ne kahveye çıktığında ne de yemek yediği Tendiris'in lokantasında kimse yanına varıp tek kelime kelam etti. Bir gün çarşıdaki büyük süs havuzunun etrafındaki kahve masalarından birinde yanında ona kılavuzluk eden ama hiç konuşmayan o çocukla oturmuş kuşları dinliyordu. Önünde sade kahve vardı. Çocuğa da soğuk ayran ile tereyağlı ekmek söylemişti. Deli İbram oradan yaylanarak yürüyüp geçiyordu ki onları görünce durdu. Yanlarına gitti. Bir sandalye çekti.

"Bu Allah'ın bile unutup arada hatırladığı yere niye geldin sen?"

Kör adam güldü. Omuz silkti.

"Bak burası tekin yer değildir," dedi Deli İbram. Adama doğru hafifçe eğildi, sağına soluna bakarak fısıltıyla konuştu.

"Şimdiden senden huzursuz oldular. Elokço Basri' nin kahvesinde otururken kulaklarımla duydum. Kimisi senin için Yunan casusu diyor kimisi de Rusçu diyor. Yani iş iyiye gitmiyor, bilesin."

Adam bıyıklarını, sakallarını sıvazlayıp aynı ses tonuyla sordu.

"Peki, ne yapacağız bu durumda?"

Deli İbram kendinden emindi.

"Yan yana duracağız, sırt sırta vereceğiz. Birliği, dirliği bozmayacağız..."

Deli İbram masaya uzandı, pişpirik oynayanların çiziktirdiği yazboz kâğıtlarını ve kalemi çekti önüne.

"Şimdi ben sana bu adayı ve Köstence'yi ezelinden ebedine anlatacağım. Bu oğlan da bunları yazacak. Sen de karşılığında bu adada kimsenin bilmediği bir şeyi öğreteceksin bana."

Deli İbram en baştan anlatmaya başlayacağını, eğer sıkılacaksa bu işe hiç girmemelerini ama eğer koruması olmazsa birkaç gün içinde onu şişleyip denize atacaklarını söyledi.

Kavilleştiler.

Ve her gün aynı yerde, aynı saatte buluşmaya başladılar.

Çocuk ilk günden sıkıldı bu işten ama tuttuğu notların karşılığında her gün iki gazoz içebileceğini söylemişti kör adam. Bunu reddedemezdi. Yalan yanlış bir şeyler karalarım nasıl olsa diye düşündü.

Şöyle başladı notlar:

"Deli İbram Abi diyor ki, göklerdeki Allahımızın öncesiz ve sonrasız bir zamansızlığa hükmetmekten canı çok sıkılmış..."

Ve insanı yaratmaya karar vermiş. Bir leylek yollamış yeryüzüne. Yeryüzü dediysek dünyada sudan başka bir şey yokmuş. Öyle olunca zaman da yokmuş elbette. Leylek sonsuz denizin üzerinde uçmuş uçmuş, sonra denizin içine dalıp dipten gagasıyla bir avuç toprak çıkarmış. Gökyüzüne yükselmiş, çamuru tükürmüş. Toprağın düştüğü yerde bir ada peydahlanmış. İşte o ada Köstence'ymiş. Lakin Allah'ın sıkıntısı geçmemiş. Leyleğe bir daha işmar etmiş. Mübarek kuş yeniden dalmış dipsiz sulara. Çıkardığı çamuru adanın üzerine tükürdüğünde bu defa ağaçlar, kuşlar, zeytinler, arapsaçları, enginarlar, geyikler, davarlar, incir ve elma, badem ve ahlat, tilki ile tavuk, kurt ile kuzu olmuş. Son düşen çamurdan da kadın ve erkek doğmuş. Böylece yeryüzüne hayat buradan dağılmış.

Çocuk gazozunu başına dikerken, "Vay be, neler de olmuş," diye düşündü.

Deli İbram bir şaplak attı ensesine.

"Doğru düzgün yazıyor musun len? Kelimesi kelimesine olacak."

Deli İbram'a göre, bu hayatın iyi şeyleri yani toprak ve deniz, bir de hayvanlar dünyayı kıvançla doldurmuş. Ama kötü şeyler de –yani insan gibi, gidişken otu gibi– dünyaya adadan yayılmış.

"Amma göklerdeki Yaradanımız da sevinmiş bu işe. Yaşamak demek ki böyle bir şey, demiş içinden."

İnsanların çoğu dağılınca bir avuç yaban kalmış adada. Herkesten ve her şeyden koparak boz gökler ile gök denizler arasında yarı hayvan, yarı insan halde yaşayıp gitmişler.

Adadan gidenler İzmir'in ardındaki şu karşı dağlarda yeni hayatlar kurmuşlar. Çok zaman devirmişler, çok sevişmişler, çok dövüşmüşler, çok gönenmişler, çok darda kalmışlar. Ama hep konargöçerlik yapmışlar. Çünkü tek bildikleri hararet ve hareket buymuş. Yalnız zaman hızla değişmiş. Kimileri de konak bir düzen kurmuş.

Vakti gelmiş, düzen çapula, sabit olan hareket edene hâkim olmak istemiş. Demiş ki: "Sizi Rakka, Hama, Humus ve Kıbrıs'a dağıtacağız. Böyle başıbozuk gezmek yok artık."

Düzenin kestiği parmak acır mı?

Çok acımış.

Çok kanamış.

Dağlardan birinde, Yunt Dağı'nda bir Yörük kolu ne nasihat dinlemiş ne fermanı bilmiş. Çok ayak sürüyünce beylerini ve beş oğlunu bir burgatalık halatla yaman çitlembik ağacının yalçın koluna asmışlar. Beyin tek kızı kalmış hayatta, Saruca Hatun. O da bakiyesi kadın ve erkek yiğitleriyle Yunt Dağı'nın içinde adı unutulmuş insanların kurdukları, eski duvarlarının hâlâ ayakta durduğu ve yıkılmış taştan kapısında bir keçi kabartması kazılı tepeye çekilmiş, mevki tutmuş.

Saruca Hatun için düzde yaşayanlar şöyle demişler evvel zamanda:

"Ol kuldur ki, mal zapt ve gasp eder, öç alır; suikastta bulunmak ve düzenin emniyetini bozmak için mesken, çiftlik, ağıl, köy, değirmen gibi mahalleri basarak veya yakarak yahut tahrip ederek veya adam öldürerek veya yollarda ve kırlarda soygunculuk yaparak veya adam kaldırarak ve bu fiillerden dolayı mevkuf veya mahpusken firar ederek silahlı dolaşmak suretiyle emniyet ve asayişi münferiden veya toplu olarak tehdit ve ihlal eder."

Köprülü Fazıl Mustafa Paşa derler bir Osmanlı'nın Rakka, Hama, Humus ve Kıbrıs'a dağıttığı Yörüklerin bir kısmı meskûn mahallerinden firar ederek ve bir zaman Ayntab, Kayseri, Adana civarında eğleşerek Spil havalisine dönmeleriyle, Saruca Sekbanı ve dahi "Levandât eşkıyası" diye bilinen Saruca'nın efradı büyümüş. Kulları ona Saruhan Hatun ismini vermişler. O da almış, beliklerine sarıp iki koyu göğsünün arasında saklamış bu ismi.

Elbette dağlarda Saruhan Hatun yalnız değildi. Kurt kurtla gezer işin sonunda. Daha önce canını yakan, erkek ve kadın kızanlarını pusuda kıran Musa Paşa'nın Alaiye Sancağı'na bağlı Kemer köyüne geleceğini öğrenen Saruhan Hatun oradaki eşkıyalarla gizlice bir toy kurdu. Kara Hacılu, Batralı, Şamlu, Zekeriyyalı, Sofulu, Tekyeli, Saçıkaralı, Kitreli, İrekli ve Balcılar Yörüklerinden olma Kara Mehmed, Hacı Osman, Sarı Mustafa, Kör Mehmed, Hacı Ali, Abdi Kethüda, Gündüz Oğulları ve Delibende Uşakları ile çapula karar kıldılar. Sonunda büyük baskın oldu. Paşanın çok adamı katledildi, malları ve atları yağmalandı. Elbette eşkıyalık çoğu zaman yiğitlik donuna girecek bir iş değildir. Dişine kan değen insanı tutmak mümkün olamazdı ve olmadı. Çevre köylerin de çok canı yandı; ırzları ve namusları ile can yongaları bu şeytan düğününün içinde döne döne yitti gitti. Sonunda Alaiye

ahalisi saraya uzun bir mektup yazıp Yörük taifesini şikâyet etti. Gelen çivili gürzü gören Saruhan Hatun, Yunt Dağı'na çekildi. Fakat bu uzun ve öğütücü zamanın ardından Saruhan Hatun'un efradı içinde de ikilikler oldu. Yörük Süleyman ve kardeşleri ol hatun kişinin emrinde daha fazla ölemeyiz diye bir gece atlarının nallarına çaput bağlayıp gizlice ayrıldılar. Saruhan Hatun'u besleyen birkaç köyü basıp yağmaladılar. Sonra Somalı Yörük Meto ve onun serdengeçti ağası Ahmed'le birleşerek altı yüz tüfenkli baldırı çıplak olup Yunt Dağı'ndaki Keçili tepesini sardılar. Kurt kapanı tamam oldu. Saruhan Hatun için hiç kurtuluş yolu yoktu. Davransa çok can alır ama işin sonunda can da verirdi.

Muhasaradan içeriye kör bir derviş yolladılar. Adam tane tane anlattı.

Dedi ki:

"Eşkıyalığın dört cezası vardır; bir kuytulukta ölüm, insan içinde yağlı ipten sehpa, sağ el ile sol ayak bileğinin çapraz budanması ya da sürgün. Gel hanımım sen aklını kullan. Bizim canımızı yakacaksın da ne olacak? Olan gençliğine olacak. Sen sürgünü seç, ben yolunu açayım."

"İyi dersin, güzel dersin de ben nereye süreyim tenimi. Gittiğim yerde ya eşkıya olacak ya zabit."

Aldı Kör Derviş:

"Beni daha önce Kıbrıs'a sürmüştü Osmanlı. Duramadım yine atımın kuyruğuna tutunup düştüm buralara ayrı ama sana da bir ada öğüdüm var. Herkesten, her şeyden uzaktır ada havası. Hem yaralarını unutursun hem de yaraların seni unutur."

Aldı Saruhan Hatun:

"Nere gideyim ben?"

Aldı Kör Derviş:

"Şu İzmir'in açığında, Körfez'in yanağında, Bunova'dan denizli havada çeyrek günde varacağın koyu bir ben var. Var oraya git. Rum Bacı'yı bul. Onun yarı insan

yarı hayvan kullarını tanı. Onlar sana ekmeğini nasıl çıkartacağını öğretir. Ben her elli senede bir oraya varıp seni kolaçan ederim."

Saruhan Hatun üç gün düşünür. Kabul etmese yanında kimse sağ kalmayacaktır. Kabul etse baş eğmenin ne demek olduğunu bilir. Zira eşkıyalıkta düşenin rezilliğini çıkarırlar.

Sonunda çaresiz "he" der.

Kapanın ağzı açılır. Yanına bir çakı bile almasına izin vermezler. Canından çok sevdiği atlarını da geride bırakır. Yanında kadınlı erkekli otuz üç yoldaşıyla yayan yapıldak tozlu, dikenli yollara düşer.

Kör Derviş'in dediği gibi Burunova'ya inerler. Yanlarına tek yorgan denklemeden atsız ve silahsız, yorgun halde bir çektiriye bindirilirler.

Saçı belikli eşkıya ile efradı muhalif rüzgârların koynunda açılıp giderken Kör Derviş sazıyla şu eski türküyü onların şanına yeniden yakar ki o kadar da öksüz sanılmasınlar.

Tahtalı çok kıldı cengi savaşı
Şer Himmet yoluna kıstırdı başı
Zift olsun İzmir'in taşı toprağı
Mürd oldu Şer Himmet eller donansın

Gelmemiş cihana böyle asi
Tuttu matem ile fezayı ahı
Kabul oldu müminlerin duası
Mürd oldu Şer Himmet eller donansın

Fevzi der görüldü işte na'şları
Saray altına cem oldu başları
Kati olundu cümle eba kuşları
Mürd oldu Şer Himmet eller donansın

O gün Saruhan Hatun ve efradı yarı aç yarı tok Köstence'ye varırlar. Dolungaz Koyu'nda çektirmenin güvertesinden silkelerler bunları. Kumsala çıkıp yan yana serilirler bir müddet.

Ertesi gün sahilde yaktıkları ateşin dumanına Rum Bacı çıkar gelir. Kör Derviş'in selamını söyleyen Saruhan Hatun'u bir taşın üzerinde usulca dinler.

Ve şunu der:

"Tanrı misafiri geri çevrilmez ama siz misafir de sayılmazsınız. Anladım ki dönüş yoktur sizin için. O zaman artık buralısınız, bizdensiniz. Gelin bize karışın. Biz burada otuz üç kadın ve otuz üç erkeğiz. Biz size üç şey öğretelim: dağdaki üzümü, beldeki zeytini, dalyandaki balığı. Siz de bize lazım geldiğinde can almayı öğretin."

Deli İbram'ın Köstence tarihine göre bugünkü adalıların evveliyatı böyle başlamıştır. Saruhan Hatun'un otuz üç kadın ve erkek kızanı, Rum Bacı'dan olma otuz üç kadın ve otuz üç erkek ile –hatta kimileri insan başlı ama keçi ayaklıymış– bir ipe dizilmişler, ortak yurt tutmuşlar, aile olmuşlar. Bu doksan dokuzun başına da Saruhan Hatun geçmiş.

Havuzlu çarşıdaki çınar ağaçlarının altında daha çok şey anlattı Deli İbram. Kör adam hepsini sessizce dinledi. Kâtip çocuk bir kısmına yetişip yazabildi. Acıyan parmaklarını ovalarken kim bilir neleri kaçırdı da beyaz kâğıtlara düşemedi.

Bir gün Deli İbram, "Benden bu kadar," dedi.

Kör adam da, "O zaman verdiğim söze gelelim. Köstence'de kimsenin bilmediği şu türküyü sana öğreteyim," dedi.

Ve akordeonunu çıkararak Deli İbram'a ölene kadar Köstence çarşısında her sabah çığıracağı "Karyolamın Demiri" türküsünü öğretti.

Ertesi gün de sır oldu kayboldu. Kör adamı yıllarca başka hiçbir Köstenceli görmedi.

Köstence'nin Düzeni

Deliler, tarihi de gelen felaketi de daha içten ve hissî bir şekilde bilirler elbette. Eskiler hissikablelvuku derler hatta. Oysa Köstence dedikleri yerin hikâyesinin kabası sahillerini tutan soluğanlar kadar sade ve tatsızdı. Bir kere Körfez'in yanağındaki alımlı bir kadın beni gibiydi. Ama fark etmek için yine de dikkatle bakmak gerekiyordu. Öyle ki her yıl aynı zamanda üzerinden geçen göçmen kırlangıçlar İzmir'e varmadan önce dinlenecek bir yer ararken Köstence'yi genellikle tesadüfen fark ederlerdi. Herhalde gördüklerine inanmakta zorlanıyorlardı ki, konmadan önce sisler içinde kalan bu kara parçasının etrafında topluca birkaç tur atıp içleri biraz rahat edince adanın tam İzmir'e bakan güneydoğu yönündeki çıkıntısına öyle emanet bir şekilde konarlardı. Sanki ürkek ayaklarıyla dokundukları bu uzun adanın aniden kendine geleceğini, kuyruğunu dikerek sulara gömülüp kaybolacağını düşünürlerdi. Oysa böyle tam nedenini kimsenin bilmediği bir emniyetsizlik hissi içine düşmeseler de yollarına ilk çıkan, adanın kuzeybatı noktasında denize doğru ince bir bağ makası gibi kavisle uzanan yarımadada karaya inseler, açığa yanıp sönen o fener dikkatlerini çekecekti. Köstence Feneri, on metre yüksekliğinde, yedi deniz milinden görülen, beş saniyede bir üç uzun beyaz ışık veren, hüsuflu sınıfından, ışığının aydınlık süresi karanlık süresinden daha uzun olan fenerlerdendi. Derin bir uçurumun kıyısındaki kireç kayalarının tepesine inşa edilmişti. Gece ışığıyla, gündüz ise kulesiyle gemi seyrine yardımcı olsun diye yapılmış bu yalnız yapının hemen yanı başında turuncu kiremitleriyle kutu gibi çatılmış, tek göz fenerci kulübesi mevcuttu. Bu seyir alametinin konumuyla ilgili zamanında İzmir Liman İdaresi ve Köstence Belediyesi arasında hararetli yazışmalar olmuştu. Nihayet bürokrasinin istediği Turgutça Kayalığı'ndaki alarga feneri değil de

bu tepedeki yerde karar kılındı. Böylece zamanın belediye meclis azası ve aynı zamanda Eczacı Süleyman'ın anne dedesi olan rahmetli Zina Mehmet'in yeri için ilgili bakanlıktan ederinden çok yüksek bir kamulaştırma bedeli ödendi. Zira sadece fenerin bulunduğu küçük bir arsa değil de o yarımadanın nedense tamamı istimlak edilmişti. Eskiler bunun adadaki ilk büyük sebepsiz zenginleşme olduğunu söylerler ki doğrudur. İşin sonunda arazinin çok küçük bir kısmı kamu yararına kullanılırken büyük bölümü keçilerin ve ada tavşanlarının otladığı düzlükler olarak hazineye kakalandı.

Zina Mehmet anlaştığı gibi aldığı paranın yüzde onunu zamanın belediye reisine verir. Reisin parti, il başkanlığı ve bakanlıkla temas ederken gördüğü bir iş vardır ve bu şekil fırıldaklıklarda kimsenin emeği zayi edilemez ne de olsa. Zina Mehmet sermayesinin kalanıyla Köstence'nin denize bakan yalı mahallesi Kurtuluş'ta iki katlı güzel bir ev yaptırır, yarı yıkılmış kimsesiz yel değirmenini üzerine alıp imar eder, küçük bir buz imalathanesi kurar, Toptancı Meşin'in bakkal dükkânına da ortak olur. Küçük ada ekonomisi için az buz işler değildir tüm bunlar. Zira sağdan say, soldan say zaten neyi vardır adacığın? Orta kesimlerdeki dağların arasında birbirinden yoksul dört köy tütüncülük yapar. Yükseltileri saran meşe ormanında birkaç aile odun kömürü işler. Etekler keçi sayaları ile çoğu delice zeytinlerden mürekkep bahçelerle doludur ki su çıkan yerlerinde güzel bostanlık olur. Ayrıca güneyli tarafta sıcağın bol, suyun az olduğu yamaçlarda güzel şaraplık üzüm bağları büyür. Onların tam gündoğusunda ufak ve çok da verimli olmayan bir mermer ocağı bulunur. Adaya ismini veren kasabanın kurulduğu yerin deniz kenarında küçük ama korunaklı limanı vardır. Bu açıklık dışında adanın feneri olan uzun burnuna kadar bütün kıyı kesimlerinde tam doksan dokuz çökertme dalyan bulunur ki asıl işgücü ve nüfus işte buradadır. Her

dalyan dört-beş kişilik bir aileye bakar. Mevsimine göre bol ve çeşitli balık buralara girer, dalyanların etrafında da envai çeşit deniz böceği çıkar. Ayrıca melanurdan sokkana, her isim kefalden tüm kırmızı balıklara; hamsi, dilbalığı, mercan, mırmır ve levrek, sinarit, fangiri, sardalye, barbun, ısparoz, palamut, istavrit, karagöz, uskumru, kupes ve tirsi ama ille de çipuraya yaylak olan güzel kaya meraları vardır azıcık açıktaki topukların etrafında. Bu deniz bolluğu elbette karın doyurmanın ötesinde bir ticaret de yaratmıştı zamanla. Kurutulan, fıçılara basılan, işlenen balıklar on beş günde bir kalkan İzmir çektirmeleriyle odun kömürü, zeytinyağı küpleri, şarap destileri ve yolcularla alt alta üst üste taşınırdı. İşte Zina Mehmet'in girişimci kişiliği ve uyanıklığı burada da parlamıştı zamanında. Mutlaka fener arazisi işindeki birikiminin büyük payı vardı ama yine de o boşluğu görüp harekete geçmesiyle lakabının hakkını verdi. Mazotla çalışan jeneratör marifetiyle küçük bir buz imalathanesi kurdu. Ayrıca adanın değeri düşük bir mermer ocağının mallarını taşıyan Yusuf Reis'in Adalı isimli çektirmesini hileli kumar masasında elinden aldı. Böylece dalyanlardan toplanan balıkları buz içinde taşıyarak İzmir haline taze taze taşıyabilen tek tüccar oldu. Hatta İzmir'in zengin konaklarına ve anlı şanlı meyhanelerine taze deniz balığı satma işini bağladı. Dalyancılar için ödenecek yüklü bir komisyon ama alınacak sıcak para demekti bu. Karşı konulamaz bir değişimdi. Ama başka bir bağımlılık anlamına da geliyordu, Zina Mehmet istemediği balıkçının malını taşımıyordu. Zamanla balık hali komisyoncularını bağladığı için salamura ya da kurutulmuş balık satışı da giderek Zina Mehmet'in tekeline girdi adada. Onun suyuna gitmeyen dalyancı için yaşam çok zor demekti artık. Zina Mehmet tek kızından doğma, içgüveysi damadından olma torunu Süleyman'ı dizinin dibinde büyüttü. İşin inceliklerini öğretti. Ama bu taşralı adanın havasıyla da ye-

tinmedi, İzmir'de iyi okullarda okuttu. Süleyman üniversiteyi bitirip, askerliğini halledip adaya genç bir eczacı olarak döndüğünde dükkânı da hazırdı elbette. Zina Mehmet bu küçük derebeyliğini gözü arkada kalmadan torununa devredip huzur içinde, ondan canı yananların yaktığı beddualarının tersine hiç acı çekmeden, konağının bahçesinde, karnı tok, tıraşı Berber İsmail tarafından ayağına gidilip sinekkaydı yapılmış halde ruhunu teslim etti... Eczacı Süleyman'a gelince, mirasyedi olmadı hiç. Hatta dedesinin en mühim öğüdünü kulağına küpe yaptı: "Evladım sakın siyasete girme, sen siyaset ol!" Böylece belediye reislerini gelen rüzgârların yönüne göre o belirledi, destekledi. Aile evlerinin olduğu Kurtuluş Mahallesi'nin sonundaki arsalarına kaymakamdan hâkim ve savcılara, mal müdüründen jandarma komutanına kadar mühim zatın kalacağı güzel evler yaptı ve devlet memurları için çok çok hesaplı kiralar biçerek kamuya içten destek oldu. Elbette güzel taşları İzmir'den gelen Ermeni ustalarca yontulan huşu içindeki Pazar Camisi için yaptığı yardım ile hemen yanına imar edilip dine diyanete helal ettiği müftülük lojmanını da unutmamak lazım. Ve yine onun bir adamı tarafından işletilen, geceleri rakılı kumar masalarının kurulduğu Şehir Kulübü'nü de koyalım listeye. Velhasıl Eczacı Süleyman küçük adanın büyük adamı sayılırdı. Üstelik Deli İbram'ın, "Sen bizim deyyusu ekberimizsin," sözünü gülümseyerek hoş görecek kadar da yüce gönüllüydü.

Eczacı Süleyman'ın Birtakım Lakırdıları

Balıkçı, "Karyolamın Demiri" türküsünü ıslıkla tuttura tuttura bahçelerin arasından belirdi. Köstence'nin evleri karşıdan görünmüştü artık. Toprak yoldan çıkıp şoseye vardıklarında yaşlı eşeğin keyfi az kaçtı. Anırıp

şikâyet edecek gibi oldu ama nefesiyle puflayarak avurtlarını şişirip söndürdü sadece.

Kasabanın hemen dışındaki Orman İdaresi'nin büyük bahçe içerisindeki tek katlı idare binasının önünden geçtiler. Katırlı yük arabaları dağdan kesilmiş, iki adam sarılsa kavramayacak meşe tomruklarını idareye çekiyorlardı. Devam ettiler. Testi imalathanesinin önünde üç adam bellerine kadar sıvadıkları uzun donlarına aldırmadan çıplak ayaklarıyla çamur yoğuruyorlardı. Yolun üst tarafında Jandarma Karakolu ve sırtını bu binaya vermiş sarı duvarlı, çift katlı, çatısındaki dikenli tellerin ardında omzuna astığı tüfeğini sakınarak avucundaki cigarayı sömüren bir jandarmanın olduğu mahpus damı görülüyordu.

Ve belediye binasının ardından Pazar Camisi'yle çarşı başladı. Fırın ile Tendiris'in lokantasının olduğu sapağın sonunda çarşının havuzu ve etrafındaki yaşlı çınarları bekliyordu. Tam oradan bakıldığında kavaf ve manifaturacı dükkânlarının üzerinden aşağıdaki küçük liman deniz kokusunun ardından beliriyordu. O anda Balıkçı'nın önüne birden Deli İbram çıkıverdi. Göbeğine kadar üstü çıplaktı ve boynuna koca bir deve çanı asmıştı. Balıkçı onu görünce başını yere devirdi.

"Utanma Balıkçı," dedi Deli İbram. "Kabahatine değil de istikbaline yan sen."

İbram arkasını dönüp çanını çalarak yoluna devam etti.

Balıkçı bütün bu yolları aşıp çarşının sonundaki Eczacı Süleyman'ın dükkânının Demirci Asım'ın kapısına bakan arka tarafına vardı. Büyük tahta kapının ipini çekerek içeri girdi. Yüksek duvarların ardında artık kimse onları göremezdi.

Balıkçı dükkânın tuğlayla örülüp ayrılmış deposunda sade kahvesini içerken, iş gören adamlar eşeğin yükünü indirip malın kalitesine baktılar, tarttılar ve küçük bir pusulayla sonucu Eczacı Süleyman'ın önüne koydular.

Kâğıda bakan Süleyman derin bir iç çekip eliyle cam masanın üzerinde itti notu.

"İyi mal süzmüşsünüz. Bu kadar kiloyu da iki adam hasat etmeniz... Ne diyeyim, bravo!"

Balıkçı buz gibi olmuştu birden. Elinde kahve fincanı, kalakaldı öylece.

Eczacı Süleyman gülümsedi.

"Elbezi kadar yerde yaşıyoruz. Benim kulağıma bilmem gereken her şey gelir."

Süleyman, dirseklerini koyduğu yüzü cam masanın gözünden sigara ve çakmak çıkardı. Yaktı. Sonra birden unutmuş da aklına gelmiş gibi Balıkçı'ya ikram etti. Balıkçı, istemez der gibi başını salladı.

"Hem bu lakırdılarla canını sıkma sen... Yok günahmış da, harammış da. Laf oğlu laf! Neyin haram, neyin günah olduğu kitapta yazıyor sonuçta. Bu laflar hep ilerlemenin önünde engel. Eşrefi mahlukat değil miyiz biz? Öyleyiz. Bu da Allah'ın bir lütfu değil mi? Öyle. E, o zaman önündeki engel nedir? Allah aşkına söyle, kefal de balık, yunus da balık, ha!"

Balıkçı fincanı masaya bıraktı.

"Yunus balık değildir," dedi.

Eczacı Süleyman gülümseyerek bastırmaya çalışıyordu sinirini. Yine de parmaklarının masanın üzerinde davul çalmasını birkaç saniye engelleyemedi.

"Şimdi bunları bırakalım. Zaten sıkıştığınız zaman vuruyorsunuz yunusun gözünün yaşına bakmadan. Evet, ne şaşırıyorsun? Başka ne yapabilirsiniz bu yoklukta? Böyle yıllardır arada üç-beş fıçı yolluyorum ben de İzmir'e. Ama geçen ay ne oldu biliyor musun? Kemeraltı'nda Abacıoğlu Han'a uğramıştım. Bay Penetti'nin mağazasına. Aldı götürdü beni Kadifekale'de bir gazinoya. Sabaha kadar konuştuk. Büyük kapılar açılacak önümüze. Avrupa pazarı çok mal çekiyor. Karadeniz yunusu yetmiyor. Parfüm, kimya, lamba yağı..."

Eczacı Süleyman acıkmış bir insan gibi anlattığı meseleye sarılmıştı. İki yumruğunu da sıkıp gevşetiyordu konuşurken.

"Bak bu işten iyi anlıyorsun. Hem oğlana da altın bilezik olur. O çürük dalyanla doyacak mısınız ileride?"

Eczacı coşup durmuştu bir çeyrek daha. Balıkçı çıktığında dayak yemiş gibiydi. Cebinde Eczacı Süleyman'ın yunus yağları için ödediği para değirmentaşı gibi ağır geliyordu şimdi. Eşeğine binmeden önce Demirci Asım'ın dükkânına doğru baktı. Gidip arkadaşının boynuna sarılmak istedi. Sarılıp durmadan ağlamak geliyordu içinden. Ama eşeğine atladı. Neredeyse dörtnala evine geri döndü.

Gece herkes uyuyorken karısını usulca dürttü.

"Sen hani diyordun ya, oğlanı İzmir'e götüreyim diye. O işi yapalım. O kurtulsun bari bu cehennemden," dedi.

Karısı hiç konuşmadı. Yalnızca uzanıp kocasının eski yarasının üzerine koydu parmaklarını. Dolungaz Koyu dalga sesiyle yıkılırken öylece uyuyup kaldılar.

Çektirinin Güvertesinde

İki gün sonra Osman ve anası Köstence Limanı'ndan kalkıp Karataş İskelesi'ne varacak olan çektirinin güvertesindeydiler. Ada sisler arasından geride kalırken Turgutça Kayalığı'nın açığından geçiyorlardı.

Osman anasına doğru yaklaştı iyice. Fısıltıyla konuştu.

"Ana, babam o süngüyü denize at demişti ya. Ben onu içi yunus yağı dolu küçük bir fıçıya koyup Turgutça'ya gömdüm. Yunusların kemiklerini gömdüğümüz çalının dibine. Yağ içinde süngüye bir şey olmaz. Yeniden ihtiyaç olursa söylersin babama," dedi.

Anası hemen önlerinde çığlık çığlığa rüzgârı yakalayan sumru kuşlarına dalmıştı çoktan.

GÖK

Aldı İzmir: "Leyla Diye Bir Çift Göz"

Osman anası gidince iyice mahzunlaşmıştı. Yusuf Reis başlarda hiç elleşmedi ona. Odasında öylece yatıp tavana baktı durdu. Tam tepesindeki badana izlerinden kendince anılar çıkarmaya çalıştı. "Şu bizim Dolungaz'daki kayalığa benziyor. Yarın başında duran da aynı babam gibi. Dalyanda gözcülüğe çıkmış. Sürüyü bekliyor sanki ha? Aha şurada da Yedikardeşler Helvacısı var vallahi... Deli İbram Abi şurada... Kardeşlerim... "

Böyle bakar dururken bir ağlama da geliyordu. O zaman anasının başını koyduğu, daha onun kokusunun yitmediği yastığa başını gömüp çarşafları sıkıyordu. Ağlamak karnını açıp göstermek gibi geliyordu ona. Hele böyle anasız babasız kalmışken, hele şu yabancı ve hiç bilmediği koca şehirdeyken. Üstelik ne Yusuf Reis'in ne de Leyla'nın huyunu suyunu daha öğrenebilmişken.

Gerçi Leyla, Yusuf Reis gibi değildi sanki. İzmir'e de benzemiyordu hiç. Annesinin gittiği gün, akşama doğru Osman'ın kapısını tıklatmıştı.

"Yemek yiyoruz, geliyor musun?"

Osman hiç ses etmemiş, yorganı başına çekip yatağa kıvrılmıştı. Gece ayakyoluna kalktığında kapının önün-

de tepsiyi buldu. Kızartma ile karışık köftenin üzerine başka bir tabak örtülmüş, öylece duruyordu.

Ertesi gün kapıyı yine çaldı Leyla.

"Yusuf Reis erkenden çıktı. Gel bahçede iki lokma yiyelim," dedi.

Uzun kızıl saçları vardı Leyla'nın ve sol yanağındaki gamzesinin tam üzerindeki benin belli belirsiz gölgesi görünüyordu.

Leyla katık, dereotu, maydanoz ve taze soğandan güzel Çingen pilavı yapmıştı. Semaverden inceden duman çıkıyordu. Arka bahçedeki dut ağaçlarının altında hiç konuşmadan kahvaltı yaptılar. Taşlar buz gibi yıkanmıştı. Çiçek tarhlarının ardında yarısı biçilmiş maydanoz ocağı görülüyordu. Yüksek duvarların ardındaki komşu bahçesinden kanun sesi duyuluyordu.

Osman başını kaldırıp bakamıyordu. Göz ucuyla Leyla'nın ekmekleri küçük küçük bölüp çay bardağına banıp yemesini izledi. Leyla ise sanki o masada tek başınaymış gibi rahattı. Biten çayını dolduruyor, ortadaki çanağı sıyırıyor, önüne düşen uzun saçlarını elinin tersiyle arkasına atıyordu.

Durduk yere başını kaldırıp Osman'a baktı dikkatlice.

"Annen dedi ki, benim oğlan çok çalışkandır. Taşı sıksa suyunu çıkarır."

Osman bu sözü duyunca Leyla'nın gözlerine doğru bakabildi. Hiç ses etmedi ama.

"Ne sanat öğreneceksin İzmir'de?"

"Bilmem ki," dedi Osman. "Dayı ne gösterirse onu öğrenirim."

"Köstence'de ne iş tutuyordun ki?"

"Balıkçıyız biz. Çökertme dalyanımız var. Dolungaz Koyu'nda."

"Nasıl bir şey ki dalyan dediğin?"

Dalyan dedikleri neydi gerçekten? Osman için anlatması çok kolay değildi. Çünkü o güne kadar hiç kimse ona bu soruyu sormamıştı. Durup dururken arıya çiçeği sorsan o da şaşırırdı. Ama Osman bir yandan da konuşmak istiyordu. Leyla'nın koyu gözleri –hele şimdi annesi de gitmişken– korunaklı bir ev gibi gelmişti ona.

İşte belki de bu yüzden ta en baştan, balıkların tuhaf yaşamından anlatmaya başladı.

Derya denilen sonsuz dağların, vadilerin ve gür çayırların arasında yırtıcı balıklar yaşardı. Misal ıskarmoz. Kimisi deniz turnası der ona. İki metreye varmış yaşlı ıskarmozları bile görmüştür bizim sular. Onlar ki şimşek gibi çakarlar, parıldayan avlarının sırtına pençe dişleriyle binerler. Gece gündüz açlık başlarına vurmuştur ve yalnız avlanırlar. Sonra başka ne var: köpek deriz biz yani camgöz; sinirli yalancı yüzgeçleriyle yazılı orkinos, akya, lüfer, binde bir çıkan ve çok az kişiye nasip olan lambuka ve en bol olanı da boz yunus. İşte bunlar ve öteki yırtıcıları bizim av yaptığımız balıkları tek tek ya da sürüler halinde kıstırmaya çalışırlar. Pusu kurarlar, bekleyip çevirirler ya da çok uzaktan olsa bile fark ettikleri her parlayan vücuda uçar gibi saldırırlar. Avcı kurnaz da av sersem değil ya. Sürüyle gezer, saklanır, aldatır ve bir de sığa kaçar. Aslında en iyi bildikleri iş de bu derinlerden sığ sulara yolaklardan, geçitlerden, uçurumlardan, mercan ormanlarından geçip varmaktır. En yaman yırtıcı da boz yunustur. Bir çapul kolu gibi ortaya çıktıklarında balık sürüsü derhal ikiye ayrılır. Yunus bir parçayı çevirmeye çalışırken kalanlar sığa doğru kuyruk vurur. En iyi bildikleri korunak da Köstence kıyılarıdır. Kan ter içinde kaçan balık bölüğü daha küçük gruplara ayrılarak başa bir öncü verir ki bu en tecrübeli yaşlı dişidir, en uygun yolaktan iyice kıyıya yanlayıp canavarın gelmeye cesaret edemeyeceği sığlıklara sokulmaya çabalar. İşte o kaçış yollarının

gözetlenmeye en müsait noktalarına çökertme dalyanlar kurulur. Canavarın, dişlinin kovaladığı balık bu defa usta bir gözcünün marifetiyle insanın eline düşer. Öyle kolay olmaz tabii bu işler.

Aldı Köstence: Deli İbram Tarihinde Çökertme Dalyan Şöyle Geçerdi

İnsan önce balığı bildi, huyunu suyunu anladı, sonra geçtiği güzergâhı öğrendi. Balık her yerde kıyılamaz kendini. İşte bunların gezdiği ve dahi canavardan kaçtığı en uygun noktalara çatarız dalyanı. Buralar balığın yolağıdır ama çoğu zaman insan için sarp, kuş uçmaz kervan geçmez yerlerde, en vahşi kayalık kıyılardadır. Canavar balık açıktan bastığı zaman topan, gaz, sarıkulak, ceryan, akbalık dediğimiz kefal ailesinden mübarekler ve bazen de kofana, akya taifesi ve hatta hazreti çipura bizim çökertme dalyanlara doğru dörtnala kalkar. Bunlar yıl içinde hep farklı vakitlerde çıkarlar ortaya. Bir de balık dönem dönem başka bir ihtiyacı için yaklaşır. Körfezin doğusuna semiz deriz çünkü buradan yüklü balık gelir, kıyılayarak yumurtasını bırakır ve arıktan yani batıdan çıkar gider. İşte dalyanlarımız semiz ile arık arasında da şenlenir.

Dalyanı çatmak için önce yolağın en uygun yerinde yosundan, erişteden arınmış kumluk bir boşluk yani ayna seçilir ki balığın geçişi görülebilsin ve ağ kaldırılırken takılmasın. Bu beş ila yedi metrelik aynanın iki ucuna iki direk çakarız ve aralarına kendirden bir burgatalık çevre halatı serip o uçları kıyıda birleştiririz. Halata bağlı dipte bir ağ yatar. Sonra bir gözetleme kulesi dikeriz. Gözetleme kulesinden direklerin kafalarına el incesi halatlar çekilir ama bunların çevre halatı ve ağla bir bağlantısı yoktur. Bu ince ipe içinde zeytinyağı olan deri kırba-

lar asılır. Kırbanın kıçına iğnecik kadar delik açılır ki tıp tıp diye denize ağırdan damlatsın. Zeytinyağının damlayarak yayıldığı satıhta dalga kırılması bertaraf olur; suyun üzeri cam gibi açılır, akvaryuma döner. Bunun bir faydası daha vardır; zeytinyağının lezzeti küçük balığı, küçük balık da büyük balığı çeker. Yani balıkçı hem damlama hem de yemleme yapmış olur aynı zamanda.

Her şey halattan, ağdan, ağaçtan ve yağdan ibaret değildir bu hikâyede. Gözcü ya da taşçı dediğimiz Köstenceli insan olmasa hepsi zayi olurdu. Tabii gözcülerin piri Rum Bacımızı da burada analım, inşallah Saruhan Hatun'la birlikte Peygamber Efendimiz'e komşudurlar. Bu gözcülerin hayatı taştır. Her birinin cebinde kendi seçtiği, istediği ağırlıkta ve büyüklükte taşlar bulunur. Bazı gözcüler uygun taşı bulmak için saatlerce aranırlar. Öyle ki yatağa bile taşlarıyla girerler ve gündüzleri boş kaldıkça hedef dikip taşla düşürmece bile oynarlar aralarında. Taşçıları daha tazeyken seçerler. Çocukluktan yaptıkları bu talimlerle iyice ustalaşırlar çünkü onların vazifesi doğru yere, doğru zamanda taş atmaktır. Taşçı dalgınsa ya da âşıksa bu işi yapamaz. Taşçı olmadan da balık kursağa girmez.

İşin sonunda balık çıkar gelir. Her sürünün bir anaç reisi olur. Reis yolu, izi, tehlikeyi en iyi bilendir. Reis aynaya girdiği anda taşçı sürünün en arkasındaki balığın kuyruğunun iki karış arkasına taşını atar. Tam o noktaya atılmazsa sürü dağılır, av ziyan olur. Bu usulünce atılan taş reisi huylandırır. Ürken reis hızlanarak sürüsünü peşinden sürükler. Sürü dipte serili ağı geçmeye başlar. Sürü bittiği noktada kuledeki gözcünün işaretiyle aşağıda bekleyen hamal dalyancı çevre halatlarının birini çekerek uyuyan ağın bir ucunu kaldırır. Taşçı bu defa reis balığın hemen iki karış önüne bir taş daha atar. Sürü yüz geri ettiğinde halatın öteki ucunu da ikinci hamal dal-

yancı çeker. Artık sürü çökertme dalyanın havuzuna düşmüştür. Bundan sonra çift kürekli sandalla dalyana usulünce girerler, toplama manevrası icra edip balığı ağdan sandala ayıklarlar. Bütün bu zahmet günde tek ya da iki geçiş içindir ve av balığı da gayet uyanık, cevvaldir. Gözcüyü, hamalı fark etmesin diye fısıltıyla konuşulur, az hareket edilir hatta cigaralar bile avuç içinde saklanarak içilir. Çünkü kimi zaman yüz parça balık havuzla alınır ki bu voliyi vuramamak adamı ağlatır. Burada taşçı kadar şükran duyulacak bir canlı varsa o da canavar ama illaki boz yunustur. Onlar balığa basmasa, sersem sepelek birkaç balıktan başkası kıyılamaz. Açlıktan kırılırız. Geçimimiz balığın kıyıya gelmesine bağlıdır.

Bu en adil balık avıdır. Hatta taşçılar der ki, biz balık avlamayız, avlanmak isteyen balığı alırız. Çünkü zıpkıncı gibi peşine düşülüp pusu kurulmaz cana ya da meraya gidip sürünün etrafı kayıkla çevrilmez, oltaya balığın aklını çelecek yem takılmaz. Burada sadece beklenir ve balık da, insan da erene kadar susulur. Varsa bir yardımcımız zeytinyağıdır. O yüzden dalyancı ailesi hem zeytinci hem denizcidir. Sabah kalkar dalyana gider, ağını serer avını yapar; işi bitince ağını toplar, dalyandan döner, bahçesine gider zeytinine bakar. Bahçe işi biter, akşamüzeri yeniden dalyana gider. Toprağın ve denizin kardeşliği böyledir işte.

Dalyanların yerleri değişmez. Bin yıldır aynı yere kurulur. Aile mülküdür. Kuşaktan kuşağa devrolur. Eğer bir dalyan soyundan kimse kalmamışsa o dalyanın işletmesi imece usulü yapılır, geliri de dalyancı kahvesindeki sandığa aktarılır. Bu sandık, dalyancı öksüz ve yetimler yuva kurarken ve gömülürken kullanılır.

Gece Kolay Değil

Osman saatlerce anlattı. Konuştukça şaştı kendine, nasıl olmuştu da dili böyle açılıvermişti. Bahçedeki sedirin iki ucuna karşılıklı oturmuşlardı. Leyla bir koltuğunun altına patiska yastığı almış, saçlarını toplayıp sol omzundan önüne bırakıvermişti. Osman dalyanda beklediği gibi bağdaş kurmuştu. Taşçılıkta susmak vardı ama içinden de hiç durmak gelmiyordu.

O akşam Yusuf Reis gelmedi.

"Bazen günlerce gelmez," dedi Leyla.

Bahçede yemeklerini yediler. Semaverde çay demlediler. Başlarının üzerindeki asma, gece yeliyle yapraklanıyordu durmadan.

Osman geç vakit odasına çıktı. Köstence'yi, ailesini, illaki yunusları düşündü. Yaptıkları aklına gelince ürperdi, kim bilir hangi uğursuzluk ona çatıp canını yakacaktı. Gözlerini sıkı sıkı yummuştu ki kapı usulca açıldı. Bir gölge içeri süzüldü.

"Ben çok korktum da bu gece. Şöyle ayakucunda kıvrılıp yatsam olur mu?"

Osman hiç ses etmedi. Ayaklarını karnına doğru çekti. Leyla kedi gibi dertop olup battaniyenin altına, yer yatağının ucundan giriverdi.

"Sen kaç yaşındasın?" dedi Leyla usulca.

"On iki bitiyor," dedi Osman.

Leyla parmaklarıyla hesap etti içinden.

"Ben senden dört yaş büyükmüşüm," dedi.

Hiç kımıldamadan uyuyup kaldılar.

Etin Dosta Nasip Olsun

Balıkçı ile karısı sabah gün doğarken kalkıp dalyana gidiyorlardı. Kızlarını öperek uyandıran anne daha onlar

gözlerini ovuştururken ellerine salçalı ekmeği tutuşturuyordu. Evin iki büyüğü sırtlarında ağları ve torbalarıyla evlerinin önündeki yokuştan koya doğru ıhlayarak iniyor, kızlar da arkada el ele tutuşmuş, esneyerek peşleri sıra geliyordu.

Balıkçı hâlâ tam iyileşememişti. Ağları serdikten, kayığı karaya aldıktan sonra eskisi gibi gözcü kulesine çıkamadı.

"Taşçı sen ol artık," dedi karısına.

Kadın, "Ağlara yetişebilecek misin ya?" diye sordu.

Balıkçı bu lafa biraz bozuldu ama ses etmeden yerine gitti.

Kadın kayaların üzerinden kızlarına, "Hadi bakalım, çalı çırpı toplayın," diye seslendi. Kumsala indi, eğilip dalgalarla kumların arasında kalan çakıllara bakarak yürüdü. Gözüne kestirdiği taşı alıp inceliyor, avucuna oturuşuna bakıyor, kendince ağırlığını tartıyor, beğendiğini eteğinde biriktirmeden önce üç kere öpüp alnına koyuyordu. İş bitince kayalara geri tırmandı. Balıkçı halatın iki ucunu kontrol ediyordu. İri bir soğanı dizinde kırdı. Yufka ekmeğiyle pay etti. İş başlamadan önce kocasıyla yan yana oturup güneşin altında aydınlanan denizi izlediler. Çok uzaktan, belli belirsiz, sislerin arasında bir yelkenli gidiyordu İzmir'e doğru. Balıkçı onun içinde olmayı geçirdi içinden.

"İzmir'e, Osman'a şöyle uzaktan bakardım, hoş mudur diye."

Kadın, "Ah şu geminin sereni olsaydım keşke," dedi kendi kendine. "Hiç aynı yerde durmazdım. İki gün bir liman, sonra ver elini yolculuk. Kader nereye derse oraya doğru giderdim. Şu sumru kuşları gibi. Tek işim yelkeni taşımak. Ne koca ne evlat. Ne balık peşinde yaşamak ne yemek düşünmek. Kimsesiz olmak kim bilir nasıl güzeldir."

Balıkçı'nın dirseğiyle kendine geldi.

"Vakti geçireceksin."

Kadın kızmıştı.

"Vakti biliyom ben, tasalanma!"

Sonra hışımla kalktı. Gözcü direğine sert hareketlerle tırmandı.

Adam arkasından bakakalmıştı.

"Çalıma bak! Sen bir ıskala da o zaman sorarım ben!" dedi.

Direğin üzerindeki tahtadan oturma yerine bağdaş kurmadan önce altına alacağı pöstekiyi düzeltti. Saçlarını eşarbına topladı sıkıca. Elini siper edip semiz yönüne doğru baktı. Az sonra aynalığın ucunda bir sırtın yanıp söndüğünü gördü. Belki saniye kadar bile sürmemişti. Gözlerini yumdu açtı, yine baktı. Damlayan zeytinyağı cam gibi yapmıştı yüzeyi. Ama şimdi bomboş su çölü vardı orada. "Hayal gördüm herhalde," diye geçirdi içinden. Aniden o şavk yeniden yandı söndü. Yok yok, öyle değildi iş. Ufak bir balık eriştelerin arasından sokup çıkarıyordu başını. Hemen elini kaldırıp Balıkçı'ya işaret çaktı. Balıkçı hemen kapaklandı, pustu kaldı. Kadın alıcı kuş gibi o noktaya odaklanmıştı. Yüzündeki tüm kaslar donmuş; elleri, ayakları hatta saçları bile mum gibi olmuştu. Arka tepelerde çobanların sel sularından sonra bulduğu mermer heykellerdeki tanrılar gibi sessizleşmişti vücudu. "Anladım ben seni," diye fısıldadı. Sürünün lideri dişi reis oyun oynuyordu. Muhtemelen gelirken huylanmıştı. Belki zeytinin kokusunu almıştı. Eski bir avdan son anda kurtulmuş, sudaki o tuhaf ama lezzetli acımsı tadı hafızasına kazımıştı! Balık toplama manevrası yapılırken kuvvetli balıkların can havliyle sıçrayıp ağdan kurtulmaları sık görülürdü. İçine kurt düşen reis öncü yollamıştı işte. Eğer taşçı heyecanlanıp hafifçe doğrulursa onu şıp diye görecekti. Kadın iyice yapıştı tahtaların üzerine. Ar-

tık kirpikleri bile oynamıyordu. Ufak balık bir-iki döndükten sonra kayboldu. Saniyeler günler gibi geçiyordu. Zaman ağırlaşmıştı. Derken koyu sırtıyla reis çıktı ortaya. Son bir defa iri gözleriyle ortalığı kolaçan ettikten sonra süzülmeye başladı. Kadın eteğindeki taşı aldı, dudaklarına götürdü. Taşın kulağına üfledi: Hü!

Bir çeyrek sonra Balıkçı dalyanın havuzundan balık dolu sandalıyla döndü. Kadının ustalığına, soğukkanlılığına, taşı gediğe koymasına hayran olmuştu. Biraz da utanmıştı. Kayığı kumsala çekerken, "Elli beş parça saydım. Hepsinin de maşallahı var. Yüklü balıklar," diye seslendi karısına.

Kadın kızların topladığı çalı çırpıyı taşlarla çevrili küçük bir ocakta tutuşturuyordu. Çömeldiği yerden kalkıp kocasının yanına gitti. Balıkları elleriyle araladı. Hâlâ denize geri dönmek için hevesle kuyruk vuranlar vardı. Yığının içinden reis dişiyi buldu. İhtiyar kız, öyle mahzun iri gözleriyle ona bakıyordu. Kaderine teslim olmuştu. Kadın balığı sıvazladı, sevdi. Uzak derinlerin, fırtınaların, limanlık havaların, ne kavgaların, ne korkuların, ne hoş günlerin, avın ve avcının kokusu sinmişti pullarına.

"Sen Saruhan Hatun'un emanetisin. Etini yabana vermeyeceğim, merak etme," dedi.

Deniz kıyısına gidip balığı temizledi. Ateşte kızartıp ailecek günün ilk sofrasına oturdular. Reisi ince kılçıklarına kadar yediler.

İkindi avından sonra Balıkçı silme topan kefal dolu teknesiyle yelken açtı. Dolungaz Koyu'ndan çıkıp Köstence'nin eski limanına vardı. Taşlık rıhtımda küfeciler bekliyordu. Balıkları iki adama yükledi. Doğruca yokuşu çıkıp buzhaneye vardılar. Balıklar tartıldı. Hesap çıkarıldı. Buzla dolu kasalara konuldu. İzmir'e gidecek akşam çektirmesine yetişmişti mal.

Balıkçı elindeki pusulayı buzhane müdürünün oda-

sına götürdü. Başındaki kirli kasketi çıkarıp kapıyı tıklattı, içeriye girdi. Müdür yakın gözlüğüyle masasına eğilmiş, hesap yapıyordu. Kimin geldiğine bakmamıştı bile. Elini uzattı. Yine kimdi gelen diye bakmadan aldı, okudu. Çekmecesinden parayı çıkarıp saydı. Parayı verirken Balıkçı'yı fark etmişti.

"Sen miydin yahu?"

Balıkçı şaşırmıştı ilgisine.

Müdür Bey gözlüklerini çıkardı.

"Eczacı Süleyman Bey bugün iki kez geldi. Seni sordu. Gelirse mutlaka bana yollayın diye tembihledi."

Balıkçı elindeki paraları sıkarken başını salladı. Hızla döndü. Tam kapıyı kapatırken içeriden hâlâ sesleniyordu adam.

"Aman bir uğrayıver gözünü seveyim! Kırk defa söyledi adam."

Balıkçı çıkar çıkmaz Köstence'ye değil doğruca teknesine gitti. Eve döndü. Akşama güveçte kefal yapmıştı karısı. İki lokma aldı, çekildi. Divanın üzerine tıpkı Osman'ın yaptığı gibi bağdaş kurup pencereden denizi izledi. Sonunda cigarasını ezip, "Ben biraz dolaşayım," diye çıktı gitti.

Demirci Asım, dükkânın arkasındaki tek göz evinde yaşıyordu. Onlar Çanakkale'deyken karısı ve iki çocuğu tifüsten ölmüştü. Döndükten sonra herkes çok üstelese de hiç evlenmedi. "Askerde kendi ölümümden çok evdekileri düşündüm. Bana bir şey olursa misal en ucuzundan sakat kalırsam, demiri işleyemezsem onlara kim bakacak diye daraldım durdum. Şimdi böyle ferahım," derdi.

Balıkçı, Asım'ın sessiz, kimsesiz evine gecenin karanlığında vardı. Demirci sedire uzanmış, ayakları arasına aldığı sağlam bir sapı kızıl demirden baltaya oturtmaya çalışıyordu. Kapıda Balıkçı'yı görünce güldü.

"Yardıma mı geldin bana?"

"Hayırdır, cenk mi var?" diye karşılık verdi Balıkçı gülümseyerek.

"Burası Köstence. Üstte mavi gök, altta boz deniz, arasında kızılca kıyamet. Ne bok olacağı belli olmaz."

Asım kararmış çaydanlıktan çay döktü bardaklara. Sedire yan yana oturdular. Cigaraları yaktılar.

"Beni kim çağırmış biliyon mu?" dedi Balıkçı.

"Bugün bana gelen olmasın?" dedi Asım.

"Yapma ya, seninle de konuştu ha?"

"Öyle..."

"Ne istiyor bu deyyus bizden?"

"İşte sana daha önce demiş ya, onu anlattı. Dedesi Zina Mehmet'e rahmet okutacak, söyleyeyim sana. Ben bu işe çok para yatıracağım diyor. Fabrika kuracakmış. Yunusu işleyecek, yağını ayrı, kemiğini ayrı. Memleketimiz zenginlik üzerinde oturuyor, kıymetini bilemiyoruz, dedi. Gelin ikiniz şu işe girin, siz de sefaletinizden kurtulun, dedi."

Balıkçı sigarasını ezdi tablada iyice.

"İyi de yapacaksa yapsın. Bizi niye karıştırıyor?"

Asım derin bir soluk aldı.

"Yunusu kiminle avlayacak burada? Bu milletin aç kaldığında kaçak göçek, utana sıkıla tekleme bozu indirmesi gibi değil ki. Büyük iş. Fabrika diyor adam."

"Yani?"

"Yani çok adama ihtiyacı var. Tekneler olacak, onları idare eden olacak; vuran, yakalayan, parçalayan, fabrikada işleyen, malı yükleyen, olacak da olacak..."

"Asım, ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu? Nasıl olacak böyle? İşi gücü bırakıp yunus mu avlayacağız? Biz dalyancıyız. Biz avımızı bekleriz. Rızkımıza düşeni alırız."

"Yahu öyle dünya mı kaldı! Bir bak bakalım etrafına."

"Bize neymiş dünyadan? Hem kim gidecek de ona amele olacak, kim bu pisliğe el atacak?"

"Öyle olmuyor bu işler işte. Eczacı Süleyman dediğin adam zaten Köstence'yi iyice köstekledi. Dalyancı ona muhtaç, esnaf için faizci, mahkemeye, dama düşen için sarılacağı yılan. İnsan kıtlığı mı var ortalıkta? Açlığın bol, adamın bol, ekmeğin kıt olduğu yerde senin olmaz dediğin iş en kolayı."

"En kolayı ise bizim peşimize düşmesin. Kendi yesin ne bok yiyecekse."

"Paralı adam akıllı da oluyor. Seni dalyancı milleti sever, beni esnaf tutar. İkimiz bu işin içinde olursak nizasız, zahmetsiz çabucak yaparım diye düşünüyordur."

Çayları yenilediler. Dışarıda sert bir rüzgâr esmeye başlamıştı. Bahçedeki akasya dallarının hışırtısı sessizliği dolduruyordu.

"Bir de şöyle düşün," dedi Demirci Asım yerdeki baltayı alıp kucağına koyarken. "Sen ben bu işe girmeyiz ama ses de etmeyiz. Belki de bunu istiyor üstümüze gelerek. Bulaşmayın ama bana da karışmayın demeye getiriyor."

Balıkçı, arkadaşına baktı. Hep böyle kaygısızdı bu adam, diye geçirdi içinden.

Tam o vakitlerde gece dedikleri kirli çıkının koynunda bambaşka meclisler de sürüyordu. Şehir Kulübü'nde jandarma komutanının Artvin'e tayini nedeniyle veda yemeği tertiplenmişti. Uzun, beyaz örtülerin yanarak dalgalandığı, bol yemekli, bol mezeli, temiz bardakların dizildiği kalabalık masada yenilip içiliyordu. Köstence'nin amirleri ve bütün büyük başları oradaydı.

Başöğretmen Fehim Bey'le Savcı Sami Bey gülerek önlerine çektikleri ufak rakı şişesi hakkında konuşuyorlardı.

Sami Bey, "Ben Fahrettin Kerim Bey'le İstanbul'da çalıştım. Emraz-ı Akliye ve Asabiye mütehassısıdır aslında. Ama insan ruhundan anlar mıydı, orası müphem işte.

Vali dediğin adam gece yol yoklaması yapıp sarhoşları pataklar mı? Vallahi bu gözler gördü bunları," dedi.

"Ama işte bu işler hep ters teper. Bakın şimdi şu ufak rakıları meşhur valimizin kısa boyundan ötürü milletimiz Fahrettin Kerim Rakısı diye biliyor. Çok inatlaşmanın neye faydası olur?" diye tamamladı Fehim Bey.

"A, bir dakika, ne okuyacağım size. Hep yanımda taşıyorum bu kupürü," dedi Sami Bey ve sandalyesinin yanında duran deri çantasından uzun ipli bir karton dosyayı aldı. İçinden bir gazete kesiği çıkardı ve, "Bakın, Refik Halid Bey birkaç yıl önce *Akşam*'da ne demiş," diyerek okudu.

"Alkol kullanmanın üzerine yazılar yazmak, broşürler çıkarmak, konferanslar vermek, resimler asmak, vecizeler bulmak, alkolden halkı tiksindirme işine devam etmeliyiz. Öte yandan da alkollü içkilerin mümkün olduğu kadar temizliğine dikkat etmeli, ahaliye saf içki vermeliyiz. İçki aleyhindeki propagandayı taassup ve ifrat derecesine vardırıp da aksi tesir yapmasına meydan vermeyecek şekilde hızlandırmakla beraber temiz içki çıkarmak hususunda daha titiz davranmak, içki kadehlerinde ihtikâr yapılmasını önlemek, hafif içkileri çoğaltıp ucuzlatmak lazımdır. İçki içme terbiyesini öğretmek de lüzumludur. İçkiyi değil sarhoşluğu ayıp saymak ve içki yasağı yahut içkiye ağır vergi koymaktansa sarhoşluğu yasak etmek, sarhoşluğa ağır ceza tayin etmek daha doğrudur sanırım."

Kadehlerini karşılıklı kaldırıp hafifçe tokuşturdular.

O sırada Şehir Kulübü'nün giriş kapısında kaymakam, müftü ve Eczacı Süleyman ayakta konuşuyorlardı.

Eczacı Süleyman, kaymakamın dirseğine hafifçe dokunarak sözünü sürdürdü.

"Bakın kaymakam bey, öncelikle halkın tereddüt ettiği bu meselenin altının ne kadar boş olduğunu anlat-

mak lazım. Öyle değil mi müftü efendi, siz söyleyin ne olur!"

Müftü efendi, kaymakam beye doğru başını eğerek konuştu.

"Ben dalyanları tek tek dolaşacağım. Elbette cuma hutbesi de var ama malumunuz, orada bir kulaktan girip ötekinden çıkıyor edilen laflar. Şimdi neyin haram, neyin helal olduğu aşikârdır. Ayrıca avcılık, ticaret, bunlar rızık için yapılan faaliyetler. Yok iye gibi, yok muhafaza edici ruh gibi sıfatlar, laflar da günahtır sonuçta. Bunlar batıl inançlar. Ama maalesef gelmiş, kalmış. Bizim de eksikliğimiz olmuş, anlatamamışız..."

Kaymakam başını sallayarak dinliyordu. Müftünün çok uzatacağını anlayınca araya girdi.

"Canım bunlar meselemiz olmamalı artık. Şimdi sizin müteşebbis olarak vazifeniz var. Kanunlar çerçevesinde haklarınız da var. Bunları kullanacaksınız tabii," dedi.

Eczacı Süleyman konunun tam istediği yere doğru gittiğini hissederek tane tane anlatmaya devam etti.

"Tam da sizin işaret buyurduğunuz noktadayız. Bakın bu konuyu çok tetkik ettim. Bu imalathanenin belli bir kâra varması için günlük avlanması gereken ortalama kilo belli. O hedefi iptidai alet edevatla tutturamayız. Yani süngü, yani zıpkınla olmaz bu iş. Karadeniz'de bu işi yapan arkadaşlarla mektuplaştım defalarca. Şimdi o denizlerdeki Rus balıkçılara bunu yasaklamışlar ama bizim balıkçılarımız yapıyor. Bir adam zıpkınla günde iki-üç yunus vurup çeker ama silahla bu sayıyı çok artırırız."

Kaymakam bir kaşını kaldırdı.

"Silah mı dediniz?"

"Evet efendim. Silah derken yanlış anlaşılmak istemem, av tüfeği ve domuz sıkısından bahsediyorum. Şimdi bu alet edevatı çalışacağımız insanlardan talep edemeyiz. Malum, fakir yer. Ama siz uygun görürseniz şöyle

yapalım. Benim de yönetiminde bulunduğum Avcı ve Atıcılar Derneği, Ziraat Bankası'nın kredisiyle tüfekleri alsın, balıkçılara uygun fiyatlarla kiralayalım. Zaten silah bizim mülkiyetimizde olacak ve akşamları iş bitimi toplanacak. Kamu emniyeti için hiç sorun teşkil etmez. Domuz sıkıları konusunda Tarım Bakanlığı'nın destekleme mevzuatı var. Yunus avı için sıkı tahsisinden alacağız. Şimdi tayini çıkan jandarma komutanımızla bu konuda çok anlaşamamıştık. Yani hem onun oluru hem de sizin tasdikiniz gerekiyor bu konuda. Belki yeni gelecek komutanımızla siz görüşürseniz..."

Kaymakam iç cebinden küçük not defterini ve kalemini çıkardı. Eski yazıyla hızla kısa notlar aldı.

"Ben vali beyle de görüşürüm. Bir mâni olacağını sanmam. Jandarma komutanı işi de en kolayı. Keşke en başta makamıma gelseydiniz bu hususta."

Eczacı'nın içi içine sığmıyordu şimdi, yine de kendini kontrol ederek yumuşak bir sesle konuşmasını sürdürdü.

"Eksik olmayın. Her konuda sizi de rahatsız etmeyelim, diye düşündüm. Lakin jandarma komutanının tavrı her zaman mühim olmuştur bizim bölgemizde. Bizim milletimiz düze inmek, düzen tutmak gibi hususlarda hep biraz nazlıdır. Cılız kalacağını bilsek bile birtakım itirazlar olacaktır bu işe de. Sağ olsun, şimdi tayin olan komutanımız biraz rahattı bu konularda. İnşallah yeni gelen daha atik olur."

"Olur olur. Her şey yolunda gider merak etmeyin," diyerek Eczacı'yı yanıtlayan kaymakam bey içeriden gelen nefis kokulara daha fazla dayanamadı ve müftüye doğru gülümseyerek, "Kifayet-i müzakere efendim," dedi. Müftü artık ayrılma vakti geldiğini anlamıştı.

"Hepimize hayırlı akşamlar olsun," diyerek selamladı onları, kapıdan döndü.

Kaymakam bey ile Eczacı, anason kokusu ve sigara dumanına boğulmuş yemek salonuna girdiklerinde masanın öteki ucunda, yanındaki doktoru dinleyen jandarma komutanıyla göz göze geldiler. Karşılıklı gülümsediler.

O anda artık kasabada eskiye sayılan jandarma komutanı, "Allahım şükür sana, bu cehennemden kurtuluyorum," diye geçiriyordu içinden. Bir dakika sonra, yanındaki doktor fısıltıyla Eczacı Süleyman'ın iki gün önce Demokrat Parti ilçe başkanlığı için İzmir'de kimlerle konuştuğuna dair dedikodulara başlamıştı bile.

Masanın bol dumanlı havası arkadan gelen ud taksimiyle uzadı gitti.

Sabaha doğru masa dağılmıştı. Şehir Kulübü'nün ışıklarının çoğu kapanmış, ortalık toplanmış, temizlenmişti. Sadece bir köşede, küçük masada Eczacı Süleyman ve belediye reisi baş başa vermiş oturuyor, sade kahvelerini içiyorlardı.

Süleyman elindeki kâğıtları masaya yaydı. Bir kurşunkalemle işaretleyerek anlatmaya başladı.

"Reis bey, bütün hesap işte burada. Şimdi Türkiye'de senede 2.500 ton yunus yağı işleniyor. Trabzon'daki büyük yağ fabrikası senede 1.000 ton yağı tık demeden çıkarır. Bizim boyumuz o kadar büyük değil. Şimdilik senede 100 ton işlesek büyük kâr ederiz. Bu işin firesi yüzde ellidir ama bizim bölgenin yunusunun kilosu, yağı vesaire daha az çeker dersek ancak yüzde kırk verim alırız. Yani bir ton yunus eti 400 kilo yağ demek. Yıllık 100 ton yağ için aşağı yukarı 250 ton yunus avlamamız şart. Bu neye tekabül eder peki? Yine yuvarlak hesap yılda 1.600-1.700 yunus avlamamız gerek. Fırtınaydı, kötü havaydı, sonra yağsız oldukları için yaz mevsimini geçtiydik falan yılın tamamı av sürmez. Sonuçta ayda ortalama 250-300'den aşağı yunus avlarsak hesap tutmaz. Şimdi her vurduğunu tekneye aldım diye sanma. Burada da ka-

yıp olacaktır. Lakin bu rakamı bulursak iki-üç seneye kapasiteyi ikiye katlarız. Ha, bunun için farklı av taktikleri gerekecektir. Silah dışında. Mesela büyük ağlar gibi. Maliyet tabii ama o zamana bunu karşılarız. İstikbal için esas hayalim şudur ki, eğer biz rüştümüzü ispat edersek Bay Penetti'nin gözüne girer, krediyi geri ödersek buraya yağ işleme gemilerini çekeriz. Bunlar Avrupalı büyük gemiler. Avını kendi yapıyor, yağını gemide çıkarıyor. Av lisansı bizde olduğu için ortaklık kurarız. İşte o zaman Köstencelinin osuruklu götüne de muhtaç olmayız."

Reis bey kahvesinin tadını damağında çevirirken ortağının iş bilirliğini büyük takdirle izliyor, mutluluktan içi kabarıyordu.

Sabah ezanı okunurken Eczacı Süleyman boş sokaklarda sallanarak evine dönüyordu. Havuzlu çarşıdan geçerken çınarların altından bir gölge önüne atlayıverdi. Süleyman korkudan sıçrayıp geri çekildi.

"Ulan Deli İbram sen miydin o! Aklımı aldın başımdan."

"Bana bak Eczacı," dedi Deli İbram. "Balıkçı ile Asım'ın ardından önünden dolaşmayı bırak. Onlar seninle aynı çanağa işemez!"

"Siktir git, Kadırgalı artığı seni!"

Eczacı'nın canı sıkılmıştı. Deli İbram'ı itip kenara attı. Yoluna devam etti.

Deli İbram Tarihi'nde Bir Dipnot: Kadırgalılar

Köstence'nin güneydoğusuna düşer, korunaklı boğazdan girilen saklı bir koy vardır. İşte buraya Kadırgalı derler. Kadırgalı'ya bir de çay dökülür ki eskiden Örtük Çayı denilen, yazın bile kurumayan bu akarsuyun ismini

şimdilerde bilen pek kalmamıştır. O zamanın insanları epey zor fark edilen bu korunaklı yere akan malum çayın ağzını ve kısmen yatağını belki yıllar süren çabayla kazarak genişletip derinleştirmişlerdir. Tevatür olabilir, gerçek de olabilir, bunu kimse bilemez ama rivayet odur ki donanmanın İzmir'den sefere çıktığı zamanlarda Körfez'i korumak için on parça kadırga bu boğazdan geçerek koya, oradan da çayın içine doğru çekilir ve salkımsöğütlerle örtülerek gizlenirdi. Zamanla buranın ehemmiyeti azaldı. Yine de devrin askerî aklı burayı tamamen gözden çıkarmak istemedi ve daimi olarak duracak bir kadırga ile otuz zanaatkâr askeri buraya bıraktı. Ki bunlar gemi yapımından, tamirinden ve dahi kalafat işinden anlayan erlerdi. Her yıl erzak getiren, kalanları soran, hastaları ve aklını yitirenleri İzmir'e geri götüren bir seferî tekne oluyordu. Bir zaman sonra o da kalktı. Köstence'nin kadısına bunlara sahip çıkması ve ihtiyaçlarıyla ilgilenmesi için ferman yollandı. Kadı çok yaşlı ve hasta bir adamdı. Gelen fermanı minderinin altına koydu, unuttu ve altını tutamaz halde bu dünyadan göçtü. Bir süre aç açıkta kalan adamlar ufak tefek hırsızlıklarla bu işi götüremeyeceklerini anladılar ve aralarından iki kişiyi ne olur ne olmaz, vazife yerini terk etmemek gerekir diye bırakmaya, kalan mevcutla kadırgayı Çeşme'ye götürmeye karar verdiler. Kısa çöpü çeken Emir ve Pedani isimli erler mecburen Kadırgalı koyunda sabit oldular. Fakat zaman acımasız yel gibiydi. Bu iki bahtsız adama doğru estikçe yavaş yavaş tuhaflaşmaya başladılar. Bunlara acıyıp ekmek, salamura zeytin ve kuru balık getiren birkaç Köstenceli, adamların tahtadan sahneye benzer uzun bir seki yaptığını, buraya oturarak gün boyu güneş altında bir meseleyi tartıştıklarını nakletmiştir. Bu iki âdem, iki hizbe bölünerek şu meseleyi günlerce durmaksızın tartışmışlar: Donanma-yı Hümayun yine kadırgalardan mı mürekkep

olmalıdır yoksa artık kalyonlara mı dönülmelidir? Emir Kalfa, Venediklilerin bile önce büyük gemilere yöneldiklerini ama sonra hızla kalyon ve burtunalardan vazgeçerek yine kadırgaya döndüklerini savunuyordu. Kadırgalarla cepheden hücum, rampa, ön kesme manevraları gayet mümkünken kalyonlar ağırkanlı, iri devlerdi sadece. Hadi ona inanmıyordu, "mirmiran-ı derya" Barbaros Hayreddin Paşa'nın dedikleri de mi hava cıvaydı? Bu büyük komutan ve adamları yıllarca türlü denizlerde sadece cenk etmemiş, ilim de tahsil etmişlerdi. El koydukları İspanyol kadırgalarını, adı bilinmedik milletlere ait barçaları dikkatle tetkik etmişler, inşa şartlarını, tamirat kolaylıklarını ayrı ayrı düşünmüşler ve çektiri sınıfının şahı olan kadırgaların üzerine Akdeniz'de tekne olamayacağına karar vermişlerdi. Yerinde duramayan Pedani Usta "höt" diye arkadaşını susturdu. "A canım efendim, kalyon kürek gücüyle değil yelkenle gider. Hiç rüzgâr ile kol kuvveti kıyas kabul eder mi?" Emir Kalfa altta kalacak cinsten bir adam değildi. "Sen acısını tattığın, can alıp can verdiğin denizi bilmezsin bre! Ne ayıptır bu!" dedi. Ya, işte öyle değil miydi? Akdeniz yaz deniziydi. Ve bu kıştan daha uzun aylar boyunca hava dururdu. Yani ara ki bulasın yelkeni dolduracak frişka rüzgârı! Ama kadırgalar kürek gücüyle hava dinlemezdi. Küçük koylara, limanlara, sığ sulara güvenle girerlerdi. Pedani Usta ayağa kalkıp ter ter tepinerek, "İftira efendim. Hayır, kabul etmiyorum. Mustafa Tanburi'nin kalyonundan tutalım da Kemal ve Barak Reislerin Sinop'ta inşa ettikleri o güzel kızlara kadar ve hatta Girit Muhasarası'na katılan Garp Ocakları'ndan Cafer Reis Kalyonu'na kadar hepsi de kendini ispat etmiştir," diye bağırmaya başlamıştı.

Ve şöyle Hacivat Karagöz işine döndüler.

"Yahu bir kalyon masarifiyle dört kadırga inşa ediliyor, haberin var mı?"

"Var efendim! Çünkü biri dört kadırga işi görüyor! Girit Seferi'nde bunlar yüzünden rezil olmadık mı biz?"

"Ne alakası var şimdi!"

"Bal gibi de var. Malzeme ve cephane taşıyan gemilerimizi Venedik kalyonları durdurdu da ağırlıkları karadan taşımak mecburiyetinde kalmadık mı?"

"O, reislerin beceriksizliğiydi. Hatta Tersane-i Amire Kethüdalığı'ndan geldiği halde hem korkak hem de yol yordam bilmez, kılıç çalamaz bir adam olan Kapudan Ammarzâde'nin başı da bu sebepten gitti."

"Yine bir nokta kadar doğru sözün yok be adam! Karşısındaki dev kalyonlar bizim kadırgaları ezip geçerdi."

"Ah ah, okuma yazman olsaydı keşke. Kâtip Çelebi'nin *Tuhfetü'l-Kibar Fi Esfari'l-Bihar* kitabıyla döverdim seni!"

"Bok döverdin kenef herif!"

"Deyyus!"

"Deyyusu ekber!"

Derken sıcağın da tesiriyle bunlar iyice cinnet noktasına varıp bellerindeki hançerlerine davranmasınlar mı! Bir müddet alt alta üst üste yuvarlanan iki adamdan biri hiç yerden kalkamamış. Pedani Usta yoldaşını oracıkta katletmiş. Lakin bu yüzden kendini de hiç affedememiş. En sevdiği arkadaşını böyle öfkesine yenilerek boğazlaması onun zaten sıratta duran sinirlerini iyice harap etmiş. Pedani aklını yitirmiş, meczup olmuş. Yarı çıplak, boynunda bir deve çanıyla Köstence adasında gezer olmuş. Buna acıyan dalyancı kızlardan biri onu evine almış ve, "Bizim akıllımızdansa elin delisi yeğdir," diyerek kocası yapmış onu. İşte nesiller boyu gelen Köstence delilerinin kökü bu çekirdek aileye ve onlardan süren soya dayanır. Bu satırların müellifi de dahil olmak üzere Kadırgalı Koyu artığından gelen Köstence delileri gayet huysuz, kavgacı, inatçı ve hikâyecidirler. Hatta hikâye anlatmaktan ziyade hikâye olmayı severler.

Yusuf Reis Türküsü

Yusuf Reis işlerini ancak on gün sonra bitirdi. Dikili'den başlayıp Çeşme'ye kadar kıyı kıyı gezmişti. Eski çektirmeleri, karaya oturmuş ya da artık hurdaya çıkmış ahşap tekneleri arayıp buluyor, varsa sahipleriyle el sıkışıyordu. Yüzebilecek, yol yapabilecek olanları İzmir'e yolluyor, ötekileri kaldıkları yerde parçalatıp kamyonlara yükletiyordu. İzmir'e denizden varanlar için son durak İnciraltı'ndaki kırım yeriydi. Orada baştankara yaptırılan tekneler sağlam bir zincirle bağlanıp kızağa alınıyor ve dev bocurgatla karaya çekilerek parçalanma alanına indiriliyordu. Sonra teknedeki varsa işe yarar motor, pervane, şaft gibi makine aksamı; çapa, çelik teller, vida ve büyük çiviler gibi metal donanım sökülüyor; en son ahşap aksama sıra geliyor, omurgaya kadar her şey parçalanıp istifleniyordu. İş görür ahşap malzeme marangozlara ve gemi imalatçılarına arz ediliyordu. Elbette metal malzemelerin ikinci el pazarı ayrıydı. Çıkan ahşap hurda buradan İzmir'in bütün hamamlarının cehennemine yakıt olarak satılıyordu. Yani aslında en büyük müşterisi hamamcı taifesiydi. Hatta bir zaman o kadar çok müşteri bağlamıştı ki hamamlara orman dairesinden mal tedarik eden kimi adamların dalgasına epey taş atılmış oldu ve karanlık gecelerde eve dönerken bir-iki defa Yusuf Reis'in arkasından mermi sıkıldı. Tabii böyle şeylere pabuç bırakacak adam değildi. Biraz soruşturmayla bunların kim olduğunu öğrendi ve işin başındaki adamın iki kulak memesini de uyarı manasında kesti.

O yıllarda hamamlarından savrulan eski gemi dumanlarının yanında, İzmir göklerinde Demokrat Parti rüzgârı da fırtına gibi esiyordu. Kendisi de eski denizci olan Yusuf Reis, denizlerdeki ömrünü tamamlamış çilekeş teknelerin cesetlerini ortadan kaldırırken yani bir devri kapatırken memleketteki başka bir devrin doğuşu-

na da bizzat tanıklık ediyordu. Zira hamam işletmecileri berberlerden de beter geveze insanlardı ve göbektaşından hamam kubbesine taşan her dedikodu, haber ya da ispiyon önce ağlarına takılır sonra da başkalarına nakledilirdi. O yıllarda hamamcıların en büyük havadisleri mahallelerdeki kimi uygunsuz insanların hallerinden sonra siyaset üzerine oluyordu. Yusuf Reis bu sayede İzmir'de uçan kuştan haberdardı. Hele Karşıyaka'daki Ali Bey Hamamı'nın işletmecisi Memduh vardı ki, Yusuf Reis'i yakaladı mı bırakmazdı. Bu ikisinin gençliklerinde Çine' de Yörük Ali Efe'yle çetecilik maceraları da vardı. Eski arkadaşı olduğu için Memduh'un kafa ütülemelerine gık demezdi Yusuf Reis. Son uğradığında da hamamın soğukluğundaki sedirlerde nargilelerini fokurdatırken konu döndü dolaştı siyasete geldi.

"Biliyor musun bizim Galip Hoca hep bu işlerin içinde," dedi Memduh.

Çetecilik zamanından beri Celal Bayar'ı çok severdi ve hâlâ o zamanki takma adıyla anardı. Hatta bir defasında Gökçen Efe'nin karargâhından Galip Hoca'yı alıp gizli buluşma yerine götürmüştü. Karşılarına çıkan Yunan devriyesini atlatmaktaki hüneri takdirle karşılanmış ve Celal Bayar yani Galip Hoca ona köstekli saat hediye etmişti.

"Ah canım Galip Hocam benim. Onun el vermesiyle büyüyor bu mevzular. Merkez Azası Refik Şevket'e demiş ki, git şu İzmir teşkilatını kur hemen! İzmir çukuru çalkalanıyor tabii. Bak kimler var işin içinde sayayım: Ekrem Hayati, Celal Yakal, Behçet Uz, Faik Muhiddin Çeşmeli hatta Karaosmanoğlu... Sonra geçen haftalarda Galip Hoca İzmir'e geldi. Onu hep birlikte Karşıyaka İstasyonu'nda karşıladık. Beni şıp diye tanıdı biliyor musun? Sol omzumu şöyle yokladı. Nasıl, ağrıyor mu hâlâ dedi. Vallahi utanmasam sarılıp ağlayacaktım. Çok kala-

balıktı karşılama heyeti. Sonra Ankara Palas Oteli'ne gittiler cemi cümle," dedi Memduh.

"E, sen gitmedin mi?"

"Benim ne işim olur orada canım!"

"Niye sen yok musun o fırkanın içinde?"

"Vallahi kuruluş beyannamesini teslim etsinler, hemen o gün azalık için imza vereceğim."

"Vay be," dedi gülerek Yusuf Reis. "Hiç kopmadın siyasetten ha!"

"Kopmadım. Sen de kopma. Şu Halk Partisi'nden kurtaralım artık memleketi. Yeter yahu! Çöktüler üzerimize. Yeni, taze bir şey olsun."

"Ben anlamam da sevmem de o işleri sağdıcım," dedi Yusuf Reis.

"Ha, bak ne diyeceğim! Sizin oradan da bir zat vardı karşılama heyetinin içinde."

"Kimmiş o?"

"Eczacı Süleyman Bey."

"Gerçekten mi? Hakikaten gördün mü onu?"

"Evet canım. En öndeydi hatta."

"Vay şu dünyanın çarkına," diye dizine vurdu Yusuf Reis. "Ulan o herif kırk yıllık Halkçıydı. Deyyusun önde gidenidir. Taze dedin, yeni dedin de yine bize kokmuş yemeği yedireceksiniz galiba."

Başkası olsa Memduh bu lafı edeni kovalardı mekânından ama Yusuf Reis başkaydı. Gülerek, "Eşek hoşaftan ne anlar bre!" dedi.

Yusuf Reis de katıldı gülmeye.

Böyle saatlerce sohbet ettiler. Akşama doğru Yusuf Reis ayrıldı. Vapurla Konak'a geçti. Kemeraltı'nda karnını doyurdu. Halk Oteli'nin lokantasında yüz gram rakı ve fava söyledi. Ağır ağır yudumladı. Tadı damağında kalınca bir elli gram daha istedi. Müesseseden beyaz peynir de getirdiler. Gece yarısına doğru hafiften sallanarak Kestel-

li Yokuşu'nu tuttu. Hamamın önüne geldiğinde uyuyan köpek sürüsü hırlayarak uyandı. Yusuf Reis'in kokusunu alınca hemen başlarını eğip yatmaya devam ettiler.

Yusuf Reis karanlıklar içindeki evinin bahçesine girdiğinde avludaki sedirde Leyla ile Osman'ı fark etti. Leyla başını yastığa koymuş, uzun oturur gibi dalıp gitmişti. Dizlerinde uyuyan Osman bir avcunu Leyla'nın dizi ile kendi yüzü arasına almış, gözleri hafif açık, kesik kesik sayıklayarak uyuyordu.

Yusuf Reis öylece baktı onlara. Sonra hiç ses etmeden, parmaklarının ucuna basarak odasına çıktı. Yatağına uzandı. Pencereden sokak ışıkları incecik kirpikleriyle içeri sızıyordu. Yattığı yerden bir sigara sardı.

"Ah be Leylacık," dedi fısıltıyla.

İzmir'in kurtuluşundan sonra müfrezeleri dağıtılmıştı. Yusuf, Köstence'ye dönmek istemedi. Orada burada sürttü bir süre. Tilkilik'te dostu vardı. "Kal burada. İş tutar elin nasılsa," diye ısrarcı oldu kadın. Yunan çekip gitmişti ama fakirlik hiç üstüne almıyordu gelen yeni günü. Yangının yıkımı bir yandan, hastalık, parasızlık, çaresizlik öte yandan yoksul insanların iyice üstüne abanıyordu. Yusuf başka bir çeteci arkadaşının araya girmesiyle limanda hamallığa başlamıştı. Tabii serde denizcilik olduğu için kayıkçı idaresinin dikkatini çekti hemen. Onu alargadaki gemilerden yük ve yolcu indiren kayıklara yazdılar. Hem malın taşınmasına yardım ediyor hem de öteki kürekçiler yol yaparken yekeyi tutuyordu. Çok çalıştı. Epey de göze girdi. Fena para biriktirmiyordu. Aklında hep bir İzmir kayığı alıp bu işi kendi namına yapmak vardı. Arkadaşları durmadan aklına girmeye çalışıyorlardı: "Oğlum böyle eşek gibi çalışarak para mı birikir? Git çök senin karıya. Onda olmayacak da kimde olacak sermaye!" Sevdiği şeyler değildi bunlar. Çok üstüne geldiklerinde, "Yahu biz bunun için mi boğuştuk

Yunan'la? Haydut mu olalım?" diye çıkışıyordu. Ama akşamları ot minderinin astarında biriktirdiği parayı saydığında da denizin suyunu avuçlarıyla boşaltıyormuş gibi hissediyordu. Bir gece sabaha karşı dostu onu saçlarından öperek uyandırdı. "Diyeceklerim var sana," dedi. Kadın İstanbul'a, Karaköy'e satılmıştı. "Beni kurtarırsan bunlar senin," deyip göğsünü açtı. İki dizi beşibiryerde parlıyordu. Yusuf çok düşündü. Ertesi gün iki arkadaşına açtı konuyu. Eşrefpaşa'daki Arap'ın Meyhanesi'nde gündoğumuna kadar içip konuştular. Sonra Çamdibi'ndeki o evi bastılar, kadının esas sahibi olan pezevengi kestiler. Yusuf, içine taş da doldurduğu iki kanlı çuvalı Kokaryalı'nın açıklarında denize attı. Evde yüklüce para bulmuşlardı. Aralarında hakça pay ettiler. Yusuf beşibiryerdelere dokunmadı. Kadın, "O zaman müsaade edersen Keles'e, anamgillerin yanına döneyim," dedi. Yusuf yapayalnız kaldı İzmir çukurunda. Artık parası vardı. Kayıkçı kâhyasıyla uygun bir kayık almak ve işlemek için pazarlığa oturdu. Onun oluru olmadan bu işler yürümezdi. Kâhya kurnaz adamdı. İstanbul'dan, pazar kayıkçılığından pişip düşmüştü buralara kadar. Yusuf'un arkadaşlarıyla ne çevirdiğini öğrenmişti. Parayı izleyince kokusu çıkıyordu sonuçta. Yekten karşı çıksa bunların iyice bilenip başına bela olacaklarını sezdi. En iyisi parçalayarak içeriye almaktı. Yusuf'a teklifi şuydu. Onu çembere dahil edecekti. Üstelik şöyle ortalama bir kayığı da bila-ücret verecekti ona. Tek şartı vardı, efradını dağıtması. Yanındaki adamları dehlerse bu iş tatlılıkla olurdu. Kürekçi veya hamal, kimi isterse limandan yanına yevmiye hesabı tutabilirdi. Yusuf zaten didişme derdinde değildi. Bir kayığı olsa ona yeterdi. Cinayetten kendine düşen payı arkadaşlarına verdi, helalleştiler. Böylece kayıkçı loncasına girmiş oldu. Kâhyanın gösterdiği İzmir kayığı uyuz düşmüş köpek kadar perişandı. Epey zaman onu bir şekle

sokmak için uğraştı. Yeni ıskarmozlar ve kürekler ısmarladı, iskele kemere hattını elden geçirdi, çatlamış postalarını değiştirdi, macun çekti, kalafatladı, sakallarını aldı, kekamozlarını sıyırdı, dip bucak temizledi. Kız gibi çıktı ortaya. Lakin tek başına olmazdı kayıkçılık. Kâhyanın dediği gibi, içeriden adam baktı. Gözünü tutan kimse yok gibiydi. Berduş, yaşı geçmiş, suçlu ya da suç işlemeye meyilliydi çoğu. Zayıf, kara kuru bir genç vardı. Resul. Yerli Gâvur Resul de derlerdi ona. İşgal zamanında babası işbirlikçiymiş. Epey insanın kanına girmiş. Süvariler İzmir'e girince ailesine dokunan olmasın diye adam cezasını kendi eliyle kesmiş, mahalle camisinin avlusunda boynuna ilmiği geçirmiş. Babasının günahı oğlunun da başını eğdirmişti. Ona en zor ve pis işleri gördürüyorlardı. Kâhya, "Sen bununla yapamazsın. Belki de sizin müfrezeden birinin canını yakmışlardır," dese de Yusuf dinlemedi. "Ömür boyu düşmanlık mı sürecek böyle. Ben bu çocuğu alıyorum kayığa," dedi. Yusuf ile Resul iyi çalıştılar birlikte. Taşınacak mal bol olduğu zaman gündelikçi de tutuyorlar, sabah akşam çalışıyorlardı. Arada kâhyaya ricacı olan kimilerinin alengirli işlerini de görmeleri gerekiyordu. Misal bir handa mal sahibine zorluk çıkaran kiracılar oluyordu ya da alacağını geciktiren esnaf, bazen de bir mavnadan teslim alınan paketin meçhul adreslere götürülmesi. Dişini sıka sıka kâhyanın gösterdiği bu mecburiyetleri de yapıyordu Yusuf. Resul'ünse şikâyeti yoktu. Hayatında ilk defa adam yerine konulmanın keyfini çıkarıyordu. Bu arada Yusuf Reis, İkiçeşmelik'te bir kumarhaneye yüzde onla ortak girdi. Orayı koruması karşılığında bu payı almıştı. Akşamları iş çıkışı gidip gelirken kumar illetine de alıştılar. Bir gece ikisi büyük para kaldırdı. Masadan onlara düşen paraya inanamadılar. Ertesi gün ilk iş gidip iki çektiri tekne aldılar. Kayık haklarını satarak limandan ayrılmak isteseler de kâhya,

"O tekne de, o hak da zaten benimdi," diyerek bunları çırak çıkardı. Yusuf bu işe sinirlenmişti ama çok üstüne gidip bulandırmak istemedi. Ne de olsa artık iş sahibiydiler. İki çektiriyi bölüşüp Ege kıyılarında mekik dokudular adeta. Nerede mal varsa, ne kadar taşınacaksa, havaya, yüksek denizlere, tehlikelere bakmadan atılıyorlardı. Mermer, kum, kireç, kuru yük, balık, yolcu, hatta meyve sebze, hafriyat neyse artık, gözünün yaşına bakmadan yüklüyorlardı teknelerine. Yalnız Yusuf Reis'in kumar hastalığı acı yangın gibi bacadan çatıya sarmaya başlamıştı. Nitekim biraz da hileli bir masada çektirmesini kaybetti. İmdadına Resul yetişti. "Sen benim ağam sayılırsın. Bu çektirme ikimize de bakar. Senin benim mi var?" dedi. Yine aynı teknede çalışır olmuşlardı. Bu arada Resul, mahallesinden öksüz bir kızla evlendi. Hemen bebeleri oldu. "Yusuf Abi senden tek ricam var," diyordu. "Şu kumara tövbe et gözünü seveyim." Yusuf yeminler etti. Tövbesi kaşıntısı tutana kadar sürüyordu lakin. Kendine söverek pisliğin yolunu tutuyor, çuha masalarda kılıç çekmeye ya da barbut atmaya oturuyordu. Sonunda mukadder olan oldu. Ödeyemeyeceği kadar borca battı. Bir gece Pasaport'a bağladıkları çektirmelerinin mal ambarında uyuyorlardı. Güverteye gazyağı döküp kibriti çaldı birileri. Yusuf eli ayağı yansa da son anda kendini suya atmıştı. Ama Resul çıkamadı oradan. Yaraları iyileşince kalkıp Resul'ün evine gitti. Karısı hiç onun yüzüne bakmıyordu. Yerde dünyalar güzeli bir kız çocuğu oynuyordu. "Bundan sonra size ben bakacağım, benim mesuliyetimdesiniz," dedi Yusuf. Kadın o zaman gözlerini kaldırdı. "Ben başımın çaresine bakarım. Ama öksüz büyüdüğüm için başıma gelenleri o yaşamasın isterim. Resul piyango gibi vurmuştu bana. Allah kimi kulu yaşadıkça gülmesini istemez. O yüzden ya al onu götür, ne beni görsün ne yaptığım işi bilsin ya da ikimizi şurada öldür,

kurtulalım," dedi. İşte o günden sonra Leyla, Yusuf Reis'in yanında büyüdü. Lakin Yusuf'un parası yoktu, işi yoktu, denizcilik de Leyla'yla olmazdı. İzmir çukurunda kul sıkışınca kimi zaman Hızır yetişir, kimi zaman da kayıkçı kâhyası gibi adamlar. Eğer kul yoksulsa ikincisi daha çok yanaşır elbette. Kâhyayla bir anlaşma yaptılar. Yusuf Reis kumarı bırakacaktı, beladan, zaptiyeden uzak yaşayacaktı, kâhyanın kurduğu işi sahibiymiş gibi idare edecekti, elbette arada ona verilen vazifeyi görecekti. Öyle de oldu. İki ayda bir kâhyanın yanına gidip hesap görüyorlardı. Payına düşen parayla fena sayılmaz bir hayat kurmuştu. Elbette Leyla'yla. Arap Hanım dedikleri bir komşusu vardı, Leyla'ya bakıcılık yaptı. Kız hızla büyüyordu. Ama bir türlü konuşmuyordu. Çok doktorlara götürdü. Çare bulamadılar. On yaşında bir gün aniden konuşmaya başladı. O gün Yusuf Reis sevincinden iki mahallede lokma döktürdü. Şimdi kocaman kız olmuştu. Serpilip güzelleşmişti. Ne anasını ne babasını sormuştu bugüne kadar. Eğer sorsaydı, Yusuf Reis kalbinin tam ortasından vurulurdu.

"Ah Leylacık, bu kadar hızlı büyümeseydin," dedi Yusuf Reis. Tütününü kesesine koyup yattı. Uyudu.

İzmir İçi Bir Seyrüsefer

Ertesi gün hep birlikte bahçede kahvaltı yaptılar. Leyla, Yusuf Reis'in yüzüne bakamıyordu. Yusuf ise hiç oralı değildi. Havadan sudan muhabbet açıyordu. Osman kaç gündür şu bahçeden çıkmamış, duvarların ardını görmeye korkmuştu. Arada ürkek gözlerle bahçe kapısının ardına doğru bakıyordu.

"Senle biraz gezelim bugün Osman. İzmir'i bir gör bakalım. Ama önce dersimizi çalışalım. Leyla Kız, getir bakalım şu haritamızı."

Yusuf Reis böyle seslenince Leyla'nın neşesi birden geri gelmişti. Saçlarını savurarak kalktı. "Hemen Yusuf Baba!" dedi.

Masaya kocaman şehir haritası açtılar.

"Bir denizci önce dersini çalışır her zaman. Koyar önüne haritasını, seyir planını yapar."

Osman'ın bir şey anladığı yoktu da Leyla kıkır kıkır gülüyordu.

"Şimdi önce nerede ne varmış diye kuşbakışı bakalım," dedi Yusuf Reis. Tek tek ilçeleri ve bağlı bucakları, köyleri parmağıyla göstermeye başladı.

"Buralar merkez diye geçer yani Balçova, Narlıdere, Tırazlı, Yeniköy, Seydiköy. Sonra Bornova'ya bakalım; Altındağ, Beşyol, Çamdibi, Çamiçi, Çiçekli, Doğanlar... Gel Karşıyaka'ya; Büyükçiğli, Boşnak, Dedebaşı, Sancaklı, Hacıhüseyinler, Yamanlar. Git Buca'ya; Belenbaşı, Kaynaklar, Kırıklar. Sonracıma efendim buralara da Cumaovası ve Değirmendere diyorlar."

Osman, "Peki bu işaretli yerler nedir?" diye haritayı gösterdi.

"Şimdi bizim işimizin çoğu hamamlara, fırınlara odun tedarik etmek. Bunlar da aşağı yukarı müşterilerimizin olduğu mahalleler. Kırmızılar hâlâ bizden odun alanlar. Maviler kaçırdığımız ya da henüz bizden mal almayan yerler. Misal hangi mahallelerde var bizim müşteriler? İşte, Üçkuyular, Mithatpaşa, Duatepe, Konak, Dolaplıkuyu, Altay, Rahmi Bey, Tan, Tuzcu, Erler, Kurtuluş, Hamidiye, Kuruçay, Alsancak, Kültür, Zeytinlik, Alaybey, Donanmacı, Soğukkuyu..."

"Amma da müşteri varmış yahu?" dedi Osman.

"E, çok çalışıyoruz," dedi Yusuf Reis.

"Şimdi ben senin çırağın mı olacağım dayı?" dedi Osman.

Yusuf arkasını mindere verdi. Düşündü.

"Yok, senin için başka fikrim var. Bizim mesleğin geleceği yok. Seni her devir işe yarar bir zanaata vermeli. Neyse, sonra konuşuruz bunu."

Yusuf Reis yine sevgilisi haritaya döndü. Kâğıt üzerinde iştahla bölge bölge anlattı şehri. Batıdan başlayarak İnciraltı, Güzelyalı, Karantina sırtları, Eşrefpaşa, Tepecik, Halkapınar, Bayraklı, Karşıyaka, sonra geldi merkeze Konak, Anafartalar, Gaziler Caddesi, Sinekli, Hacıali, Damlacık diye konuştu durdu. Nerede ne çeşit insan vardır, hangi semtin, mahallenin adamı, kadını nasıldır, nesiyle bilinir, delisi, velisi, canisi, yazlık sineması, açık pazarı diye bir İzmir romanı gibi döktürdü. Osman ağzı açık dinliyordu dayısını. Bu kadar ayrıntıyı, insanı, sokağı, evi nasıl aklında tutuyor diye hayret ediyordu. Yusuf en çok Karataş, Karantina, Güzelyalı hattındaki kadınların güzelliğini övüyordu. Sonra Üçkuyular'dan başlayıp uzanan bahçelerin, bostanların lezzetinden, meyve bahçelerinin bolluğundan dem vurdu. İnciraltı'ndaki plaj evlerini, Güzelbahçe'deki sayfiye evlerini tasvir etti.

Birden durdu.

"Yahu ben bunu anlatmayı atlamışım," diyerek Mithatpaşa Caddesi boyunca parmağını gezdirdi. Bir yerde durdu.

"Bak tam şu noktada askerî tesisler vardır. Ama memleketimizde tek yerdir ki şehrin içinde bir yere deniz uçakları hangarları yapılmıştır. Bu hangarların önüne kızaklarıyla deniz uçakları iner, yine aynı yerden kalkıp uçarlar. Sonra bak ta Karantina'dan İzmir valisinin Sivrihisaryan Konağı'na kadar zengin konakları vardır; devamında senin benim gibi orta halli insanların tek katlı evleri olur. Buralara Tramvay Caddesi de derler çünkü Konak'a kadar elektrikli tramvay işler. Karantina benim en sevdiğim yerlerin başında gelir. Hem hamamı çok güzeldir hem de insanları. Yerlilerinin çoğu Rum, Yahudi

haneleridir. Deniz banyoları, kayıkhaneler, iskeleler kuruludur. Ha, neden burası İzmir'in cennetidir bilir misin? Bizim Köstence'ye benzer biraz. Halkı denizi çok sever. Küçüğü büyüğü bunaldı mı atar kendini yalıdan suya. Kız erkek kaçgöç olmadan yüzerler. Ayrıca iki mahalleyi birleştiren buharlı asansör, hastane, buzhane, boyoz fırınları, mesire yerleri, say Allah say! Yani hayat taşar her köşesinden. Asansör'e çıkan merdivenlerde bağdadili evler olur. Buralılar evlerinin önlerini teneke içindeki çiçeklerle yani sardunyalar, zambaklar, ortancalar, karanfiller, güller, aslanağızları, sümbüllerle cennet bahçesine çevirirler. Bahar vakti merdivenin başında aklı başında olan insan, merdiveni bitirip yukarıya çıktığında yarım okka rakı içmiş gibi kokudan sarhoş olur. Mektupçu ile Asansör arasında yalıda yine İzmir'in zenginleri oturur. Kız Lisesi'nin karşısından yani Karataş'tan itibaren aile evleri başlar. Bir avluya bakan odalardan kurulur bu evler. Ortak mutfak, banyo, kuyu olur. Kalanların çoğu bekârlar, fakirler, düşkünlerdir. Bu aile evleri başka semtlerde de olur. Misal Tepecik, İkiçeşmelik, Keçeciler, Tilkilik. Bu hane yapısını Yahudiler getirmiş İzmir'e. O yüzden Yahudhane de derler. Tek girişi, yüksek duvarları olur; ortada odaların baktığı cümle avlusu vardır. Cümbür cemaat neredeyse ortaklaşa yaşar buranın insanları. Şimdi bak belediye buraya büyük bir cadde açıyor, Hatay Caddesi. İleride çok kıymetlenecek diyorlar. Ha şurası da Değirmendağı. İzmir'in en havadar yeridir. Eskiden yel değirmenleri varmış. Burada Tatar milleti çoktur. Sert adamlardır ha! Aklında olsun, yolun düşerse kadına kıza sakın bakma. Gözün hep yerde olsun. Şimdi bu Değirmendağı'ndan Mezarlıkbaşı'na kadar olan yer boş arsadır ya, eskiden Yahudi mezarlığıymış, öyle derler yani. Şu Eşrefpaşa'yı da atlamayalım. Eski bir belediye reisi varmış, Hacı Eşref Paşa. İşte semte onun adını vermişler. Burada güzel ticaret döner. Sebze

hali, keresteciler çarşısı, devamında Yağhaneler'de yağ fabrikası öyle dizilidir. Yalnız Değirmendağı'na dikkat dedim ya, buraya on kere dikkat! 'Eşrefpaşalı eli maşalı' derler İzmir'de. Gerçi yavaştan Basmaneli külhanbeyleri burayı bastırıp gidecek gibi görünüyor ya, neyse..."

Yusuf Reis, Osman'ın artık biraz da alıklaşan bakışlarını görünce kahkahayı patlattı.

"Ulan ne çok konuştum değil mi?" diye önündeki büyük haritayı kat yerlerinden kapattı.

"Benim harita başı çenem durmaz. Öyle değil mi Leyla Kız?"

Leyla gülümseyerek başını salladı.

"Vallahi bu kıza ninni yerine İzmir sokaklarını, masal diye külhanbeylerini anlattım hep... Peki, şimdi ben neden böyle kafa ütüledim? Belli ki İzmir'den korkuyorsun. E, korkmak iyidir. İşine yarar. Ama lazım olduğu yerde korkarsan faydası var. Ötesi sana zarar yazar. O yüzden önce bileceksin. Hasmını da dostunu da tanıyacaksın. Denizde ilk kural budur. Nerede ne var, nasıl bir bela geliyor ya da ne çıkacak bahtına... bileceksin. Ha, her şeyi bilmek Allah'a mahsus tabii ama senin de elin, aklın boş durmayacak. Tabii böyle kaba kâğıt üzerinde öğrenilmez bir şehir. Ben seni adım adım gezdireceğim. Bir de yaşayacaksın elbette. Başını vurmadan, yandım anam demeden de öğrenilmez. Ama aptallığın da lüzumu yoktur. O yüzden bilmek iyidir."

Çaylarını bitirip kalktılar.

"Bak, ilk ders," dedi Yusuf. "Şu bakkal bizim. Ama açmıyorum. Devraldım, öyle duruyor. Belki ileride iyice yaşlanınca işlerim. Sonra hemen yanındaki küçük hamam da bize aittir."

"E, hamamcılık da yapıyor musun sen dayı?"

"Yok. Burası benim keyfim için. Canım istediğinde yakarım. Tek başıma yıkanırım sonra."

"Vay canına," diye düşündü Osman. "Sefa pezevenkliği dedikleri bu olsa gerek."

"Şimdi gelelim köpeklere," dedi Yusuf Reis. "Bunların sana alışması zaman alır. Leyla sana nasıl tavlayacağını anlatır. Yine de kolla sen kendini başlarda. Hele şu kulaklarının içi kızıl tüylü olan iribaş var ya, onu gözünden ayırma. Ötekileri üstüne salar, gücün tükendiğinde gelir boğazına çöker. O yüzden eğer sana davranırlarsa ürüyenleri yar git, onun kafasına taşı çal. Onun canı yanarsa sürüyü çeker."

Böyle diyerekten ürkek adımlarla peşine düşen Osman'ı Kestelli Yokuşu'ndan indirdi Yusuf Reis. İkisi Kemeraltı'nın dar, baharat ve dua kitabı kokan sokaklarında kayboldular.

Manzara-i Umumiye

O günlerde Köstence'de esen rüzgârlar hiç tekin değildi. Mavi göklerin bun sancıları tutmuştu. Sırtları kabaran yağmur bulutları iyice alçalmış, boz denizlere bakan yüzleri tabak gibi düzleşmiş, hareketleri hızlanmıştı. Yağsa rahatlayacak hava kasılmalar içinde bir türlü sağanağa gelemiyordu. Nem denizin üzerini yağlı bir kâğıt gibi kaplamıştı. Leylekler bile yuvalarında durmuyordu. Uçup su kenarlarına, azmaklara konmuş bekleşiyorlardı. Gerilerdeki uzak tepelerde alıçların, ahlatların ve bodur palamutların arasında ön ayaklarını uzatmış, arka ayaklarını kıvırarak altına almış halde yatan yaban keçileri tıpkı birkaç asır önce Rodoslu korsanları gözleyen adalılar gibi tedirginlik içinde denize bakıyorlardı. Zaten Eski Köstence dedikleri yer bu yüzden tepelerde kurulmuştu. Gözcüler korsan kadırgalarını fark ettikleri anda işaret kulelerine yığılı kuru ardıç dallarını yakar, yükselen dumanı gören adalılar, yanlarına iki lokma azık alıp çoluk çocuk

ne varsa kaparak hemen aşağıdaki düzlüklerden daha yukarıdaki evlerine koşar, daha yukarıdaki ormanların, kuytu mağaralıklı kayaların içinde kaybolurlardı. Gelenler sadece yağma için kürek çekmiyordu. İyot kokusu içinde iyice azmış nefisleri için kadınlar aradıkları gibi esas ganimet forsalık köle bulmaktı. Zamanla korsan tehlikesi kaybolup gitti elbette. Köstenceliler de daha düzayak olan deniz kıyısındaki yeni yerleşim bölgesine üçer beşer göçünce tepelerin üzerinde yazın ağır güneş, kışın ise sert poyraz yiyen Eski Köstence unutulup gitmişti. Orada inadından kalan tek ev İsmail Efendi'nindi. İsmail Efendi yaşamı boyunca düze inmeye inanmamıştı. "Eşkıya bu, biter mi? Kılık değiştirir yine gelir," derdi. Çoluk çocuğu, damatları, torunları yalvardı senelerce. Ama yaşlı adamı ikna etmek mümkün olmadı. İki katlı, cumbalı evinin bahçe duvarlarını iyice yükseltti, demir kapısına dışarıyı gözetlemek ve tüfek atışı için pencereler açtırdı. Hatta bir süre sonra ona erzak getiren yakınlarını bile evine almadı, kapıdan kovaladı. Sonunda emrihak vaki oldu, bu dünyadaki devrini tamamladı. Yakınları İsmail Efendi'yi hızla unuttular zira Eski Köstence'deki evinin bir arsa değeri kalmamıştı artık. Ev zamanla çöktü, canım duvarlar toprağa indi. Ev dedikleri yıkıklık artık gündüzleri yabankeçilerinin, geceleriyse domuz sürülerinin gözlerini aşağıdaki avcı yoluna diktikleri bir höyük halini aldı.

İşte o hâkim noktanın o gün başka misafirleri de oldu. Aşağıdan bir cip zorlanarak sarp yolu tutunca geviş getiren yabanlar hemen ıhlayarak kalktılar ve toz oldular ortalıktan. Arabadan belediye reisi, fen memuru ve Eczacı Süleyman indi sırayla. Elleri bellerinde, bir süre Köstence'yi ve adanın geniş bölümünü izlediler.

Fen memuru büyük bir paftayı parça parça cipin kaportasına açtı. Eczacı Süleyman işaretparmağıyla haritadaki noktayı gösterdi, sonra adaya doğru döndüler.

"İşte tam orası, Kadırgalı Koyu. Kayıkları orada yaptıracağız. İzmir'den gelecek tekne ustaları için barakalar olacak. Geride çayın aktığı yerde en uygun noktaya da fabrikayı kuracağız. Yağ çıkarma muamelesi için gereken temiz suyu akarsudan alacağız. Çıkan kazuratı da denize deşarj edeceğiz."

Adamlar ellerini gözlerine siper edip o noktaya bakıyorlardı.

"Mutabık mıyız reis bey?" dedi Eczacı Süleyman. "Milli Emlak'tan kiralama işini hallettik. Siz ruhsat için onay verir vermez temeli atacağız."

Tepelerde bu işler olurken aşağıda dalyanlarda da insanlar sıkıntı içinde çalışıyordu. Bir fısıltıyla kulaktan kulağa dağılan sözler, oraya buraya taşınan laflar havanın basmasıyla birlikte huzur bırakmamıştı. Avın bile tadı kaçmıştı. Sabah avını bitirenlerin çoğu sıcak havada ikindiyi beklemeden balıkları buzhaneye teslim etmişler, kimi dalyancı kahvesine laflamaya gitmiş kimi de kırlara vurup ağaç altında uyuklamaya başlamıştı. Dalyancılığın güzel tarafı biraz da buydu. Kimse kimsenin çalışanı değildi. Gündelik ekmek çıktığında küçük tembelliklere müsait bir işti.

Balıkçı ile karısı sabah avı için oyalanmışlar ama çıkan av az olunca tütsülemek için kendilerine ayırmışlardı. İkindi avını boş verip ağları toplamış, ardından zeytin bahçelerine gitmişlerdi. Birkaç saat iki büklüm ağaçların altında yaban otları çapaladılar, üstüne bir güzel tırmık çektiler. Bahçe mis gibi düzene girmişti. İkiz kardeşler her zaman olduğu gibi kendi başlarına oynuyorlardı. Hayıt dalları altında tokurdayan iki kaplumbağa bulmuşlardı. Arkadaki daha büyük kaplumbağa öndekine durmadan kabuğuyla tos vurup duruyordu. Ne olduğunu anlayamayan kızlar çömelmiş, meraklı gözlerle hayvanları izliyordu.

Balıkçı doğruldu, "Ben biraz kasabaya ineyim," dedi.

Karısı terli saçlarını çevresiyle sarıp arkada topladı, "Olur," dedi.

"Eşeği siz alın. Kızları bindirirsin. Ben yayan gider gelirim."

Bahçelerinden çıktı. Komşu bahçeleri, yazılarında işleyen öteki dalyancıları selamlayarak, bazılarına laf atıp takılarak şoseye kadar yürüdü. Epey yol yapmıştı. Bugun hava dilini damağını kuruttu. Canı buz gibi su çekti. İleride, yolun altında akan Bölükpaşa Çeşmesi'ne doğru yönünü kaydırdı.

Yaklaştığında çeşmenin yalağına başını sokup çıkaran Deli İbram'ı gördü. Balıkçı su akan kararmış demire ağzını dayadı, kana kana içti.

"Nasılsın Deli İbram?" dedi.

"Şükür Allah'a. Götte donumuz, başta aklımız, yuvarlanıp gidiyoruz," dedi Deli İbram üstüne süzülen suların arasından.

Balıkçı güldü.

Çeşme başına çöktüler. Deli İbram yine yalınayaktı. Kirinden kararmış pantolonunu iple bağlamıştı. Yenleri yıpranmış mintanının üzerine kırlaşmış ve saçıyla karmakarışık olmuş sakalları taşmıştı.

Deli İbram torbasından uçları küflenmiş yufka ekmeği çıkardı. İkiye böldü. Uzattı. Balıkçı tereddüt etmeden kirli ekmeği aldı. Isırıp yemeye başladı.

"Ekmeğimi yiyen lafımı da dinler elbette," deyip gülümsedi Deli İbram.

İki adam fısıldaşarak uzun uzun konuştular. Daha çok Deli İbram anlattı. Balıkçı arada kısa sorular soruyordu.

Sonunda Balıkçı elini dizine vurup kalktı. Arkasını dönüp gitmeye hazırlanıyordu ki Deli İbram o eli yakaladı. Sıkıca kavradı.

"Senin oğlan Osman, anasıyla İzmir'e giderken iskelede yakaladım. Boynunu büktü. Gözleri doldu. Dedim, ne utanıyorsun kan döktüm diye. Şu dünyadaki insanların ya elleri kandadır ya da başkasının cinayetine susmuştur. Bundan kaçış yok. Ama dedim, eğer bir daha bu işi yapacaksan kamunun canına değsin bari."

Balıkçı gözlerini yere devirdi. "Onun günahı benim boynuma," dedi.

Yürüdü gitti.

Balıkçı doğruca Köstence'ye vardı. Önce Helvacı Üsen'in dükkânına uğradı, yarım kilo tahin helva ile ekmek aldı. Ardından Demirci Asım'ın kapısının ipini çekti. İki arkadaş bahçede akasyaların altına minder atıp oturdular. Ortaya serdikleri sofranın üzerinde helva ile ekmeği lokmalarını dilleri ile damakları arasına sıkıştırarak yediler.

"Deli İbram'ın dediğine göre Eczacı Süleyman, Heyet-i Nasiha kurmuş. Başöğretmen Fehim Bey, müftü efendi ve Lağımcıların Zaim var," diye lafa girdi Balıkçı.

"Zaim mi? Hüsnü'nün oğlu Zaim ha?"

"Evet."

"Bunun babası Eczacı Süleyman'a borçluydu, evine haciz gele gele ölmedi mi yahu?"

"Öyle oldu, dertten göçtü gittiydi adam... İşte bunlar dalyancıları geziyorlarmış. Aman bu işe taş koymayın, şöyle sevabı olacak, memleket için böyle iyi olacak, nurlu ufuklar şöyle parlayacak, çocuklarınıza yeni iş kapısı açılacak vesaire vesaire."

"Öğretmenle müftüyü anladım da..."

"Lağımcıların Zaim çok çalışkan çocuktur. Bir de adam azmanı, bileği güçlü."

Demirci Asım parmaklarını çıtlattı sırayla, "Hepsinden öte hırslı. Geçen yıl buzhane sırasında senin komşunun oğlanlarını dövmemiş miydi bu?" dedi.

"Ağız burun kırdı. Gerçi onlar da hırlı değildir de şahit olanların dediğine göre sıra bunlara geldiğinde makine arıza yapmış, buz çıkmamış. Var olan buzu paylaştıralım demişler. Zaim yapılan paya razı olmamış, benim balığım daha çok, eşit olmaz bu iş demiş. Ötekiler de iki kardeşiz diye horozlanmışlar. Zaim bunların boynuzlarını birbirlerine tokuşturup kırmış."

"E, bu işin hakkı kardeş payı değil mi?"

"Yani bakarsan eşit paylaşılır buz. Benim balığım fazla diye senin balığın kokmaz. Kardeşçe ortadan bölersin. Herkese yettiği kadar."

İki adam sigara sardılar. Bir süre konuşma olmadı aralarında.

"Peki, dalyancılar ne diyormuş bu yeni işe?" dedi sonra Demirci Asım.

"Deli İbram bunların peşine takılmış. Nereye giderlerse o da peşlerinden. Çoğu susuyormuş. Öyle öküz gibi dinliyorlarmış."

"Fena! Hiç karşı çıkan yok mu peki?"

"Üç-beş çıkmış. Biz böyle kanlı işe girmeyiz diyenler olmuş. Daha çok da evdeki yaşlı kadınlar, sizde hiç vicdan kalmadı mı, günah nedir unuttunuz mu diye söylenmişler."

"Ana sözü dinlese Köstence bu halde olur muydu? Dinlemez bu teresler!"

"Zaten öyle arka arkaya iki evde itiraz olunca başöğretmen yumuşatmaya çalışmış. Zaim de hepimizin kârına kardeşler, nedir derdiniz falan diye sesini yükseltmiş."

"Sonra?"

"Sonrası yok. Milletin ayağına hem devlet geliyor hem kendilerinden insanlar. Kafaları karışmıştır. Bir de..."

"Bir de ne?"

"Fakirlik çok boynumuzu büktü bizim. Şu Alman Harbi yedi bitirdi milleti. Önceden de güllük gülistanlık

değildik ama yine bereketi vardı; avımız yeterdi, ekmeğimiz olurdu, masraf nedir bilmezdik. Beş-altı senedir duman olduk. İnsanlar kursağına girecek tek lokmayı düşünüyor. Açlık sofuluğu bozarmış."

"Bozar," dedi Demirci Asım. Yumruğunu sıktı, dizine vurdu.

Tütünlerini çıkardılar. Yine sardılar. Akasyanın dallarına konmuş serçeler uzun süredir ikisini izliyordu. Aralarında çağıldayıp durdular. Bir türlü cesaret edemiyorlardı. Sonunda kaynaşmaktan bıkan birisi uçup helvacı kâğıdının üzerine kondu. Dökülmüş kırıntıları ve helva parçalarını didiklemeye başladı. Ondan cesaret alan üç-beş serçe daha pırlayan kanatlarıyla indiler. Balıkçı ile Asım sigaralarını çekerken serçeleri izliyorlardı.

"E, senden ne havadis var?" dedi Balıkçı.

Asım derince soluk aldı verdi.

"Fabrikanın yeri falan hazırmış. Çarşıda konuşuluyor, çok sürmezmiş temel atmak."

"Bu kadar çabuk yani?"

"Eczacı tez canlıdır, bilirsin. Durmaz... Şimdi yaz geliyor. Demek ki kışa kadar inşaat falan sürecek. Kışın av mevsiminde başlar bunlar."

Bu kez Balıkçı derin bir of çekti.

"Ha, bir şey daha var," dedi Demirci Asım. "Haftaya cuma namazını müteakip dalyancı kahvesinde toplantı olacakmış bu meseleyle ilgili."

"Allah Allah," dedi Balıkçı. "Benim neden haberim yok bundan?"

"Senin haberin yok neyse de daha tehdit bile ettiler."

"Nasıl ettiler?"

"Bu sabah bir jandarma çavuşuyla üç er geldi. İhbar var, dükkânları arıyoruz, dediler. Ortalığı altüst ettiler."

"Ne ihbarıymış bu?"

"Bilmiyorum. Yalnız ne hikmetse çarşıda sadece benim dükkânı aradılar."

Balıkçı'nın canı sıkılmıştı iyice. Arkadaşına baktı. Demirci Asım her zamanki halindeydi, hiçbir şey olmamış gibi serçeleri izliyordu. Gülümseyerek.

O sırada bahçe duvarlarının ardından önce deve çanının, ardından Deli İbram'ın sesi duyuldu. Hem çalıyor hem bağırıyordu.

"Köstence, başıbozuk Köstence! Aklını başına devşir aklını!"

Olmaya Ana Dizi Cihanda

Yusuf Reis ile Osman İzmir'i dip bucak gezerlerken Devlet Hastanesi'nin arkalarından Damlacık'a da uğradılar. Sıcağın alnında sardıkları yokuş onları adamakıllı terletmişti. Asırlık çınarların altındaki kahvelerden birine çöktüler. Tuzlu ayran söylediler.

"Ben burayı da çok severim," dedi Yusuf Reis. "Ne zaman daralsam gelir, rüzgârını içime çekerim. Has insan kokar. Yokuşun başındaki fakir evlerde Yahudiler oturur. Vur yukarı, Bulgar, Arnavut, Boşnak muhacirler; gel yokuşun başına Giritliler, Rumelililer, Karadenizliler, Kürtler. Her milletten insan görürsün. Milletler Cemiyeti gibi mübarek yer."

Eliyle kahvenin karşısındaki iki katlı, kutu gibi, cumbalı evi işaret etti.

"Şurası Faytoncu Ali Çavuş'un evi. Limandan ahbabım. Artık yaşlandı ama hâlâ işliyor. Başın sıkışırsa, ben yanında olmazsam ona gideceksin. Leyla da iyi bilir burayı. Unutursan o getirir. Ali Çavuş size kapısını açar."

"Neden icap etsin böyle bir şey dayı?"

"Yahu dünyanın türlü hali var. Sen aklının köşesine yaz. Ne olur ne olmaz."

O sırada birkaç çocuk koşturarak önlerinden geçti. "Vurdular, vurdular..." diye bağırıyorlardı. Evlerden biri-

nin önünde durup kıçlarını yırtarak çığırdılar. Cam açıldı. Yaşmaklı bir kadın perdenin arasından çıktı.

"Ne oldu?"

"Oğlunu dövüyorlar. Koş!"

"Nerede?"

"Deveçıkmaz Yokuşu'nda. Vallah vuruyorlar!"

Kadın can havliyle kendini dışarı attı, yokuş yukarı yalınayak koşmaya başladı. Çocuklar peşindeydi. Kahveden de fırlayanlar oldu.

"Gel gidelim buradan," dedi Yusuf Reis. "Polis, bekçi kaynar şimdi ortalık."

Kahveden kalkıp İkiçeşmelik'e çıktılar. Bayramyeri'nde bekleyen taksiye uzaktan işaret çaktı Yusuf Reis.

"Namazgâh'a çek," dedi.

Namazgâh Hamamı'nın önünde indiler.

Yusuf Reis, "Sen iki dakika bekle beni," dedi.

Hamama girdi.

Osman elleri cepte, hamamın yığma duvarlarına sırtını verdi. Çatıdaki çinko damın altına kırlangıçlar yuva yapmıştı. Taşların arasından küçük bir keler meraklı başıyla çıktı dışarı. Yan yan baktı etrafına. Hızla uçan çatalkuyruklu kuşların gölgesi üzerine düşünce korkup göründüğü yarığa attı kendini. Osman bu olanların hiçbirini görmemişti. Çünkü gözü hamamın hemen önündeki tozlu yoldan geçen alabros tıraşlı iki oğlana takılmıştı. Çocuklar dudaklarının kenarına kıstırdıkları sigaraları tüttürerek yürüyorlardı. Baksan bıyıkları bile terlememişti daha. Biri Osman'ı görünce ötekinin karnına dirseğiyle dokundu. Sağa sola baktılar. Çıkıp geldiler.

"Sen şu Dönertaş Mahallesi'ndeki çocuk değil misin?" dedi çipil gözlü olanı.

"Bu bu! Sımasından belli," dedi öteki.

Osman ne olduğunu anlamamıştı. Ellerini cebinden çıkarıp doğruldu. Oğlanlar iyice yaklaştılar. Şöyle bir kafa atma mesafesindeydiler artık.

"Sen mi kırdın lan bizim okulun camını?"

Osman iyice tedirgin olmuştu.

"Ne camı? Ben şimdi geldim buraya," dedi.

"Kes!" dedi çipil olanı yine.

"Uçlan bakalım parasını. Var mı öyle başka mahalleden gelip burada iş çıkarmak!"

Osman yutkundu. İki yumruğunu iyice sıkıyordu. Acaba önce hangisine vurmalı diye oğlanları tarttı içinden.

"Yok mu oğlum paran?"

"Yok!"

"Yalan deme bak çarparım!"

Soldaki çocuk Osman'ın ceplerine doğru hamle yapınca Osman bir adım geri atıp bunun bileğine sağlam bir yumruk indirdi. Çipil çocuk, "Vay piç vay!" diye Osman'ı iki yakasından tutup kaldırdı.

Tam o anda içeriden Yusuf Reis çıkıverdi.

"Napıyonuz lan, süleymancıklar!" diye kükredi.

İki çocuğun rengi atmıştı.

Yusuf Reis sesinin aksine, elleri belinde gülümsüyordu.

Çipil oğlan, "Abi kusura bakma bir yanlış yaptık galiba," dedi.

Anında topuklayıp kayboldular.

Yusuf Reis, Osman'ın omzuna dokundu. Gülerek, "Düş bakalım peşime. Biraz daha işimiz var," dedi. İkindi vakti ermiş, uzaklardan ezan sesi duyulmuştu.

Ara sokaklardan geçip Anafartalar Caddesi'ne indiler. Cadde boyunca insan kalabalığı akıyordu. Sırt hamalları, fırınlardan tablalarına gevrek indiren çocuklar, dilenciler, içlerinden çekiç sesleri gelen kavaflar, siyah zarlarını bürünmüş kadınlar, kahvelerin önüne atılmış sandalyelerde nargilelerini fokurdatanlar, dükkân önlerini sulayan çıraklar, çorbacılardan taşan sarımsaklı sirke ile

tatlıcılardan gelen kavrulmuş irmik kokusu bulut olmuş, iki yanı evlerle, dükkânlarla dolu yola taşıp duruyordu. Kıvrılan caddeden vazgeçip Çorakkapı Camisi'ne saptılar. Avludaki yaşlı adam şadırvandan kalkmış, çıplak ayaklarındaki sarımsı nalınıyla yerde su izleri bırakarak aceleyle yürüyordu. Çizgili mendilini ikiye katlayıp ensesine sermişti. Başındaki köylü kasketi, siperliği ters halde, kaykılmış, düştü düşecek bir yerdeydi. Kolları dirseklerine kadar sıvanmış, paçaları neredeyse iki karış kıvrılmıştı. Caminin iç kapısının önünden geçerken imamın ardında toplanan, saf dolduran, birbirlerinin omuz hizasını alan cemaati gördüler. Sarman bir kedi kapının taş sütunlarına sürtünüp esnedi, kalktığı yere yine yattı.

Basmane Garı'na yollandılar.

Osman dış kapıdan içeriye girer girmez, üzerlerindeki demir çatının ona inanılmaz gelen büyüklüğüne takılıp kaldı. Açıklık, büyük bir avluda olmalarına rağmen, gar sanki iki dev kanadını birbirine kavuşturarak yukarıdaki güneşin ağırlığını bıçak gibi kesen kendi gölgeliğini inşa etmişti. Serinlik, yerdeki taşlardan sekip yüzlerine çarptı. Osman'ın şimdiye kadar gördüğü insanlar, kumrular, kediler ve köpekler kanlı canlıyken artık hırıltılı da olsa nefes alan bu yapı da onlar kadar yaşıyordu. Öyle ki Deli İbram yanlarında olsa, "Demirden saçlarına tünemiş güvercinleri kovalayan Basmane Garı, kirpiklerinin arasından yeni gelen Köstencelilere şöyle bir baktı," diye yazdırırdı mutlaka.

Yusuf Reis, "Sen şu sıralara otur. Ben otobüs garajına gidip geleceğim. Çeyrek saati bulmaz," dedi.

Tahta bir banka çöktü Osman. Kaynayan insanlara baktı. Kimisi ayakta, kimisi oturan, konuşan, uyuklayan, boş gözlerle etrafını süzen, yorgun, heyecanlı, suskun ve gevezeydiler. Arada üniformalı demiryolcular, işçi tulumlarının kıç ceplerinden kirli üstüpüler sarkan kademeciler

geçiyordu. Bir kokucu aynalı sehpasıyla Osman'ın karşısında durdu. Sigarasını atıp ayakkabısının burnuyla ezdi. Önünden geçenlere, "Miski amber mübarekler," diye kısık sesle fısıldıyordu. Sanki kimsenin onu duymasını istemiyor da âdet yerini bulsun diye mırıldanıyordu. Tenekeli Mahalle'den geldikleri belli allı güllü donlar içinde iki kız kokucunun önünde durdu. Adam sandığına elini attı, küçük bir şişeyi açıp cam kabının iğne kadar dar ağzını kızların bileklerine sürdü. Kızlar uzun uzun kokladılar. Sonra aralarında konuştular. Uzun olanı elini göğsüne attı, pembe çizginin arasından metal parayı çekip uzattı. Aldığı şişeyi yine paranın çıktığı o gölgeliğe sokuverdi. Gülerek uzaklaştılar. Yaşlı kokucu peşlerinden bakıp derin bir of çekti.

Kalabalığın içinden bir çocuk koşturarak geçti. Arkasından seğirten yaşlı nenesi onu ensesinden tuttuğu gibi anasının yanına oturttu. Elini tokat yapıp, "Şimdi çarpacağım ha!" der gibi salladı. Sümüklü oğlancık susup put gibi oturdu.

O sırada ilk iki vagonunda yolcu, arkadaki vagonlarında meyve, sebze taşıyan karma tren öterek gara yanaştı. Bir demiryolcu da düdüğüyle karşılık verdi. "Tire!" diye bağırdı. Lokomotiften taşan isle karışık buhar dumanının arasından inen ve binmeye çalışanların telaşı ortalığı doldurdu.

Osman bu karmaşayı izlerken garın öteki kapısından elinde pazar torbasıyla Yusuf Reis girip yürüdü. Osman'ın görüş açısına girdi. Yusuf Reis başına altuni işlemeli Buldan bezi sarmış gençten bir kadına elindeki torbayı verdi. Kadın hiç ses etmeden aldı. Arkasını dönüp hızla Tire trenine bindi.

Yusuf Reis ile Osman o gün Basmane'den sonra Havra Sokağı'nın ağzından Kemeraltı'na girdiler. Konuşmadan yürüyüp eve döndüler.

Onlar sabah erkenden evden çıktıklarında Leyla da naylon çoraplarını çekmiş, uzun çiçekli elbisesini giymiş, sokağa atmıştı kendini. Önce komşuları Arap Hanım Teyze'ye geçti. Şimdi yaşlı, siyatikli ayaklarını sehpaya uzatıp yakın gözlüğü burnunun ucunda oya işleyen kadın bir zamanlar, Yusuf Reis, Leyla'yı el kadarken mahalleye getirdiğinde ona analık etmişti. Leyla onun elinde büyümüş, ekmeğini yemiş, suyunu içmişti. Leyla'dan birkaç yaş büyük olan kızı Sema'yla birlikte serpilmişlerdi. Sema kaşını gözünü Girit muhaciri rahmetli babasından, teninin rengini de daha çok annesinden almıştı. İzmir sokaklarında parmakla gösterilen melez güzeli bir genç kız olup çıkmıştı. Şimdi Gül Sokak'taki evinde yatalak yaşlı bir kadına yarım gün bakıcılık yapıyordu. Leyla her sabah Arap Hanım Teyze'nin hazırladığı yemekleri sefertasıyla yaşlı kadının evine götürür, hem evden çıkmış olur hem de Sema'yla laf çatlatırlardı.

Leyla, Arap Hanım Teyze'nin yanına gidip sıkıca sarıldı.

"Dur kız!" dedi kadın. "Tığ kıçına başına batacak."

"E, yapmışlığın da var hani," diye güldü Leyla.

"Siz ikiniz var ya, çocukken delirttiniz beni. Hak etmişsinizdir."

Leyla mutfağa koşarak giderken Arap Hanım Teyze arkadan bağırdı.

"Bugün ciğer kavurdum. Yanına da semizotu salatasıyla cacık var."

"Bu kadını öldüreceksin sen vallahi," diye seslendi içeriden Leyla. "Böyle ağır yemekleri yapıyorsun, kalp sektesinden gidecek sonunda."

"Halt etmişsin sen!" diye sesini yükseltti kadın. "Sızma zeytinyağıyla yaptım. Mis gibi."

Leyla üst üste dizilen sefertaslarını fileye dizmiş geri gelmişti. Kadının yanağından bir makas alıp koşarak evden çıktı.

Arap Hanım Teyze yine arkasından bağırmak zorunda kaldı:

"Hişt, bana bak! Başınız yerden kalkmayacak gezerken!"

Leyla'nın ardından, camdan burnuna doğru iyice indirdiği gözlüğün üzerinden baktı bir süre.

"Sıçtığın bok seni dinler mi hiç?" diye güldü sonra. İşine döndü.

Leyla neredeyse koşarak Saat Kulesi'ne kadar vardı.

Meydandaki faytonculara baktı. Ali Çavuş'u görünce ona doğru yürüdü.

"Selamünaleyküm, hayırlı işler Çavuş Abi."

"Ve aleykümselam kızım. Gel bakalım."

Leyla atladı. Ali Çavuş dizginleri ele alırken çınar ağacının altında çay içen adamlara seslendi:

"Kapılarlı, sıra sende!"

Atlar komutu alır almaz başlarını diktiler. Zemindeki kesme taşta fiyakalı, temizlikten parlayan nallarıyla tıkırdayarak siyah körüklü, bordo bedenli faytonu çekmeye başladılar.

Ali Çavuş dizine dayadığı hafif süvari kırbacının üzerinden yarım döndü:

"Gül Sokak, değil mi?"

"Evet abi."

Leyla'nın en sevdiği gün bugündü işte. Öteki günler yaya aldığı yolu haftada bir gün olsun faytonla gidiyordu. Gerçi Yusuf Reis ona, "Canın istediğinde git bin ama sadece Ali Çavuş'a var," demişti ya, o böyle her güne kıyamıyordu. Hayat pahalılığı nedir biliyordu Leyla. Şimdi bir okkaya yakın ekmek 40 küsur kuruştu, misal git kasaba güzel bir kuzu etinin kilosuna 2,5 lira verirdin ya da Peynirci Arif yağlı İzmir tulumunun kilosunu 1,5 liradan aşağıya tartmazdı. Oysa Punta'ya fayton sefası da aşağı yukarı 2 liraya patlardı. Böyle tek başına, eteğinden

sıyrılan teni sabah meltemiyle ürpererek, deniz sol yanında şakır şakır yanarken yaylanan faytonun deri koltuklarına gömülüp gitmek paşa kızlarının yapabileceği şeydi ona göre. Tabii bir hayali daha vardı, ölmeden mutlaka, gece üçten gündoğumuna kadar fayton tutmak. Faytoncular bunun ücretini pazarlığa tabi tutarlar ama müşteri ayık mı zilzurna mı, zengin mi yoksa kafa kesecek bir deli mi diye iyice anlamaya çalışırlardı. Bu hayalini Sema'ya, "Abla önce Hükümet'ten Kokaryalı'ya sonra oradan dön geriye ta Fasulye'ye sabaha kadar işleteceğim," diye anlattığında Sema çok gülmüş ve, "Kızım o saatte faytonu sevgilin olacak adam tutar, sen bunları niye kafana takıyorsun," demişti. Leyla, "Yok abla, tek başıma karanlıkta uyuyup uyanıp faytonla gezeceğim ben," diye üstelemişti.

Gül Sokak'ın başında durdu fayton.

Leyla indi.

"Çavuş Abi..." dedi, sustu.

Çavuş bir an anlamadı. Sonra, "Tamam kızım, senden para isteyen mi var! Biz Yusuf'la hallederiz," dedi.

Leyla yol boyunca iki katlı, üst katlarında kapalı küçük balkonları olan, ön yüzleri taş işlemeli evlerin önünden yürüdü. Sokağın sonuna doğru bir eve girdi.

Sema evin eski fotoğraflar gibi rengi uçmuş salonunda koltuğa oturmuş yaşlı kadının elini yüzünü kolonyalı bezle siliyordu. İçerisi limon çiçeği kokusuna bulanmıştı.

Yaşlı kadın Leyla'yı fark edince, "Hoş geldin kızım. Fahrettin Altay Paşa mı yolladı seni?" dedi.

Leyla öyle kalakaldı. Sema çaktırmadan göz attı ona doğru.

Toparlanan Leyla, "Evet teyzeciğim. Size yemek yolladılar," deyip mutfağa girdi.

Kadın arkasından konuşuyordu hâlâ, "Çok sağ olsunlar. Ne hakikatli insandır. Bizim Urla'dan komşumuz-

du. Urlalı Ömer Ağalardan gelir onlar. Ah ah, anneciği Hayriye Hanım ne güzel kadındı. Dip bir komşuyduk. Rahmetli ninem çok hevesliydi, bunlar seni isteyecekler bak şuraya yazıyorum, derdi. Ama işte mukadderat..."

Sema ile Leyla kadını doyurdular. Elini ağzını elbeziyle temizlediler. Sema koltuğuna girip yatak odasına doğru yürüttü sonra.

"Çok selam söyle paşaya kızım. Gelip görmek isterse hep evdeyim ben. Beklerim bir kahveye."

Sema gülmemek için dudaklarını ısırıyordu.

"Tabii teyzeciğim başüstüne," dedi Leyla.

Leyla evin balkonuna çıktı. Çoraplarını sıyırdı. Yerde dolu duran kovayla bir güzel yıkadı taşları. Islak karolardan gelen hava kenara dizilmiş sardunların kokusuna dolandı. Serinledi etraf. Sema gelince karşılıklı oturdular.

"Şimdi Gül Sokak'ı Fahrettin Paşa süvarileriyle basıverse ne güzel olur ha?" dedi.

Ağızlarını tuta tuta karşılıklı güldüler.

Sema avucunda sakladığı sigarayı kibritle yaktı. Dumanını savurdu.

"Hayırdır abla," dedi Leyla.

"Aman canım, teyzenin oğlu unutmuş geçende paketi. Arada öyle tellendiriyorum. Sana yok ha!"

"Aman, istemem ben zaten."

Bir süre sokağı izlediler.

"Çıkalım mı abla?" dedi Leyla.

Sema sigarasını söndürmüştü. Ellerine, tırnaklarına şöyle baktı alıcı gözle. "Ablam, senden bir şey isteyeceğim," dedi.

"Buyur," dedi Leyla.

"Şu benimki var ya, hani sana geçen gün bahsetmiştim."

"Ee?"

"Şimdi biz onunla bugün biraz gezeceğiz. Papaz'a

götürecek beni. Büyük halası mı ne varmış. Onunla tanıştıracak. Sen beni idare edeceksin, ha!"

"Nasıl olacak?"

"Canım işte oyalanıver bugün ikindi vaktine kadar. Şimdi bu saatte eve yalnız dönersen annem huylanır. Sorgu sual alır ağzından."

"Annenin haberi yok yani?"

"Ay kız deli misin? Sakın ha, sır bu. Tamam mı?"

"Tamam da ben laflarız demiştim."

"Canım, günler çuvala mı girdi? Gözünü seveyim. Yaparsın değil mi?"

Leyla'nın canı sıkılmıştı bu işe.

"Yaparım ama ne yapacağım ben o saate kadar?" diye söylendi biraz.

"Yahu fena mı, gezersin işte. Ablasının güzeli," diye iki yanağından öptü Sema.

Dışarıda vedalaşırken Leyla'nın eline biraz para sıkıştırdı.

"Kendine çorap al istersen ya da git Dönerci Atıf'a şöyle yağlı bir buçuk İskender ye benim için de ha? Sonra yanındaki Arnavut'tan da bir güzel peynir tatlısı söylersin," dedi. Koşarak gitti.

Leyla kalakalmıştı. Bu his çok tanıdıktı. Derin bir kuyunun içine düşmek, oradan gökyüzüne bakarak dünyanın sessizliğini dinlemek. Aşağıda, el kadar açıklığın altında, yerin dibine doğru yapayalnız, kimsesiz; onu arayıp soracak, Leyla nerede diyecek, ayaklarında uyutacak bir annenin olmadığını her an bilerek beklemek, beklemek. Çocukken yaz ikindileri indiğinde Arap Hanım Teyze, "Tilki ben de rençperlik yapardım ama ikindi sıcağı olmasa, dermiş," diye tuttuğu gibi Sema ile Leyla'yı uyuturdu. Küçük bir yer yatağı serer, iki minder atar, yan yana yatırırdı bunları. Sema daha büyük olmasına rağmen mızmızlanır, uyumak istemez, annesinin onu aya-

ğında sallamasını isterdi. Her gün Sema böyle uyurdu. Bir kez bile Leyla'ya, "Kızım seni de sallayayım mı?" dememişti. Ona analık etmişti, tek tokadını yememişti, Sema ne yiyorsa ona da yedirmişti, sokaktan dizleri yaralı ağlayarak geldiğinde sümüklü burnunu temizleyip yüzünü yıkamıştı ama bir defa bile olsun onu sallamamıştı. İşte yanında Sema böyle mırıldanarak uyurken Leyla yumulu kirpiklerinin arasından küçücük bakardı onlara. Anasızlık kuyunun dibinden sessiz dünyanın gürültüsünü dinlemekti. Yukarısı günlük güneşlik ama uzanıp Leyla'yı oradan çekip alacak ana eli yok! Bu yüzden Yusuf Reis'e düşman olmuştu bir vakit. Arap Hanım Teyze çok kızardı ona. "Sakın bak çarpılırsın," derdi. "Bunları o sana anlatmaz. Evet, babanın ölümüne sebep olmuş, evet annen verince seni alıp gelmiş. Ama günahsız insan mı var bu dünyada? Dönüp sırtını giderdi istese. Kim ne diyecek? Senin için demir attı İzmir'e. Evlenirim de Leyla'ya üvey ana kaş yıkar, kötü söz söyler diye bekâr kaldı. Kaç kişi araya girdi biliyor musun onu baş göz etmek için. Hepsini elinin tersiyle itti. Benim ağzımdan kaç defa yemin aldı, seni Sema'dan ayırmayacağım diye. Yetmedi beni tehdit bile etti, bir gün Leyla bu eve ağlayarak gelmeyecek, dedi. Aman ona düşmanlık besleme kızım." Ama bu sözler onun içinde akan sızıyı dindirmiyordu. Babasının ölümüne sebep olmasa annesi ayağında sallayarak büyütecekti, geceleri yatağının altında hırlayan canavarlardan korktuğunda koşarak anasıyla babasının arasına atacaktı kendini, hele biraz yetiştiğinde bacaklarının arasından ilk kan geldiği anda eli ayağına dolanmayacak, gece vakti evden ağlayarak çıkıp Arap Hanım Teyze'nin kapısını yumruklamayacaktı. Yusuf Reis bu dünyada hiç olmasaydı babası yanıp kül olmayacaktı, annesi kim bilir hangi çukurda debelenmeyecekti. Böyle zamanla aklının içinde dönen değirmen taşları Arap Ha-

nım Teyze'nin ağzından aldığı antları, ona ettiği tembihleri, iyi sözlerin tamamını ezip parçalayıverdi bir gece. Yatağında dönüp durdukça delilik hali onu sardı. Kalkıp mutfağa geçti. Kocaman ekmek bıçağını sofra bezinin arasından çekip aldı. Yusuf Reis'in odasına girdi. Pencereye doğru dönmüş uyuyan Yusuf'un başında sapını kırarcasına sıktığı iri bıçağıyla bekledi. Ertesi gün odayı havalandırmak için girdiğinde Yusuf Reis'in yatağının başucunda büyük bir balta durduğunu gördü. Yusuf Reis ona eğer bunu yapmak isterse tek defada başarılı olabileceği bir alet hazırlamıştı. Leyla o gün kaderine razı olmuştu. Babasını sanki kendi elleriyle gömmüştü. Annesinin nerelerde olduğunu düşünmekten vazgeçmişti. Hayat ona ne veriyorsa onunla yürüyecekti. Tek başına uyumaksa gözlerini yumup uyuyacaktı, Yusuf Reis ona sahip çıkıyorsa onu anası babası sayacaktı. Böyle söz vermişti kendine ama işte bazen bir el onu yine o eski, nemli ve sessiz kuyusuna itiveriyordu.

Mala Mülke Tasallut

Köstence için beklenen cuma vakti gelmişti. Balıkçı ile Demirci Asım, Çarşı Camisi'nin içinde, mihraba göre solda, sırtlarını beyaz duvara vermiş bağdaş kurmuşlardı. İlk sünnet kılınmıştı. İkisi de parmaklarıyla yerdeki Gördes taban halısının yün havlarını yokluyor, arada başlarını kaldırıp girenleri izliyor, göz göze gelip başlarını sallayanların selamlarını alıyorlardı. Az sonra müezzin iç ezana başladı. Bağdaşlarını bozup oturuşlarını herkes gibi düzelttiler.

Ezan bitince müftü efendi minbere çıktı. Dualarının ardından ön cebinden yakın gözlüğünü ve notlarını çıkardı. Kâğıtlara hızlıca baktı, hutbeye başladı.

Çalışmanın erdemini, çalışkan insanın nasıl Allah katında sevilen kul sınıfına dahil olacağını anlattı; helal kazanç yollarından, kazancı haram kılacak unsurlardan, helal kazancın cemiyet için vazgeçilmezliğinden bahsetti. Sonra derin bir, "Maalesef," çekerek devam etti. "Maalesef hırs, tamah, servete ve mala düşkünlük asrımızda çığ olmuş tepemize inmektedir. Bu felakete mâni olmak için helal kazançtan ve Hak Teala için kazanmaktan ve kazandığımızı bu uğurda harcamaktan vazgeçmemeliyiz."

Müftü efendi konuşmasını yine başka bir maalesefle bağlayıp cemiyetteki batıl inançların bizi zaman zaman nasıl şaşırttığı konusuna girdi. "Mesela," dedi, "şu güzide adamızda da birtakım sözde varlıklara hâşâ huzurdan bir kuvvet ve kutsiyet yakıştırıldığını nadir de olsa görüyoruz. Bu batıl itikatlar gayet tehlikeli ve uzak durulması gereken davranışlardır," diyerek cemaatin gözünün içine bakarak konuşmasını bitirdi.

Hutbeden sonra müezzin kamet getirirken arkalardan gelen iki kişinin safları sıklaştıran cemaati yararak en öne, namazı kıldırmak için yerini alan müftü efendinin hemen arkasına geçmesi herkesin dikkatini çekti. Eczacı Süleyman ve kaymakam bey istedikleri yere vardıklarında ceman cuma farzına duruldu.

Cumadan sonra Demirci ile Balıkçı, Helvacı Üsen'in dükkânında bir masaya çökmüş, helva ekmek yiyorlardı. Çayları da getirip önlerine bıraktı çırak. Demirci Asım her zamanki gibi kaygısız görünüyordu. Balıkçı ise önündekileri iştahsızca birbirine katık ediyordu.

Asım, "Sağdıcım istersen vazgeçelim," dedi.

"Neden vazgeçiyoruz?"

"Kahvedeki toplantıya gitmekten."

"Niyeymiş?"

"Ne faydası olacak? Kaç gündür tartıp biçiyoruz. Paranın sahabı, devletin sahabı, diyanetin sahabı... Hepsi

bu iş olacak diyor. Halk dediğin bunların yürüdüğü yere basar adımını zaten. Biz gidip konuşsak ne olacak?"

Balıkçı, sandalyesinin arkalığına doğru kaykıldı. Çayının son yudumunu aldı.

"Asım, sen gelme istersen. Hem dalyancı da değilsin. Benim seni peşimden sürüklemem de hak değil bakarsan. Üstelik bu iş boka saracak gibi duruyor."

Asım sinirlenir gibi olmuştu ya, yine de tuttu kendini. Gülümsedi.

"Yok öyle üç kuruşa beş köfte Balıkçı! Sonra huzur-ı mahşerde çıkar dersin ki, ben bu adamın götünü kurtardım, o en zor günümde yoktu."

Balıkçı güldü, "Vay benim sağdıcıma," dedi.

"Engücü kaderimizi öğrenmiş oluruz," diye bağladı Demirci Asım.

Kalktılar. Tam üstlerinde, çok yukarılarda –onların ruhu bile duymamıştı– bir leylek gündoğusuna dönüp Köstence'den İzmir'e doğru kanat kırdı.

Dalyancı kahvesi ana baba günüydü. Masaları kaldırmışlar, sandalyeleri sinema düzeni gibi dizmişlerdi. Dalyancılar yerdeki karıncalar gibi kaynıyor, birbirleriyle bağırarak, kimi yerde karşılıklı el ense atarak, gülerek, kızarak, sigara dumanı altında çene çalıyorlardı. Sandalyelerin baktığı yerde bir masa, masada üç adam vardı. Hüsnü oğlu Zaim, yanındaki iki irikıyım dalyancıyla kafa kafaya vermiş, fısıldaşıyorlardı. En köşede, herkesten ayrı pencerenin dibinde, sararmış çerçevesiyle hafif yamuk duran Türkiye haritasının altında bir jandarma onbaşısı bacak bacak üstüne atmış, sanki bu karmaşada değilmiş de dere kenarında, söğütlerin bedenine sırtını dayamış, uyuklamaya ramak kalmış gibi boş gözlerle bakıyordu. Kapıdan önde Balıkçı ardından Asım girdiler, arka sıralara doğru gidip oturdular. En son Deli İbram yalın ayağı, boz kokusu ve boynunda deve çanıyla kapıya sır-

tını dayadı, durup içeriyi seyre koyuldu. Üç-beş dakika sonra Zaim boğazını temizleyip masaya ayı pençesi elleriyle arka arkaya vurdu.

"Arkadaşlar," dedi, "fazla uzatmaya hacet yok. Ne zamandır bu meseleyi hem dinliyoruz hem konuşuyoruz. Yağ fabrikasının temeli atıldı. Kancabaş tekneleri çatmaya başlıyorlar. Bu iş güzün havalar serinlediğinde yavaştan başlar artık. Her kayıkta dört çift kürekçi, bir silahçı, bir yekeci olacak. Ayrıca fabrikada da çalışacak insana ihtiyaç var. Süleyman Bey'in niyeti orada daha çok kadınları işe almak. Niye? Daha fazla eve ekmek girsin diye. Her aileden en fazla bir kişiyi av için alacaklar. Günlük yevmiye var, bir de akşam her kayığın yekûn hasadına göre teşvik verilecek. Onun oranı ne, kayıktaki hangi vazifeye göre nasıl pay edilecek bilmiyorum. Bana söylenen bu. Ayrıca Süleyman Bey dedi ki, işler iyi giderse ava katılan ailelerin kendi balıkları için aldıkları buzdan fiyat kırdırma düşünüyorum. Yani bu iş bizim başımızda devlet kuşu gibi dönüyor. Ürkütüp kaçırmazsak kursağımız biraz lokma görür."

Kahveci o sırada masadakilere üç koyu çay bıraktı. Konuşma kesildi. Herkes kendi arasında mırıldanıyordu.

Yaşlı bir dalyancı kalktı.

"Silahçı da neymiş?" dedi.

Zaim, "Dayı sen ayda mı yaşıyorsun, kaç zamandır anlatıyoruz. Yunuslar süngüyle değil tüfekle vurulacak."

"Neden?" dedi yine adam. "Domuz sürüsü mü bunlar?"

Bir başka adam daha kalktı:

"Yahu bizim töremizde var mı yunus vurmak? Leyleğe, yunusa el kalkmazdı bizde hani?"

Zaim masaya yumruğunu vurdu.

"Yahu hâlâ aynı lafı döndürüp duruyorsunuz. Kefal balık da yunus değil mi? Her boku avlıyoruz, dağda her

davşanın, keçinin peşine düşüyoruz da bunu neden vurmayacağız? Rızık neredeyse oraya koşulur. Bunun ayıbı, günahı mı var be!"

Daha fazla dayanamayan Balıkçı ayağa fırladı.

"Ulan bir tutturdunuz günahtı, batıldı diye vuruyonuz boş tenekenin götüne ha götüne! Bununla ne alakası var bizim işlerin. Bakın doğan gün gibi bir şey var, hepiniz bunu adınızdan iyi biliyonuz. Yunus nedir? Yunus balık değildir. Yunus dişlidir, canavardır. Yunus ne yapar? Yunus balığın peşine düşer, balığa basar. Kaçan balık ne yapar? Kıyılar. Kıyıda ne var? Senin, benim dalyanım var. Bizim yediğimiz aş, içtiğimiz su canavar balık sayesindedir. Canavar olmazsa balık dalyana girmez. Girse de üçbeş sersemden başka olmaz. Ha yunus vurmuşsun ha silahı kafana dayamışsın. Yunus kalmazsa ne yapacağız?"

Zaim yerinde duramıyordu artık.

"Allah'ın yunusunu tüketecek değiliz herhalde. Toprakta karınca biter mi?"

Balıkçı sesini daha da yükseltti.

"Biter ulan biter! Teres! Senin benim aç kalınca süngülediğimiz üç-beş yunus işi mi bu? Fabrika kuruluyor. Yağ çıkacak, kemiğinde un karacaklar. Anlamıyor musunuz? Sen yunusu bitirmesen bile bu kadar ava yolunu, konarlığını değiştirir. Başka yere gider yunus! Hem şimdi kendi namımıza çalışıyoruz, kendi soğanımızı kırıyoruz. Bu iş ne demek biliyor musunuz? Süleyman Bey'in yevmiye defterine yazılmak demek. Buna razı mısınız?"

Dalyancıların çoğu ayağa kalkmış, anlaşılmaz seslerle bağırıp çağırıyordu.

Zaim işin kızıştığını anladı. Masanın üstüne çıktı.

"Arkadaşlar, arkadaşlar! Bozduğunuz kantar gün gelir sizi tartar! Süleyman Bey'in paraya pula ihtiyacı mı vardı? Sırf Köstence gelişsin diye adam buzhane kurdu. Malımız değerlendi. Buz olmasa götümüzdeki bokla ıslak gezerdik."

Bu defa Asım ayağa kalktı.

"Kardeşim, hayrına mı yaptı? Bedava mı veriyor buzu?" diye bağırdı.

Zaim, işaretparmağını Asım'a doğru silah gibi salladı.

"Lan, kapatıyorum buzhaneyi, aha alın kilit, ne haliniz varsa görün dese ne olacak!"

Asım da sandalyenin üstüne çıkmıştı bu sefer.

"Olacağı neyse görürüz! Gideriz kırarız baltayla kilidi. Uçak fabrikası mı bu? Basıyorsun mazotu, çeviriyorsun düğmeyi, buzu veriyor. Biz işleriz, ne olacak!"

Zaim iyice delirmişti.

"Hah, bir de mala mülke tasallut edeceğiz ha! Ülen sen dalyancı bile değilsin. Ne giriyorsun aramıza da fitne taşıyorsun. Atın şunu kahveden, vurun!" diye tepinmeye başladı.

O sırada anladılar, fark ettirmeden bir çemberin içine alınmışlardı. Biri Asım'ın bacaklarından çekip aşağıya indirdi. Bir başkası Balıkçı'nın boynunu koluyla arkasından sıkıp geriye çekti. Altüst oldu kalabalık. Yumruklar, sövgüler, bağırışlar ortalığı yıkıyordu. Cam çerçeve kırılıyordu. Balıkçı, Asım'ın üzerinde tepinen adamın kafasında yerden kaptığı sandalyeyi kırdı. Göğsüne gelen bir yumrukla sendeledi, gözleri karardı.

İki arkadaşı karga tulumba kahvenin önüne attılar. Asım'ın kaşı açılmıştı. Balıkçı'nın mintanı boydan boya yırtılmıştı. Artık kapıda Deli İbram çığırıyordu sadece.

"Hele hele ırzı kırık Köstenceliye bakın! Ülen, bayraklarını elden yere düşürenler sizi! Ah sizi, ah! Yunan zamanı Gökçen Efe'nin kızanları geldiydi adam toplamaya. Aman beni çete yazmasınlar diye kuyruğunuzu kıstırıp İsmail Efendi'nin evine doğru ayağınız götünüze vura vura kaçtıydınız. Bozuk saat bile sizden doğrudur!" diye çanını yerden yere çalıyordu.

Onu da ittirip bahçeye yuvarladılar. Kahvenin kapısı gürültüyle kapandı.

Üç adam birbirlerine dayanarak ağır aksak aşağıya doğru yürüdü.

Arkalarından çıkan jandarma onbaşısı elleri kıçında, ağzının kenarında sigarayla gidenleri izledi bir süre.

Kırda Gezinti

O akşam Yusuf Reislerin kapısını mahalle fırınının çırağı çaldı. Omzunda sofra bezine sarılı iri bir güveç taşıyordu. Kapıyı Leyla açtı.

"Abla, Yusuf Reis ısmarlamış. Oğlak güveç."

"Ha, tamam," dedi Leyla.

Güzel bir yer sofrasına oturmuşlardı akşama. Ortada bol patatesli, iri kıyım soğanlı, mevsiminde körpe oğlak etinden, fırında ağırdan pişmiş güveç vardı. Yanında bademli pilav ile kaşık salata, cacık; yemeğin ardından gelecek soğuk kuyu suyunda beklemiş karpuz. Minderleri altlarına aldılar, sofra bezini kucaklarına çektiler, akça ekmekleri güvecin suyuna batıra batıra, iştahla yediler.

Biraz doyunca, Yusuf Reis çay bardağına testide soğutulmuş suyu iki parmak ilave ederek elli gramlık rakısını yudumlamaya başladı.

Sofradan kalkıp salondaki divanlara geçtiler. Demli çayın uzaktan gelen kokusu içlerine işleyen bir ferahlık veriyordu.

Yusuf Reis sigarasını tek eliyle sardı yine. Yaktı.

"Ben epeydir düşündüm de seni vereceğim sanatı buldum Osman."

Öteki ikisi merakla Yusuf'a baktılar.

"Her zaman geçerli olacak, tam altın bilezik. Seni terzi yapalım ha, ne dersin?

Osman boynunu büktü.

"Bilmem ki dayı," dedi. "Ben senin yanında iş öğrensem daha iyi olmaz mı?"

"Olmaz," dedi Yusuf. "Söyledim ya, bizim mesleğin geleceği yok. Ama terzilik öyle mi ya? Donsuz tumansız gezemeyeceğine göre insanoğlu, her zaman sanatkâr terziler ekmek yer... Sen beni ezerler falan diye mi çekiniyorsun?"

Osman'ın gözleri dolmuştu ama şimdi burada salya sümük ağlamak olmazdı.

"Yani sonuçta yaban geliyor buralar bana daha."

"Zamanla ısınırsın. Hem ezilmekten korkma. Şimdiden ezilen un olur, pişer. Ha, iyice büyüdüğünde ezilmek istemiyorsan şimdi bunun nasıl olduğunu öğren ki lazım olduğunda üstüne gelenin boynuzunu kır."

Osman başını eğdi. Sustu.

Yusuf, Leyla'ya doğru seslendi.

"Ben bir hafta kadar olmayacağım. Yarın sen Osman'ı al, Havra Sokağı'nın arkasında Terzi Metin var ya, ona götür. Yolu iyice öğret Osman'a. Metin'in haberi var, konuştuk biz," dedi.

Sonra kalkıp yatmaya gitti.

Leyla ile Osman aşağıya, asmanın altındaki sedire oturdular yine. Karanlıktaydılar. Asma yapraklarının arasından sızan ay ışığı yüzlerine kırık çubuklar gibi düşüyordu.

"Sen ağlıyor musun?" dedi Leyla.

"Yo, o nereden çıktı?"

"Ne var canım, ağlar da insan."

"Hayır dedim ya."

"Çok mu özledin onları?"

"Kimi?"

"Anamı, babanı, kardeşlerini işte!"

Osman hiç ses etmedi.

"Ne güzel," dedi Leyla. "Özleyecek ailen var."

"Seninkiler öldü mü?" diye sordu Osman.

"Öldüler," diye fısıldadı Leyla.

"Hiç hatırlamıyor musun onları?"

"Uzun hikâye," dedi Leyla. "Bir gün anlatırım sana."

Yine sustular. Gece kuşları başlarının üzerinden asmaya hiç çarpmadan uçup duruyordu.

"En çok kardeşlerimi özledim," dedi Osman. "Anam çok zor doğurmuş onları. Ben hayal meyal hatırlıyorum. Acıyla gelen bal kaymak olur derdi babam. Hakikaten de çok güzellerdi. Sabahları erkenden uyanırlardı. Kumru gibi gelip yastığıma tünerlerdi. Anamgiller dalyana gitmiş olurdu çoğunda. Yufkayı ıslatıp doyururdum onları. Elimden yedikçe o yanakları pembeleşirdi iyice. Gerçekten bal kaymak gibilerdi. Kokuları şuramdan hiç gitmiyor."

Çok uzak evlerin birinden yine ud taksimi yükseldi. Gece meltemi kimi notaları alıp kaçırıyordu onlara gelmeden. Sebepsiz sayılmaz, bir yumruk gelip oturmuştu kalplerinin üzerine.

Leyla epey sonra yine konuştu.

"Biliyor musun Terzi Metin çok namlıdır. Bizim mahallede herkes ona ölçü vermek ister. Hem kadın dikişi de öğretir sana. Çok kadın müşterisi var. Usta olduğunda bana da bir manto dikersin."

"Olur muyum sence o kadar usta?"

"Terzi Metin anasının karnında mı öğrendi bu işi? O da senin gibi çırak girmiştir."

"Dikerim inşallah. En güzelini sana dikerim..."

Sabaha karşı Yusuf Reis, Osman'ın kapısını usulca açtığında yatağın ucuna kedi gibi kıvrılmış Leyla'yı ve yere kadar sarkmış açık, uzun saçlarını gördü.

Osman ile Leyla sabah aceleyle iki lokma yediler. Erkenden çıktılar. Osman'ı gören köpek sürüsü hırlayarak kalktı yerinden. Leyla'nın kokusunu alınca sakinleşir gibi oldular ama hep tetikteydiler sanki.

Osman, "Nasıl başa çıkacağım bunlarla? Yalnız bir günümde parçalayacaklar beni," dedi.

Leyla, "Gel sana alıştıralım bunları," diyerek Osman'ın koluna girdi, hırlayan köpeklerin arasından yürüttü. Yusuf Reis'in hususi hamamı ile bakkalın arasındaki dar boşluktan geçtiler. Burası hamamın arka bahçesine çıkıyordu. Bahçe yığılı hurda odunlar içinde karmakarışıktı. Yerde büyük ve eski kütüğe dayanmış kısa saplı güçlü bir balta duruyordu. Leyla köşede duran, ağzı kapaklı yarım lancanın yanına gitti. Metal kapağını açtı. İçinden saplı bir teneke ve kül küreğini çıkardı. Sonra yine lancanın içine doğru eğilerek küreğe aldığı kemik parçalarını tenekeye koydu.

"Bunlar ne?" dedi Osman.

"Yusuf Baba arada kemik koyuyor köpekler için. Al şu tenekeyi şimdi."

Önde Leyla, arkada Osman kısıklıktan bu kez dışarıya çıktılar.

Leyla onları bekleyen huzursuz köpekleri göstererek, "Haydi dök önlerine," dedi.

"Ben mi?" dedi Osman.

"E, canım sana alışsınlar işte. Onları doyurursan seni tutmazlar."

Osman tenekeyi iki ayrı yere pay etti. Köpekler önce Osman'a baktılar. Biraz hırladılar. Ama sonra kemiklerin başına yığıldılar. Üstlerinde etlerin, sinirlerin sarktığı iri parçaları kapan köşesine çekildi.

"Arada arka bahçeyi yokla. Kemik görürsen böyle ver bunlara," dedi.

Kestelli Yokuşu'ndan inip Kemeraltı'na girdiler. Tam Havra Sokağı yönüne döneceklerdi ki Leyla durdu.

"Bak ben sana köpekleri alıştırdım. Senin bana borcun oldu."

"Ya?"

"Yağı balı yok. Şimdi sen de benim için bir şey yapacaksın."

"Tamam."

"Söz mü?"

"Tamam dedik ya. Ne yapacağım?"

"Bak şu hayatta tek fotoğrafım yok benim. Kara kuru şipşakları saymazsak. Sema Ablam annesiyle falan çektirmişler geçende. Bir tane de benim olsun istiyorum. Ama fotoğrafhaneye yalnız gidemem. Çok utanırım. Benimle fotoğraf çekileceksin. Anlaştık mı?"

"Beraber mi?"

"Tabii."

"Ama benim param yok hiç."

Leyla, Osman'ı elinden tutup çekti.

"Gel gel. Ben biriktiriyordum ne zamandır."

Neredeyse koşarak ara sokaklara girdiler. Leyla onu Mirkelam Han'a kadar sürükledi. Hanın kapısından geçerken yavaşladılar. Hemen sağdaki camekânı insan fotoğraflarıyla dolu ilk dükkânın önünde durdular. Camda kocaman harflerle, "FOTO BİROL" yazıyordu.

Kapıyı itince tepesindeki küçük çan çınlayıverdi. Tam karşıda üstü yekpare camla kaplı ağır ahşap tezgâhın ardında gazetesini okuyan beyaz saçlı, kırçıl bıyıklı adam doğruldu.

"Buyurunuz efendim."

"Biz fotoğraf çekineceğiz," dedi Leyla.

"İkiniz mi?"

"Evet, birlikte."

"Âlâ. Peki, normal yan yana fotoğraf mı çekelim yoksa arka fonlu, dekorlu kartpostal mı olsun?"

Leyla heyecanla atladı. "Fonlu olsun. En güzelinden istiyoruz."

"Tamam, lütfen beni izleyin," dedi adam.

Siyah perdelerle kaplı bir kapıdan stüdyo odasına geçtiler. Girişin aksine geniş ve ışıklı bir yerdi burası. Tam karşı duvarda rulo perdelerin iplerinin sarktığı koyu

renkli bir duvar vardı. Onun önünde bir karış yüksekliğinde geniş bir platform görünüyordu.

Fotoğrafçı rulo perdelerin yanına geçerek iplerini tuttu.

"Üç fonumuz ve bunlara uygun dekorlarımız var," dedi ve ipleri yavaştan çekmeye, fon perdelerini sırayla indirmeye başladı.

"İlk fonumuz fırtınalı bir deniz, bunu isterseniz iki kişilik bir kayık maketimiz var... İkincisi gökyüzü. Efendime söyleyeyim, eğer bunu isterseniz pır pır bir uçağımız var, elbette ona uygun pilot başlıkları ve gözlüklerimiz de mevcut... Bu da sonuncumuz kır manzarasında at gezintisi."

Son fon gerçekten usta bir ressamın elinden çıkmışa benziyordu. Arkada zirveleri karlı yüksek tepeler, eteklerinde orman, yakın planda yaşlı bir çınarın beli ve dalları, uzak köşesinde ise çağlayan bir şelale.

Leyla ellerini çırptı.

"Harikaymış. Peki, at nerede?"

"O dekor olarak var. Hemen hazırlayalım."

Fotoğrafçı dükkânın içine doğru döndü.

"Zeki oğlum," diye bağırdı.

Şöyle yerden bitme kel kafalı bir çırak ânında koşarak geldi.

"Buyur usta."

"Gel şu atı çıkaralım. Küçükhanım siz de hazırlanma odasına geçiniz. Saçınızı tarayın, makyajınızı tazeleyin lütfen."

Yan odadan tahta omurgasının bir yanı deriyle kaplı yağız donlu atı çıkardılar. Ihlayarak alçak platformun üzerine taşıdılar. Fotoğrafçı iki adım geri gelip atın fon üzerindeki yerini düşündü. Çırağa direktifler verdi. Bir türlü atın pozisyonunu beğenmiyordu. İstediği noktayı bulunca eliyle dur işareti yaptı. Çırak yine koşarak iki basamaklı alçak bir merdiveni atın ayakları altına bıraktı.

Fotoğrafçı iç odadan bahar dalı gibi çıkan Leyla'ya, "Şöyle alalım sizi," dedi.

Önce Leyla'yı ata hanım duruşuyla oturttu. "Küçük hanımefendiler ata böyle biner. Erkekler gibi bacakları iki yanda olmaz. Yan dururlar. Evet, çok güzel oldu. Biraz daha dik duracaksınız. Saçlarınızı yandan öne doğru alalım. Çok güzel. Bu saçlarla nefis çıkacaksınız... Şimdi küçük bey, siz de atın başında dizginleri tutup hanımefendiye doğru bakacaksınız. Şöyle düşünün, ormanda güzel bir sabah yürüyüşüne çıkmışsınız. Karnınız tok, derdiniz yok, hava mis, yaşamak çok güzel. İçiniz içinize sığmıyor. Hatta hayatınızın en mesut günündesiniz... Küçük bey biraz başınızı kaldırın... Biraz tebessüm. Çok değil efendim, Dümbüllü'yü izlemiyorsunuz. Mesutsunuz sadece."

Fotoğrafçı dekor ışıklarını açıp körüklü makinesinin arkasına geçti. Bir süre baktıktan sonra yeniden geldi.

"Olmuyor böyle. Nasıl desem... Yani kusuruma bakmayın ama küçük beyin saçları eşek tıraşından ziyade yani. Kafası armut gibi parlıyor. Böyle olmaz," deyip iç odaya girdi.

Osman utanmıştı. Elini kafasına atıp sıvazladı gayriihtiyari. Leyla kahkaha atmamak için dudaklarını ısırıyordu. Fotoğrafçı içeriden ekose desenli süvari kasketiyle geldi. Osman'ın başına oturtacaktı ki Osman bir adım geriye gitti.

"Ben bunu giymem!"

"Ne demek giymem efendim. Burada sanat icra ediyoruz. Boyacı küpü mü bu, sok çıkar, affedersiniz? Aksi halde ben de bu fotoğrafı çekemem!"

Leyla yalvaran gözlerle Osman'a öyle bir bakış attı ki çaresiz boyun eğdi.

Nihayet fotoğraf çekiminin ardından, fotoğrafçı üzerinde numara yazılı olan bir fiş verdi Leyla'ya.

"Bir hafta sonra geliniz. Nefis bir kartpostal olacak.

Çok iyi rötuşçularımız var. Foto Birol, İzmir'in en iyisidir!" dedi.

"Borcumuz nedir?"

Foto Birol, elini çenesine dayadı. "Şimdi en az altı adet çıkarıyoruz bu posta kartlardan. Toplam altı lira. O da size," dedi. Osman'ın aklı çıkacaktı o parayı duyunca.

Leyla dışarıda uçuyordu sevinçten. Osman'ı Terzi Metin'e götürürken neşeli bir serçe gibi hiç durmadan sekiyordu.

Güz Kızıla Ağarken

Yaz hızla geçti.

Osman için her gün erkenden kalkıp mecburen aynı işe gitmek, çıraklığa alışmak kolay olmamıştı. Aslında ada hayatı da tembellere göre değildi. Çoğu sabah gün doğmadan ayakta olurdu. Ağ taşımak, balık çekmek, havyar çıkarmak, halat onarmak, buz küremek, ikizlere göz kulak olmak, teknenin sakallarını kazımak, zeytine koşmak çocuk başına güç işlerdi. Ama denizde yüzüne çarpan serpinti, doğan güneşin üşüyen tenine düşmesi, zorlanan kaslarından her defasında fışkıran o zevk eşsizdi. Bir de kendi işinin sahibi olmak başkaydı. Kimi zaman fazla balık tuttuklarında babası birkaç gün dalyana indirmezdi onları. Ağaç gölgesine uzanıp denizi izler, hafif yüklerle işlenirlerdi. O günlerde anasıyla dağa da giderdi Osman. Kuşbaz anası kuş bakar, yuvalarını bulur, yumurtalarını ya da yavrularını inceler, kuşların huyundan suyundan, tavrından o yılın kurak mı rahmetli mi, kıtlık mı yoksa şefkatli mi geçeceğini anlardı. Yorulduklarında bir azmağın başında ona hikâyeler anlatırdı. Göklerin ve denizlerin efendilerini, onların öfkelerini ve sevdalarını sayar dökerdi. Oysa İzmir'de ne ikizlerin maviş gözleri vardı ne babasının gölgesi ne de anasının kokusu. Şimdi

sıla hasreti göğsüne bir kargı gibi sancıyordu. Kaç defa kalabalıklar içinde yürüyen birini eşe dosta, anasına, babasına benzetip arkasından koşmuştu. Kimseye fark ettirmese de acıdan nefesi kesiliyordu. Böyle zamanlarda ilk bulduğu fırsatta deniz kenarına inerdi; ıssız bir köşede, Köstence'ye doğru döner, köpek yavrusu gibi içinden uluyarak ağlardı. Lakin hayat hiçbir zaman tekdüze akmaz. Kara gün kararıp durmaz. İzmir'de de içini ısıtan hisler vardı. Yusuf Reis sevgisini gösteren, yumuşak biri değildi, konuşkan hiç değildi. Yine de onun esirgeyen gölgesini üzerinde hissediyordu. Mahallenin köpekleri biraz olsun ona alışmışlardı. Yusuf Reis'e yaptıkları gibi etrafını sarıp elini, avucunu yalamıyorlardı ama arkasından hırlamayı kesmişlerdi en azından. Bir de burada Leyla vardı. Geceleri ayakucuna kıvrılan, gözlerini kapadığında nefesiyle odayı uyutulmuş süt kokusuna boğan Leyla. Sonra şehirde geceleri, hele yaz geceleri insanlar uyumak bilmiyordu. Oysa adada karanlık çökünce ortalık tekin olmazdı. Başı insan, belinden aşağısı keçi olan sarhoş varlıklar ortalığı doldurur derlerdi. Ama burada eline çiğdemini alan yazlık sinemaya koşuyordu o saatlerde. Yusuf Reis de çoğu zaman sinema parası verir, o akşam nereye gitmeleri gerektiğini tarif eder, kaçta geleceksiniz diye sormadan salardı onları dışarıya. Basmane'deki Güneş Sineması'na inmişlerdi çokça; yine Tepecik ve Gürçeşme'deki iki bin sandalyelik yazlık sinemaların kalabalığına karışmışlardı. Bazı sinemalar daha pahalıydı ama beher kişi için 75 kuruşu bastırınca kapıda, "Gel kardeşim, kukla, atraksiyon, alaturka, saz, şarkı burada!" diye çığıran ışıkçının saydığı gibi eğlencesi de bol oluyordu. Osman her defasında bu kadar kalabalık nereden çıkıyor diye şaşardı. Denizdeki yunustan çok insan vardı şu İzmir'de. Bazı geceler günün yorgunluğu üzerine çöker, yanında filmi adeta yaşar gibi izleyen Leyla'ya rağ-

men başı öne düşer, uykuya dalardı. İşte o kısa uyuklamaların çoğunda eskiden hiç bilmediği bir rüya durmadan gelip konaklar olmuştu. Annesi ayağında onu sallıyordu. Üstlerinde söğüt dalı, uzakta deniz pırıltıları, annesinin dizlerine kadar sıyrılmış çiçekli elbisesi, Osman'ın kapısından ayrılmayan İzmirli rüyası olmuştu nedense. Her defasında Leyla eline hafifçe dokunur, "Çok mu yoruyorlar ya seni?" diye uyandırırdı. Aslında yorulmak hafif kalırdı Osman için. Gönül üzüntüsü gibi geçmişti ilk ayları terzihanede. Terzi Metin askerden birkaç yıl önce gelmiş, gelir gelmez de kendi dükkânını açmış, genç ama namlı zanaatkârdı. Yanında iki kalfa çalıştırıyordu. Osman'dan bir yıl önce başlamış bir çırak daha vardı. Müşterilerinin çoğu kadın olduğu için de ağzını hiç kötü söze alıştırmamıştı. Ama gün boyu dükkân içinde görüp biriktirdiği kusurları akşama doğru el ayak kesildikten sonra sayar döker, kabahatlilere laf kusardı. Bir defasında dükkânı iyi süpürmediği için Osman'ı hepsinin önünde tokatladı. O yediği iki şamar Osman'ın hayatında ilk kez oluyordu. Ne anasından ne de babasından görmüştü böyle şey. "Ben herkesi adam ederim," diye bağırmıştı Terzi Metin. Osman yanağının acısına üzülmemişti ama o yaşına rağmen bunun hayatını nasıl değiştireceğini idrak etmişti. Nitekim Yusuf Reis'in yakını, ne olur ne olmaz diye geri duran kalfalar hatta kıdemli çırak ertesi gün ona dirsek göstermeye, ezmek için fırsat kollamaya başlamıştı. Bu iş böyle devam edemezdi Osman için. Bir kumar oynaması lazımdı. Başka bir akşamüzeri dükkân boşalıp sadece Osman ile Terzi Metin'in kaldığı bir anda Osman elindeki makası yere düşürüverdi. Tezgâha uzanmış kumaş kesen Metin hışımla üzerine yürüdü. Kalkan elini Osman sertçe tuttu bu defa. "Usta," dedi, "dayım dedi ki eti senin kemiği benim diye bir şey olmaz. Orada kendini ben yerine koy. İşi öğren, çok çalış ama canını

yakan olursa benim de canım sıkılır." Metin o yaştaki çocuğun acı kuvvetinden çok söylediği sözlere şaşırmıştı. Öyle durdu bir süre. Dükkânda ötekiler olsaydı bu lafların ardından ne olursa olsun Osman'ı iyice pataklaması lazımdı. Ama şimdi kimse yoktu ve bu riski almaya değmezdi. Arkasını döndü, işine verdi kendini. Ertesi gün olmadık bir anda, herkesin içinde Osman'ın omzuna dokunarak, "Aferin çırak. Sen bu işi hızlı öğreneceksin!" dedi. Tabii bu olanlardan Yusuf Reis'in hiç haberi olmadı.

Köstence'de ise o yaz fırtına öncesi gibi geçti.

Kancabaş ustaları Kadırgalı Koyu'na yerleşip işe başladılar. Her biri dört çift küreklik, bir gözcü direği, baştan uzanan avcı kalasıyla mürekkep, vasati on bir adamlık; boyu kayıkçı keseri hesabıyla yaklaşık on metreyi vuran, denizci, su üstünde cirit gibi akacak kancabaş teknelerin omurgaları hızla yükselmeye başladı. Karadenizli ustalar, "... ala yatan kara tağları aşdum, ilerü yatan Karadeniz'e girdüm, gimi yapup kömleğüm çıkardum yilken kurdum, ilerü yatan denizi deldüm kiçdüm..." diyen dedelerinden gördükleri gibi Köstence dağlarında bizzat seçtikleri ağaçların bedenlerini biçip yonttular. Doğumda beşik, ölümde sal olacak tomrukları yayla köylerinden ağaç erleri öküzleriyle taşıdı. Balıkçı ile Demirci Asım birkaç kez köylere gidip, "Üç kuruşa ağacınızı kesip vermeyin, malınızı taşa çalmayın," dedilerse de köylü bu laflara bir mana veremedi. "Biz kesmesek başkası gelir yıkar," diye yılık ağızla konuştular. Sonra Avcı ve Atıcılar Derneği'nin Ziraat Bankası kredisiyle aldığı tek kırmalık av tüfekleri kavaktan kutu muhafazaları ve kadifeden kılıfları içinde geldi. Hudutsuz mühimmat, su almaz, ateş işlemez çelik kasalara yığıldı. Tüfekleri denemek için Avcılar ve Atıcılar Kulübü, kaymakam beyin şeref konuğu olduğu bir kır eğlencesi düzenledi. Gece

boyunca İsmail Efendi mevkisinden Köstence göklerine doğru domuz sıkısı yakıldı. Elbette işin en önemli bölümü olan fabrika inşaatını unutmamak gerek. Kadırgalı Koyu'nun akarsuyla birleştiği noktaya yakın, uygun zeminli noktaya açılan temel için ilk harç, dualar ve kurbanlar eşliğinde kaymakam bey ile Eczacı Süleyman'ın eşleri tarafından tutulan bir kürekle döküldü. Aynı anda Tire Demokrat Parti Bandosu ahaliyi coşturan bir konsere başlayıverdi. Yalnız bu faaliyet tören alanında herkesin fark edemediği, içten içe kor gibi yanan bir huzursuzluğu da yellemişti biraz. Nitekim 4 Eylül 1922 tarihinde Tire'den arkalarına bakmadan kaçan Yunan işgal kuvvetlerinin terk ettiği müzik aletlerine askerliğini bando çavuşu olarak yapmış olan Ali Çavuş'un sahip çıkmasıyla ilk tohumu atılan bu bando yıllarca Tire'nin sevgilisi olmuştu. Hatta öyle ki eşrafın araya girmesiyle Mösyö Slavo isimli bir Çek bando şefi bile ilçeye hocalık için getirilmişti. Yıllarca Türk Ocağı Bandosu adı altında çalan grup, Demokrat Parti teşkilatının kurulmasıyla avuç içi kadar Tire'de Halkevi Bandosu ve Demokrat Parti Bandosu diye ikiye yarılmıştı. Köstence için unutulmaz olacak bugüne elbette Eczacı Süleyman'ın etkisiyle Demokrat Parti Bandosu getirilmişti ama dengelerin insanı olan ve geleceğin henüz nasıl şekilleneceği konusunda emin olamayan kaymakam bey diken üstünde kalmıştı. Bu hâkimler arasındaki soylu sürtüşmeler elbette büyük çarpışmalara ihtiyaç duyulmadan halledilirdi. Ertesi güne küçük bir tortu bile kalmadı. Zira inşaatın hızla ilerlemesi her şeyin üzerindeydi. Öte yandan fabrika inşaatı ilerlerken Eczacı Süleyman, Trabzon'dan getirttiği iş bilir teknikerle masa başında adeta bir işletme mühendisi gibi üretim süreçlerini çalışıyor, akışı mükemmelleştirmeye çabalıyordu. Birbirine bağlı olan iki aşama vardı: av ve eti işleme. Önce ikincisi üzerine çalıştılar. Avlanıp

söndürülen yunuslar taşınarak Kadırgalı Koyu'nun sığlığına getirilecek, burada on metreye on metrelik sağlam ağlarla çevrili ve bir yüzü kumsala bakan havuzluğa dökülecekti. En az iki erkek ya da dört çocuk içeriye atılan yunusları kakıçlarla çekerek kumsala kadar sürükleyecek, buradan yine iki yetişkin erkek tarafından kızaklar üzerinden vagona yüklenecekti. Vagon aynen madenlerde çalışan arabalar gibi kumsal üzerine döşenmiş raydan işleyecek, telle çekilerek fabrikanın ilk kesim yerine taşınacaktı. Burada kuyruklarından bir burgatalık halatla bağlanan yunuslar bir ceraskalle kaldırılarak tepe rayına taşınacaktı. Ray marifetiyle nakledilecek baş aşağıya asılı yunuslar ilk kesim yerinde iki kasap tarafından yüzülüp iki büyük fileto halinde ayrılacak ve orta kemikleri bir yerde birikecekti. İki büyük parçaya ayrılan etler muşamba kaplı uzun işleme masasına gelecek, burada kadınlarca daha küçük parçalara dilinerek kaynatma kazanına atılacaktı. Kaynatma kazanı İstanbul'da bakırdan dökülüyordu. Kazanın odunu adadaki meşe ormanından, suyu ise fabrikanın yanından denize akan Örtük Çayı'ndan tedarik edilecekti. Bakır kazanda işleyen etlerden elde edilen yağ fıçılara depo edilecekti. İlk başta ayrılan ası kemikleri ve yunus kafaları ise fabrikanın ikinci bölümünde kurulacak fırında balık ununa çevrilecekti. Çıkan mamulün taşınması için Kadırgalı Koyu'na küçük ama iş görür bir iskele de yapılacaktı. Yunusların kanı denize verilecek, iç organları için biraz gerilerde büyük iki lağım çukuru kazılacaktı. Hesap kitap için bir kâtip, koşuşturmak için bir meydancı ve bir idare amiri dışında kol gücüne on beş kişi gerekiyordu. Haydi, taş çatlasa on sekiz-yirmi. Tabii bir de bu işin av süreci vardı ki bunun alt aşamalarını fabrika işleyişi gibi masa üstünde belirlemek kolay değildi. Sonuçta denizde ve iş üzerinde belirecekti nasıl olacağı. Eczacı Süleyman elbette bu mese-

leyi de mümkün olduğunca belirsizlikten arındırmak istedi. Dalyancı Hüsnü oğlu Zaim'le av sahalarını gezdiler, aşağı yukarı neyi nasıl yapacakları üzerinde çalıştılar. Bunun sonucunda ortaya çıktı ki zaman ve emek verimliliği için avlanan yunusların kancabaşlarca fabrikaya perakende taşınması, sonra tekrardan ava dönülmesi akılcı değildi. Bunun yerine avcılar arasında dolaşacak, gerektiğinde suda kalmış, alınmamış ölü balıkları da toplayarak malı toptan taşıyacak bir yük teknesine ihtiyaç vardı. Bunun fazla denizci ve hızlı olması gerekmiyordu. Eski mavnalara benzer düz tabanlı, karpuz kıçlı, güvertesiz, yirmi metrelik bir tekne işlerini görürdü. Yalnız hesapta olmayan bu harcama için bütçe kalemi yoktu. Hadi keresteyi halledebilirlerdi ama ustalık ve işçilik ne olacaktı? Elbette tekne ustalarının reisi bu ekstra işi bilabedel yapmak istemedi. Eczacı Süleyman biraz üstüne gidince, "Vallahi işi bırakır gideriz. Alacağımızı da yakarız," diyen adamın Karadenizli damarı tutmuştu. Neyse ki devreye giren "sağ olsun jandarma komutanı", reisi uygun şekilde ikna etti de bu mesele de halloldu. Yalnız yaklaşık seksen-doksan kişilik toplam işçi ücreti, vesaire harcamalar, kredi faizi, yıllık geri ödemeler, navlun, İzmir liman ücreti, komisyoncu İzmirli tüccar Bay Penetti'nin payı hesap edildiğinde maliyetler ile ciro kritik bir yerde başa baş oluyor, tatmin edici kâra ilerlemek için olmazsa olmaz tek yol mamul miktarını artırmak kalıyordu. Bunun için de yatırım planlaması yaparken tahmin edilen av miktarını mutlaka ama mutlaka artırmaları gerekiyordu. Kısacası Köstence'de bu konuda bir çatlak ses, başıbozukluk ya da çalışma düzenini bozacak hiçbir şeye tahammül edemeyeceği bir eşikteydi Eczacı Süleyman. Böyle olunca baştan beri aklının bir köşesine takılıp kalan Balıkçı ile Demirci Asım'ı nereye koyacağını, ne yapacağını düşünüp duruyordu. Sadece düşünmüyordu

elbette, Zaim'le mesailerinin bir kısmını da buna ayırıyorlardı.

Sonunda güz geldi, kondu. Sular soğudu, yunuslar yağlanmaya başladı. Av mevsimi başladı.

Eczacı Süleyman av açılış günü için de bir tören düzenlemeyi düşünmüştü ama ayların bungunluğu, tutmayan hesaplar, olası engeller yüzünden çok gergindi. Köstence'nin pazarı olan bir pazartesi günü güneş doğarken dalyancı kahvesinden kalkan yunus avcısı balıkçılar yolları toza bulayarak Kadırgalı Koyu'na indiler. Tam altı adet, kız gibi parlayan kancabaş tekneye doluştular. Yol alırlarken arkalarında mavnadan bozma yük teknesi ağır ağır açıldı. Balıkçı ile Asım yüksek bir kayanın üzerinden onları nokta gibi kalana kadar izlediler.

"Sonunda başladı ha?" dedi Balıkçı.

"Olacakla öleceğin karşısında durulmazmış," dedi Asım.

O gün Köstence sahilleri hiç alışık olmadığı seslerle çınladı durdu. Açıktan gelen tok silah sesleri kötü bir fırtına gibi kızıl adayı içine alıp yutuyordu.

O sırada Turgutça Kayalığı'nın kuzeyindeki geçitte büyük bir boz yunus sürüsünü kancabaşlar çevirmişti. Gözcülerin komutuyla kürekçiler hız vermiş, yekeciler ise geniş bir daire çizerek yunusları geliş yönlerine göre pusu hilalinin ortasına düşürmüşlerdi. Her teknede baş taraftan sürülen kısa, enli kalasa tünemiş çapraz fişeklik kuşanmış avcılar, tek kırmalarını doldurup gez göz arpacıkla domuz sıkılarını yakmaya başladılar. Yunuslar hiç bilmedikleri, görmedikleri, tecrübe etmedikleri bir ölümün pençesinde şaşırıp kalmışlardı. Kaçamıyorlardı bile. Yaylım ateşiyle vurulup can evleri parçalanan yunusları kürekçiler kakıçlarla durmadan teknelere çekiyorlardı. Ölü yük alınınca gözcünün işaretiyle bu defa küreğe asılırlarken pusudaki avcı, kırmasını doldurup durmadan

yeni hedefini arıyordu. Hilalin hemen dışında ağırdan gelen yük teknesi ise kancabaşların telaştan fark edip alamadıkları sönmüş yunusları topluyordu. Deniz denizlikten çıkmış, kan çanağına dönmüştü. Çığlık çığlığa ağlayan yaralı yunuslar ölülerinin arasından sıçrayarak bu kötü kâbustan kurtulmaya çabalıyorlardı. Henüz vurulmamış olanlar korkuyla derinlere dalıyor, dipte delirmiş halde eriştelere dolanıp kayalara tenlerini yırtacak kadar sürtüyorlar ama sonra görülmez bağlarla sevdikleri, canlarının yongası olan sürüye, o ateşin ortasında kor olmuş ölüm yumağına geri dönüyorlardı. Suyun üzerine çıkar çıkmaz ağır kurşun onları sert bir çekiç gibi döverek nefeslerini acıyla dolduruyordu. Balıkçıların yaptıkları artık avdan çıkmıştı. Çünkü ne iri ne zayıf, ne analık ne yavru hiçbirini ayırt etmiyorlardı. Sanki kanlarında çok eskiden beri uyuyan, unuttukları bir canavar uyanmış ve sürüde hareket eden her canlıyı amaçsızca boğan dişetleri geri çekilmiş bir kurda dönmüşlerdi. Çığlık atıyor, avuçlarını patlatırcasına küreğe asılıyor, kakıcın ucunda hâlâ çırpınan ağır yunusları adeta tırnaklarıyla çekerek tekneye alıyor, farş tahtaları üzerinde kuyruğunu deli gibi çarpan yunusların üzerine atlayıp uzun, ince demir çivilerle başlarını delerek onları söndürüyorlardı. Avcıların ise barut dumanından gözleri kızarmış, ciğerleri acı havayla yanmıştı.

Katliam gün tepeye çıkana kadar sürdü. Kızıl içinde kalmış teknelerin çoğu dinlenmek için Turgutça Kayalığı'na dönerken yük teknesi ile iki kancabaş kanlı ağırlıklarıyla Kadırgalı Koyu'na vardılar. Böylece ateşli bir telaş orada da başladı. Koyun sığlığına gerilen ağdan havuza atılan yunusları, boylu boyunca muşambadan tulumlar giymiş adamlar kakıçlarıyla teker teker yakalayıp kıyıya sürüyorlardı. O karmaşada hâlâ nefes alabilen birkaç yavru yunus dipteki çamura çökerek kanlı banyonun

içinde boğulup gitti. Vagon arabaya yüklenen bedenler hızla fabrikaya taşındı. Masatlı uzun bıçakların, keskin çelik ağızların saati başlamıştı. Yüzülen, sıyrılan, kemikleri parçalanan, başları vurulan, fileto ayrılan ve en son bir karışlık genişlikte dilimlenen yunus etleri el arabalarıyla büyük kazana indirilip kaynamaya bırakıldı. Köstence'nin güneyli rüzgârında, uzun vakitler eğlenen güneşinde gövermiş, kabuk atarak yaş almış meşelerin harıyla coşan ateş, denizde semirmiş, can tutmuş yaşamları eritti, yağ etti. Saatler sonra fabrikanın yazıhanesinde masada önündeki kâğıtlara gömülmüş Eczacı Süleyman'ın önüne koyu idrar renginde, pis kokulu bir sıvıyla numune kavanozunu koydular. Uzun süre nesneye bakakaldı Süleyman. Sonra eline aldı, ışığa kaldırdı, kokladı, serçeparmağını bandırıp tadına baktı.

"İşte," dedi, "her şey bunun içindi!"

Süleyman kalkıp kapıyı kilitledi. Üstünü başını düzeltti, kıç cebinden çıkardığı tarakla saçlarını, bıyıklarını taradı. Elinde yunus yağı kavanozuyla yazıhanedeki boy aynasının karşısına geçti.

"İşte," dedi, "sayın başkan, kıymetli vekil arkadaşlarım, işte bu elimde görmüş olduğunuz sıvıyı alelade bir mamul olarak telakki etmeyiniz. Bu ümit, çalışma, fikir birliği, mücadele, azim ve kararlılıktır. Bu memleketimize 'makûs talihindir' diye giydirilen o deli gömleğinin dünyaya rağmen yırtılıp atılmasının nişanesidir. Bu ilerlemedir, büyümedir, tırnaklarıyla yolu açan müteşebbisin Leyla'sına kavuştuğunda döktüğü gözyaşıdır. Ve sanmayınız ki bu bir avuç insanın kâr ve kazanç iştiyakından vücut bulmaktadır. Tam aksine, necip milletimizin her bir ferdinin etiyle, fikriyle istediği zaferdir. Zira aziz milletimiz kendine aş, iş ve nafaka olarak dönen her hamlenin tereddütsüz müttefikidir. Ezcümle, bu elimde görmüş olduğunuz eşya aslında atiye aittir. İstikbaldeki yol, baraj, köprü,

tren hatları, havalimanları ve dahi büyük temellerle dökülecek hudutsuz harcın neşet ettiği ruhtur..."

Alkışlar, alkışlar, alkışlar; bravo, nur ol nidaları!

O sırada ikinci voli için açılan öncü kancabaşın içinde dizine yatırdığı kırmasını tutan Zaim, yanındaki adamının kulağına bağırıyordu:

"Akşam avcıları topla. Yunuslar suya dalarken sıkmasınlar. Öyle vurulanların çoğu dibe batıp kalıyor, zayi oluyor!"

Suyu bıçak gibi yaran tekneler geçer geçmez, dipte mercanların tutunduğu kayalıkların arasına saklanmış bir yavru yunus ürkerek suyun yüzüne çıktı, nefes aldı yine daldı. Etrafta dağılan ama hâlâ asılı duran kan kokusuna doğru iri camgözler yüzüyordu. İhtiyar bir yunus göz çeperleri korkudan çatlamış halde kaçmaya çalışırken onu fark etti. Yavru kayaların arasında küçük bir yarığa çökmüştü. Yanına yüzdü, etrafında dolandı. Burnuyla dürttü onu. Yavru yüzgeçlerinin ucunu kuma sokup çıkarıyordu. Yaşlı yunus nefesini tazeleyip tekrar yanına vardı. Bu defa daha kuvvetli dokundu, sarstı. Yavru doğrulup ona doğru baktı. İncecik bir çığlıkla yavrunun etrafında daireler çizdi. Ve onu peşine taktı; açığa doğru koyu mavilikte kaybolup gittiler. Taşının altından yemlenmek için çıkmış bir dudağı yerde, bir dudağı gökte, resif efesi dev orfoz dalgın gözlerle kopup giden yunuslara baktı kaldı öylece.

Gün boyu yükselen atış seslerine dayanamayan Balıkçı dalyandan kaçıp gelmiş, eve kapanmıştı. Yorganı başına çekmiş, ölü gibi hareketsiz yatıyordu. Karısı kayalıkların üzerine uzun oturmuştu. İki dizine de ikizleri ayrı ayrı yatırmış, avucundaki taşları sıkarken denize doğru bakıyordu. Demirci Asım ise dükkânındaydı. Kopan mahşer umurunda bile değildi. Örse yatırdığı delice baltanın başını döverek şekil veriyordu.

Av böyle haftalarca sürdü. Sesler hiç kesilmedi.

Bir sabah erkenden Balıkçı, deniz kenarında taş toplarken uzaktan yaşlı bir kadının kumsala çökmüş ağladığını gördü. Yanına koştu. Kadın elini dizlerine vurarak denize doğru kargışlıyordu. Yaklaşınca gördü ki hemen ileride, suyun içinde vurulmuş kalmış bir yunus vardı. Yunusun yanında kordonu anasından daha tam kopmamış yavrunun cesedi dalgacıkların arasında batıp çıkıyordu.

Köstence'nin eski âdetiydi. Zengin öldüğünde kasabanın yukarısındaki tepede kurulu mezarlığa cenaze at arabasıyla çıkarılırdı. Fakirin salı ise Merkez Camisi'nin arka bahçesinde bekleyen iki tekerlekli, önüne bir ya da iki insanın koşulduğu çekçek arabayla taşınırdı. Balıkçı koşarak Köstence'ye gitti. Alıp getirdiği arabaya yunusu ve yavrusunu koydu. Yüklendiği gibi Hükümet Meydanı'na kadar çekti. Ölüleri bırakıp akşama kadar başında bekledi. Kimse başını kaldırıp ona doğru bakamadı bile. Şehir Kulübü'nün açık penceresinde, uçlu sigarasından derin nefesler çekerek onu izleyen Eczacı Süleyman hariç.

Haftasına kancabaşların birinde kötü bir kaza yaşandı. Avcı sıkışıp ateş almayan kırmasıyla uğraşırken tüfek patlayıverdi. Tam önünde daha on yedisine girmemiş çocuğun karnı sırtından çıktı. Ölümün sarsıcılığı Köstence'yi sarsar gibi oldu. Üç-beş kişi avı bırakıp dalyanına döndü. Lakin delikanlının cenazesi çekçekle taşınmıştı ve öfkesi yasından kısa sürenler onu hızla unutup hayata bıraktıkları yerden devam ettiler.

Aralık ayında havalar arka arkaya lodos tutmaya başladı. Soğuk kırıldı. Yunus avı gevşedi. Dalyancıların ağları ise fena değildi. Balıkçı'nın iki koy ilerideki komşusu Halit gençten, yavuz delikanlıydı. Kancabaşlardan ayrılanlardan biri de oydu. Ara sıra ziyarete gelirdi. Bir defasında, "O çocuk gözümün önünde vuruldu abi. Su istedi. Karnı parçalandı diye veremedik. Çırpınarak kucağımız-

da öldü. Olmaz olsun böyle ekmek parası," deyip yunus avını icat edene ileniyordu.

Bir gece Balıkçı'nın kapısını çaldı.

"Abi gelsene dışarıya."

Evden uzaklaşıp denize doğru düşen karanlık kayalıkların üzerine kadar yürüdüler.

"Sen büyüğümsün, bana yol göstermen lazım. Bunların Allah'ına, kitabına düz gideceğim artık. Böyle namussuzluk olmaz! Ekmeğimize kan doğruyor şerefsizler. Sabah dalyandan balıkları yükledim, bastım yelkeni limana gittim. Buzhaneye çıktım. Ne deseler: 'Buz yok!' Yahu delirdiniz mi? Nasıl yok, makine arıza mı yaptı? Öyle olsa duyulurdu. Herkesler almış buzunu. 'Yok işte.' Biraz diklenince müdür geldi. Çekti beni köşeye. Bundan sonra ava katılmayan dalyancı ailelerine buz olmayabilirmiş. Herkese yetmiyormuş. Mecburen sıraya koyuyorlarmış. Yahu yalana bak! Dedim, yapmayın etmeyin. Havalar sıcak gidiyor, bu balık İzmir'e gidene, orada hal sırasında bekleyene kadar kokar. Komisyoncu alır mı bunu böyle? Adam Nuh diyor, peygamber demiyor. 'Git Eczacı Süleyman'la konuş. Onun talimatı böyle,' dedi en son. Görüyor musun abi? Bu nedir? Bu ceza kesmektir. Gidip o Eczacı'nın boğazına çökesim var!. Bugün buz vermeyen yarın çektiride yer yok der. Abi, ne yapacağız? Ağaç kabuğu mu kemireceğiz biz?"

Saatlerce konuştular. Balıkçı, Halit'i sakinleştirip eve yolladı. "Dur bakalım, gün doğmadan neler doğar," dedi. Dedi ama içine de kurt düşmüştü. Gece sağa sola dönmekten uyuyamadı. Dün Halit'e bunu yapan yarın ona yapardı. Hatta Halit, Balıkçı'nın yanında çok masum kalırdı bu işte. Buna nasıl cesaret edebilirlerdi? Böyle vicdansızlık olur muydu? Buz olmazsa balık İzmir'e gitmezdi. Hadi diyelim kış kıyamet soğukta bir ihtimal kokmayacaktı mal ama ya çektiriye almazlarsa? Adanın karaya

tek ulaşımı çektiri olduğu için kanunen onun malını taşırım, senin malını taşımam diyemezlerdi. Lakin kanunu kim takardı burada! Savcı, hâkim dedikleri adamlar mesai bitince soluğu Şehir Kulübü'nde, Eczacı'nın kumar masasında alıyordu. Balıkçı kalktı. Sigara sardı. Karısı da uyanmıştı. Adamın eline uzandı. "Tasalanma, başımızın çaresine bakarız," dedi. "Daha az balık tutarız. Tütsüleriz, fıçıya basarız. Yarısını kendimiz yeriz, yarısını sen tekneyle İzmir'e götürür satarsın. Bizim zeytine, komşudan götürü aldığımız zeytini katarız. Ayak yağı çıkarırım ben. Onu da yanında götürürsün. Gerekirse tütüne amele yazılırız. Can sağlığı olsun." Karısının bu sözleri Balıkçı'yı avutmaya yetmiyordu. "Yahu," diyordu, "onu yaparız, bunu yaparız! Yaparız tamam da bizim asıl işimiz dalyancılık, deniz, balık. Atadan, dededen kalma işimizi mi terk edelim? Böyle şey mi olur? Kim oluyor o yahu? Daha ne istiyor? Malı var mülkü var, her şeyi var şu hayatta. Allah mı olmak istiyor artık? Diyor ki, ben ne istersem yaparım, kimse ses etmeyecek, kimse karşı durmayacak. Gelen olursa açlıkla terbiye ederim. Gelen olursa nefes almasına müsaade etmem. Bu nedir yahu! Korka korka ölmeye mi geldik şu dünyaya!"

Akşam Balıkçı'nın aklına gelen ertesi gün harfiyen başına da geldi.

Buzhane kapı duvardı ona. Çektiride de yer yok dediler. Böyle gözünün içine bakarak, hem de güvertenin üçte biri boşken dediler. Hırgür çıktı. Balıkçı'nın sesi yükselince iki tayfa onu koltuğundan tuttukları gibi sürme iskelenin üzerinden kıyıya atıverdiler. Balıkçı'nın çok ağırına gitmişti. Ona böyle pervasızca davranan da kendi insanıydı. Uzaklaşan çektirinin ardından, "Ulan sen beni kesemezdin ama ne yapayım sapın benden!" diye bağırdı. Sonra balık dolu küfeleri teknesinden çıkardı, limanın ortasında bir tahta kasanın götüne tekmeyi vurup ters çe-

virdi. Çıktı üzerine, "Gel vatandaş gel! Bedava balığa gel! Hayrat var bugün. Eczacı Süleyman, dedesinin seneidevriyesinde lokma döktürür ya hani! Ben daha zenginim ondan. Bugün de benim dedemin ruhuna alın balıkları!" diye çığırdı. Duyanlar başlarını eğip uzaklaştılar oradan.

O akşam Demirci Asım'ın dükkânına Balıkçı ve Halit de geldi. Baş başa verip sabaha kadar konuştular.

Birkaç gün sonra Bölükpaşa Çeşmesi'nde Balıkçı ile Deli İbram buluştu. Balıkçı yapacakları işi uzun uzun anlattı. Deli İbram sessizce dinledi. Balıkçı'nın sözü bitince boynunda kirli el incesiyle bağlı deve çanını çıkardı, arkadaşının ayaklarının dibine attı. Öfkeden kıpkırmızı kesilmişti Deli İbram.

"Yahu," dedi, "tamam ben deliyim ama sizden ziyade aklım varmış. Şu kıt dedikleri, gidip geliyor dedikleri aklımı seveyim aklımı! Ağalar ne yapacaklarmış? Sabaha karşı baskın verip kimse yokken kancabaşları baltalarla paralayacaklarmış. Bak bak, kafaya bak! Yani adamın sakalını keseceksiniz. O pezevenk de mevsimi kaçırınca vazgeçecek sanki bu işten. O ne yapacak biliyor musun? Jandarmaya çektirecek sizi, yeni mevsime kadar ver Allah odunu, ver! Hem kafanızı kıracak hem kolunuzu kesecek..."

"Öyle deme İbram! Kudretim her şeye yeter sanıyor. Kimse bana dokunamaz diyor. Oyunu biz bozacağız. Millet de onun bu kadar korkulacak biri olmadığını görecek. Diyecek ki, yahu bundan büyük Allah varmış, bak birileri geldi dokundu, canını yaktı!"

"Yaa, demek öyle olacak! Vallahi sizi var ya Hükümet Meydanı'na çeker, o Tire Bandosu olacak deyyusları da getirtir. Hem marş çaldırır hem de jandarmaya falaka çektirir. Şan olsun diye bunu yaptırır. Millet de iyice pusar. Ha, o da sağ kalırsanız bak! Böyle yaparak terazinin dengesini bozarız diyorsunuz yani. Nah! Bu fakir millet var ya, zenginin sadece malına dokunursan mal sahibinden

çok sana düşman olur. Der ki, ülen yarın ben zengin olsam, benim malıma da zarar getirir bunlar. Hem zengin hem zalim olmayayım demez. Ya ben zengin olsaydım şimdi der. Çıktığım yarığı anlatmayın bana! Yahu siz askerliği piyade yaptınız. Nizami harp gördünüz. Bir bildiğiniz Allah Allah diye cepheden süngü hücumu. Karşılıklı aşağı yukarı denksen işe yarar belki. Ama ben çetecilik yaptım. Onlar yüz idi, biz bir idik! Karşındaki senin yüz mislin ise ne yapacaksın? Ben size dövüşmeyin mi diyorum? Bak, önce o biri muhafaza edeceksin. Çünkü bu kadarsın. Bir gitti mi ne bok kalacak geriye? İkincisi o bir ile onun istediği zaman değil, sen istediğin zaman vuracaksın. Sizi açık açık kışkırtıyor adam. Belli ki fak kuruyor. Bitmedi, üç! Şimdi zamanı deyip vurmak da olmaz bodoslama. Öyle bir vuracaksın ki adamın iflahı kesilecek. Beklemediği anda, beklemediği yumruğu yiyecek. O zaman sersem sepelek gezen, safını bilemeyen, aklı karışan, gönlü bir o yana bir bu yana kayan ahali, ne oluyor yahu der..."

"Bak İbram, tutturuyorsun bir harp lafı. Şimdi harp mi var? Bizim işimiz bunu mu düşünmek?"

"Ya, evet. Şimdi siyaset zamanı değil mi? Sanki birbirinden farkı var bunların! Bakın ben bu işte yokum. Allah size de akıl fikir versin. Şu da son sözüm olsun. Kendinizi akıllı, karşınızdakini sersem sanmayın. Siz bilirsiniz bir-iki, onlar bilir on iki! Ona göre mevzi alın!"

Sonra yere çaldığı deve çanını aldı.

"Buna da sahip çıkamazsınız şimdi," diyerek boynuna taktı, yine her zamanki gibi çala çala uzaklaştı.

Balıkçı adamın ardından baktı kaldı. Sonra gülerek, "Allah'ın delisine oturmuş laf anlatıyorum ben de," dedi.

Balıkçı, Asım ve Halit işe koyuldular. Balıkçı babasından öğrendiği fırtına takvimini, aysız geceleri hatırlamaya çalıştı. Demirci Asım üç kısa saplı, güçlü, Hekimhan Deveci demirinden baltayı hazır etti. Halit de her

gece sabaha kadar Kadırgalı Koyu'na bakan ağaçların altına yatıp keşif yaptı. Vaziyet şöyleydi, akşamüzeri iş bitince kancabaşları koyun sığ kumsalında kıçtankara bağlıyorlardı. Aç ve yorgun adamlar çorbalarını içiyor, gündeliklerini alıyor ve dağılıyorlardı. Nöbete beş adam kalıyordu. Akşam basınca onlar da ateş etrafında esrar tekkesi kuruyorlardı. Gece yarısına doğru dördü ya evine ya dostuna gidiyor, erketeye sadece en zavallıları olan Çolak Salih kalıyordu. Çolak Salih de sabah namazına bir saat kala Köstence'ye camiye gidiyordu. İşte o karanlık aralıkta kancabaşlar kimsesiz kalıyordu. Herkesten ve her şeyden uzak en az yarım saat vakitleri vardı ki hepsini un ufak etmeye yeterdi. Üç kararlı adam geceyi, saati, yeri aralarında kavilleştirdiler.

O akşam Balıkçıların evinde akşam yemeğine erken oturuldu. Balıkçı ikizleri dizlerine oturtup kaşık kaşık çorbayı kendi elleriyle yedirdi. Öptü, kokladı kızlarının saçlarını. "Baba boğuşalım mı?" dedi ikisi birden. "Haydi bakalım!" dedi. Yerde, Gördes halısının üzerinde baba ve çocukları alt alta üst üste güreştiler, güldüler, çığrıştılar. Kadın oturduğu divandan onları gülümseyerek izledi. Sonra Balıkçı, "Ben Asım'a gidiyorum. Rakı içeceğiz. Sabaha gelirim, beni merak etme," dedi. Karısının da saçlarından öpüp çıktı, gitti.

Üç adam tam saatinde, sözleştikleri yerde buluştular. Asım pöstekiye sarıp sırtladığı baltaları çözdü. Halit parmağıyla sahilde yanan ateşi gösterdi. "Çolak beş dakika önce gitti. Kancabaşlardan birini kalafat için karaya çekmişler. Tam ateşin ardında duruyor. Ötekileri sıra hesabı sahile kıçtankara yapmışlar. Siz kumsaldaki kancabaşa koşun, ben bağlı olanlara gideyim. Sol baştakine girişeyim. Sonra siz de bana yardıma gelirsiniz," dedi. Başlarını salladılar. Üç adam sarıldılar sırayla. Helalleştiler. Altına pustukları ağaçların dallarında puhu kuşları ötüyordu.

Balıkçı, "Ya Allah!" dedi.

Demirci Asım, "Ya Ali!" dedi.

Sütreden çıkıp koşmaya başladılar. Önce çalıları, dikenleri ardından çakılları geçtiler. Serin kumlara girdiler. Kumsalı enlemesine keserek ve hızlarını artırarak yanan ateşe doğru fırladılar. Balıkçı iki adım öndeydi. Önce o geçti ateşi, kancabaşa vardı. Baltasını kaldırdı, hançeresini yırtarcasına çığlık attı ve keskin, ağır demirden ağzı karinaya gömdü. Asım da arkadan yetişti. Tam baltasını indiriyordu ki bir çatapat başladı. Balıkçı ile Asım çapraz ateş altında saniyesinde delik deşik oldular. Oldukları yere çöküp kaldılar. Asım son bir kere arkadaşına doğru bakmak için kumları avuçladı ama ensesinden giren bir domdom kurşunu onu söndürdü.

Sesler sustuktan biraz sonra gerilerden bir gölge göründü. Halit omzuna koyduğu baltasıyla ağır ağır geldi. Balıkçı'nın ve Asım'ın nabzını yokladı. Denize doğru baktı. Baltayı kumların üzerine fırlatıp geriye döndü. Yine yavaştan karanlığın içinde kayboldu.

Köstence'nin gecesi uzun sürdü. Gün doğmadan önce çarşıda Demirci Asım'ın dükkânı alev aldı. Aynı anda başlarına siyah çuvallar geçirmiş adamlar Balıkçı'nın Dolungaz Koyu'ndaki evini ateşe verdi.

O kadar susmuş geceydi ki herkes güneş doğmaktan vazgeçecek sandı.

Bu Çocuk Büyüyecek

Kötü haber bir hafta kadar eğleşti orada burada. Bir akşam Leyla evin salonunda halının üzerine bağdaş kurmuş, köpeklerin yaraladığı kedi yavrusuna sütlü ekmek yediriyordu. Osman divana oturmuş onlara bakıyordu. Terzihanede yorgunluktan canı çıkmıştı. Kapı açıldı.

Elinde telgraf kâğıdıyla Yusuf Reis girdi içeriye. Kül gibiydi yüzü.

Oturdu. Soluklandı.

Osman'a döndü.

"Osman, emir Allah'ın! Babanı vurmuşlar. Ananla kardeşlerin de yangında ölmüşler," dedi.

Onları saran, nefes aldıkları havayla etraflarında akan zaman donmuş gibi oldu bir an. Osman yüzünde hâlâ o gülümsemesiyle kalakalmıştı.

Neden sonra doğruldu?

"Hepsi ölmüş mü?"

Yusuf Reis başını eğdi.

"Niye ölüyorlar?"

Leyla elleriyle ağzını kapatmış duruyordu halının üzerinde.

"Dayı benim Köstence'ye gitmem lazım," diye bağırdı Osman.

"Olmaz," dedi Yusuf Reis, "düşmanlarınız var. Seni de boğarlar. Şimdi vakti değil."

Osman atılıp Yusuf Reis'in iki yakasını tuttu.

"O zaman birlikte gidelim. İkimiz olalım," dedi.

"Olmaz," dedi yine Yusuf Reis. "Bu benim kavgam değil."

Osman elleriyle başını tutup salladı.

"Oy!" dedi. "Hepsi benim suçum. Yavru yunusu süngüledim. Bu felaketler, hepsi benim elimden işte..."

Sonra koşarak odanın duvarına bütün gücüyle başını çaldı.

Kendinden geçti. Yere yığılıp kaldı.

KIZIL

Yedi Yıl Sonra

Zaman kesindir. Geri döndürülemez, tamir edilemez, her şeyden ve herkesten bağımsız halde sadece kendinde bir akışla dünyaya açar kendini. İzmir de zamanın menderesleri̇nde dolaştı durdu onca yıl. Yaz yağmuru, kış yağmuru bambaşkaydı yaşayanlar için elbette. Onun dışında mesela soğuk bir zemheri günü ihtiyar Basmane Garı sadece kanatlarını değil gözlerini de iri iri açarak avlusunu dolduran kalabalığa, ağlaşan kadınlara, şaşkın halde burunlarını çeken bebelere, ihtiyarlara, gençlere bakakaldı. Memleketin tütün tarlalarından, vira demir eden ırgatlarından ayrılan toprakla denizin esmer ve muhacir sarısı çocukları açık vagon pencerelerinden sarkarak dünyanın bir ucuna, Kore'ye uğurlandılar. Çoğu kötü şeylere inanmazdı ama içlerinden birkaçı perdelerini çekip bir daha güneşin bu yanını göremeyecek olmalarına ağladı. Cihan Harbi'ni, seferberliği, işgali ve Fahrettin Altay Paşa aslanlarının ikindi güneşinde yanan nallarını gören Basmane Garı, demirden geniş kollarıyla insanlarını göğsüne çekip onları son kez koklamak istedi ve buna müsaade etmeyen göklerdeki Allah'ına sitem etti. Sonra İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti ve İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmani Cemiyeti kurucuları, Türkiye Cumhu-

riyeti Cumhurbaşkanı Mahmud Celaleddin Bayar Hazretleri, koyu takım elbisesi güneşte parlarken üstü açık bir arabada, elinde fötr şapkası, sevgi halesiyle onu çevrelemiş İzmirlileri selamlayarak Eşrefpaşa'dan Varyant'a doğru kıvrıldılar. Elbette Karşıyaka'daki Ali Bey Hamamı o gün ısıtılmadı zira eskinin çetecisi, şimdinin hamamcısı Memduh, kalabalık içinde şefine doğru "Nur ol!" nidalarıyla mutluluk gözyaşları döküyordu. Derken Milli Savunma Vekâleti'nden İzmir Belediyesi'ne intikal eden Sarı Kışla'yı gözünün yaşına bakmadan yıktılar. Molozların arasında ısınmış balyozuna dayanan bir Ödemişli, Sakarya'da kalmış babasından yadigâr türküyü söyledi durdu.

Ödemiş'in içinde camlı da meyhane
İçtim de içtim, boz rakıya oldum divane
Elleri kınalım, gözleri belalım
Aman da Kamalım Kamalım
Beşparmak dağları oldu mezarım

Ve İzmirliler ne ölen ne kalana bakmadan, ümitsizlik nedir bilmeden, bu dünyadaki geçici duraklarına aldırmadan şu ânı mutlu yaşamak, kalan güzel yarınlar olacaksa onları da çocuklarına istemek için İzmir kayıklarına atlayıp gece gül dibinde beklettikleri dilekleri Hızır ve İlyas'a emanet etmeye, Körfezlerine açıldılar bıkmadan. Onların içinde her defasında kaynaşan Arap Hanım Teyze de dileğine kavuştu. Kızı Sema baş göz oldu. Onu mahalleden, gözyaşları içinde, ak duvağının üzerinden şeker ve paralar serperek, davul zurnayla uğurladılar. *Avare* filminin yazlık sinemalarda infiale yol açtığı, insanların alt alta üst üste o büyülü fenere doğru koştuğu gecelerin birinde Sema ağlayarak eve döndü. İnsan çocuğunun kaderini yazamıyordu işte. Arap Hanım Tey-

ze haylaz ve ayyaş çıkan damadına ilendi durdu. Adamın Sema'yı geri götürmek için sarhoş kafayla birkaç kez mahalleyi basması dua etmek dışında başka dünyevi şeyleri de harekete geçirdi elbette. Yusuf Reis tarafından hamamın arka bahçesinde bizzat ağırlanan damat, hafif ıslak odunun lezzetiyle kendine geldi. Sonuçta henüz hiç adamakıllı dayak yememiş insan arsızlığı için gayet güzel çareler vardı dünyada. Faytoncu Ali Çavuş'un kula donlu atı da aniden ölüverdi o günlerde. Öyle evin altındaki ahırda dizlerinin üstüne çökmüş, başını faytona dayamış halde buldular. Hayatı kavgalar içinde geçmiş Ali Çavuş o kadar ağladı ki, sonunda Yusuf Reis onu ensesinden tuttuğu gibi kaldırıp bir hususiye attı ve doğruca Karacabey Harası'na götürdü. Orada yaşı geçtiği için yarıştan düşmüş bir Arap aygırını beğendiler. Ali Çavuş'un atın üçte birine bile yetmeyen parasını Yusuf Reis denkleştirdi. Ve Leyla duvardaki sarmaşık gibi boy attı. Kalem gibi ince, yaylanarak yürüyen, gür saçlarını dinlenmiş yağmur suyunda yıkayan güzel bir kadın oldu. Bazen Yusuf Reis aşağıda bahçede, divanın üzerinde şekerleme yaparken Osman'ı elinden tutup çatıdaki delikten kiremitlere çıkarıyordu.

"Sar bakalım şöyle inceden," diyordu.

Osman'ın, "Yahu Leyla, böyle giderse sen tütüne alışırsın," demesine, "Yok canım!" der gibi elini sallıyordu.

Orada yan yana, uzaktaki Körfez'i seyrederek tüttürdükleri an, ikisinin en keyifli zamanlarıydı.

Arada Leyla, Osman'ı sıkıştırırdı.

"Haydi, söyle bakalım kaç âşığın var senin?"

Osman hafiften kızarırdı. "Yok be!" derdi.

"Hadi hadi! Vardır. En az bir tane vardır. Neredeyse asker botu bağlayacak adam oldun."

Osman da az değildi. İzmir çukuru ona öğretmişti üste çıkmayı, lafı gediğine koymayı. Hemen parmağını

Leyla'ya doğru sallar, "Dur bakalım, sen ne fındıklar kırıyorsun?" derdi.

"Aha çok ayıp!"

"Neymiş ayıp olan. Benim sevgilim oluyor da senin olamaz mı?"

"O ayıp değil. Kadınlara böyle sorular sormak ayıp. Sonra sana ne derler üzülürsün."

"Bak şuna bak!" derdi Osman. "Dil de pabuç gibi. Bir daha sana nah sigara!"

Leyla kıkır kıkır gülerdi. "O hareket de çok ayıp ama neyse. Bak kafamı kızdırırsan gömleklerini ütülemem ha?"

"Yahu tehdide bak! Terzi adama ütü mü koyar? Hiç olmadı Arap Hanım Teyze'ye götürürüm."

"Ya, nah götürürsün! O kadın parfümüne batmış gömlekleri başına çalarsa görürsün!"

Osman, "Vallahi senle uğraşılmaz," der, Leyla ne kadar yalvarsa da bir sigara daha sarmadan aşağıya inip odasına kapanırdı.

Leyla cin gibi olduğu için Osman'ı sobelemişti. Üç yıl önce çıraklıktan kalfalığa yükselmişti Osman. Her geçen yıl daha yaman bir terzi olup çıkıyordu. Çok titizdi dikişte. Üstelik çok çalışkandı. Kimi günler elindeki işi bitirmek için gece yarılarına kadar dükkânda kalıyordu. Öteki kalfalar, "Böyle giderse sen askere gitmeden usta olursun ama Terzi Metin taş koyar bu işe," diye alttan alta yelliyorlardı onu. Usta olmak peştamal bağlayıp el almak demekti. Yani esnaf odasındaki kalfalık kaydının yanına bir de ustalık notunu düşeceklerdi. Ondan sonra isterse kendi işini kurabilirdi. Terzi Metin böyle yaman çalışanını hemen elinden uçurmak istemiyordu. Üstelik gerçekten hakkıyla alınan ustalık da bir rakip daha demekti. Dükkân komşuları olan ve Osman'ı da çok seven başka bir terzi, birkaç kez konuyu açmıştı ama Terzi Metin her

defasında lafı dolandırmış, "Dur bakalım öyle kolay mı bu işler? Bakmakla usta olunsa kediler kasap olurdu," demişti. Böyle diyordu ama en iyi müşterilerinin dikişlerini de Osman'dan başkasına emanet edemiyordu. Kimi zaman işler çok yoğun olduğunda, konaklarında ya da sayfiye evlerinde ölçü alınması gereken hatırlı ve de zengin müşterilere yollamak için ilk aklına gelen hep Osman oluyordu. Buca'daki büyük bir Levanten evine böyle gidiş gelişlerinde konağın hizmetçilerinden biri Osman'a abayı yakıverdi. Hafta sonları gece çöktüğünde kadının Dokuzçeşmeler'deki bahçe içindeki tek katlı evinin kapısını Osman usulca açar olmuştu. Mükellef masada, küçük kadehlerdeki rakılar bitince kendinden neredeyse on yaş küçük genci yatağına alan kadının mutluluğu çok uzun sürmüyordu. Çünkü ne olursa olsun Osman sabaha karşı kalkıp gidiyordu. "Yahu bir sabah da birlikte uyansak, bunu neden bana çok görüyorsun?" diyen kadını uzun uzun öpüp illaki evden çıkıyordu. Zira Osman'ın odasından başka yerde uyuyabilmesine imkân yoktu. Atladığı hususiyle eve varmadan önce mutlaka deniz kenarına uğruyor, kara suların taşlara çarpan seslerini dinleyerek Köstence'ye doğru sigarasını içiyordu. O anlarda gönlünde taşıdığı ağrı daha da büyüyor, onu ezen değirmentaşına dönüyordu. Sılaya varamamak, sevdiklerinin ölümlerine engel olamamak Osman'ın yüreğine girip çıkan kor süngüler gibiydi. Orada, leylek uçumuyla yarım saatte gidilecek o kızıl toprakta dokunabileceği ilk ve son şey can parçalarının kemikleriydi. Bu his ona uykuları dar ediyordu. Oysa gecenin ilerleyip uyuşukluğun bedene girdiği saatlerde, yanında başka bir ten olsa bile kendiyle baş başa kaldığı vakitlerde gözlerini kapayabildiği tek yer odasıydı. Çünkü sadece odasında o kokuyu duyabiliyordu. Annesi tek göz evlerinde ocaktan indirip beklettiği süte serçeparmağını sokar, kararında sıcaklığı hissettiğinde her

Hıdrellez şafağında çimenlerden topladığı çiğlerle yenilediği mayayı eklerdi. İşte o uyuyan sütün kokusu Leyla'nın saçlarından ve omuzlarından odasına akıyordu. Eve döndüğünde, yatak ucunda kıvrılmış uyuyan Leyla'nın duvarları doldurmuş kokusunu içine çekerek ve parmak ucuyla bile ona dokunamadan usulca örtüyü aralayarak muhtaç olduğu uykuya varabiliyordu.

Lakin zaman geldi bu devamlılık, kopan tel gibi ahengini kaybediverdi. Bir gece vakti Osman aniden uyandı. Leyla odada yoktu. Rüyasından zamansız kaldırılan insanlara özgü şaşkınlıkla nerede ve ne yaptığını, kim olduğunu sırasıyla düşündü. Eksik parçalar yerine oturunca, "Belki ayakyoluna gitmiştir," diye düşündü. Gözlerini kapadı. Ama uyuyamadı. Leyla o gece sabah ezanı okunurken yeniden içeriye girdi. Üzerinde şehrin, sokağın, tuhaf hallerin kokusu vardı. O uykudaki süt kokusunu boşuna aradı Osman. Yine de put gibi yatağından kımıldamadı.

Leyla o gün öğle vakti elinde sefertaslarıyla dolu filesiyle dükkâna girdiğinde Osman gözlerine bakmamak için tezgâhın üzerine eğildi. Başka zaman olsa Leyla hemen anlardı Osman'da bir haller olduğunu. Ama bu defa fileyi kapının arkasındaki bodur masaya bırakıp durdu, saçlarını topladı. Terzi Metin batar katta boş kumaş tamburlarını diziyordu.

"O, kimler gelmiş," dedi Metin. Tahta merdivenleri gıcırdatarak indi. "Hoş geldin Leyla Kız!"

"Hoş bulduk ağbi."

"Nasılsın görmeyeli?"

Leyla bir an durmuştu bu sözü duyduğunda. Neden sonra toparlandı.

"İyiyim, şükür... Osman, yemeğini bıraktım. Akşama boşları unutma olur mu?"

Osman başını kaldırmadan, "Tamam," dedi.

"İyi madem, ben gidiyorum."

Leyla kapıdan çıkıp iki adım atmıştı ki Terzi Metin arkadan seslendi.

"Sana bu kış manto dikelim. Sen bu Osman'a kaldıysan yandın!"

Osman elindeki makası düşürüverdi o anda. Yıllardır makas düşürmemişti. Terzi dükkânında uğursuzluk sayılan bu sesi Metin de duymazlıktan geldi.

Osman akşama kadar beyninde bir kurtla dolaştı. İşe veremiyordu kendini. Erkenden çıktı. Güz iyiden iyiye hükmünü sürmeye başlamıştı. Alacalı hava, çınarın eli yüzü değişmeye başlayan yapraklarını rüzgârıyla hırpalayıp duruyordu. Yürürken kendini Ekmekçibaşı Lokantası'nın önünde buldu. Burası onun gibiler için pahalıydı ama bugün tutumlu olmak istemiyordu. İçeri girdi. Köşedeki masaya oturdu. Kolunda beyaz örtüyle yanına yaklaşıp ona doğru eğilen garsona trança şiş ile peynir ve iki yüz gram rakı söyledi. Önden gelen peynirle rakısını birbirine katık etti. Daha içmeden sarsılmıştı. Sanki bir grup adam onu çembere alıp meydan dayağı atmışlardı. Yürek üzüntüsü göğsüne basıp duruyordu. Aklı gir çık diyordu ama aklına gelen ihtimalleri de asla düşünmek istemiyordu. Hele bir şey vardı ki hem içini kaldırıyor hem de öfkesini tutan bentleri zorluyordu. Trançanın üzerine silkme ile peynir söyledi. Gelen iki yüz gram rakıyı da böyle tüketti. Çıkışta hava düzelmişti. Akşam inerken yakalandığı serinlik çoktan gitmişti. Belki de yağmur kırıklığı rüzgârı kesmişti. Deniz kenarına indi. Bulutların arasından kırpışan yıldızlara baktı. Annesinin yıllar önce ona öğrettiği yıldızları arayıp buldu.

"İşte siz hâlâ oradasınız. Ama biz tespih taneleri gibi dağıldık. Hâlâ da kopup gidiyoruz," dedi.

Gece eve dönmedi Osman. İnciraltı'ndaki balıkçı arkadaşlarına gitti. Kayıkhanedeki eski sandalın içine kıvrılıp uyudu.

Ertesi gün, "Bunlardan bana ne! Leyla ne istiyorsa onu yapsın," diye başladı güne. Dükkâna gitti. İşine gömdü kendini. Hayatı her zamanki gibi aksın istiyordu. Ama sanki terazinin bir kefesi boşalmıştı ve ağır basan öteki taraf onu yıllardır içine gömdüğü, unutmaya çalıştığı öteki yüklerle içine çekmeye başlamıştı. Babasını kimin vurduğunu, anne ve kardeşlerine kimin kıydığını, bütün o günlerin neden yaşandığını Yusuf Reis anlatmıştı ona. "Orada eviniz, ocağınız var. Bir gün istersen gidersin. Ama bil ki düşman içine gideceksin. İnsan bu dünyaya tek kerelik geliyor. Ölmek, öldürmek nereye kadar? Lakin ne olursa olsun, ister toprağına, denizine sahip çık, ister bambaşka hayat kur, kaya gibi sağlam olmalısın. Elin ekmek tutmalı, bileğinde altın bilezik olmalı, sonra o bileğini de kolayca kimsenin bükemeyeceğini bilmeli. Ben demiyorum sana as, kes ama sana göz yıkan demeli ki, bunun bir fiyatı var, ya canım yanarsa," diye yıllarca konuşarak büyütmüştü Osman'ı. Şimdi hayatı meçhule doğru gidiyordu. Ne olduğunu bilmiyordu ama makasa yaklaşan tren gibi bastığı zeminin tıkırdadığını hissediyordu. Ne yapacaktı Osman? Yakında asker olacaktı. Sonra? Onu İzmir'e geri getirecek olan ne vardı? Leyla mı? Leyla'nın odasına dolan kokusu yoktu ki artık. O zaman yokluğuna günlerce köpek yavruları gibi ağladığı Köstence mi? Aslında adasının taşı toprağı gözünde tütüyordu. Nefretini içine dokunduğunda hissediyordu ama çocukluğuna olan bağı her şeyin üzerindeymiş gibi geliyordu Osman'a. Çocukluk başlamak demekti. Dünyaya, hayata, zamana, kendine ait olan her şeye titrek adımlarla yürümekti. Çocukluk bir imkândı. Çocukluk acıya, kayıplara, ölüme henüz uzak olmaktı. Yokluğun daha az acıtmasıydı, avuntunun ve şefkatin bolluğuydu. O zaman Osman da yeniden başlama ümidine sarılacaktı. Büyüyüp koca adam olarak döndüğü toprağında ikinci kez

deneyecekti çocukluğunu. Tek başına olması ne fark ederdi! Her şeyin daha iyi olabileceği inancına sarılmaya değer diye düşündü. Bu ipi yakalayınca içindeki yumak sanki çözülecekmiş gibi kendini bırakmaya yeltendi. Ama yine de kalbinin ortasında bir parça vardı. Yıllar önce yavru yunusu süngülediğinde onun da kalbi böyle ortadan yarılmıştı ve gözleri büyümüştü ölürken. İşte o ağrı kesik kesik uyuduğu gecelerde onu yokluyordu: Ah Leyla, ah!

Osman Leyla'nın gecenin karanlığında parmaklarının ucuna basarak evden çıkıp gitmesini izlemeye başladı. Haftada birkaç gece böyle kayboluyordu ve ezandan önce saçlarına sardığı eşarbını savurarak nefes nefese eve dönüyordu. Sonra odasına gidip yatağına seriliyor, hemen derin uykulara dalıyordu. Osman kaç defa Leyla'yı kolundan tutup sarsmak istedi. Ne yapıyorsun sen, diye bağırmak, onu tokatlayıp kendine getirmek, hatta gidip Yusuf Reis'e anlatmak her şeyi. Ama sonra bunları düşündüğüne de utandı. Çaresizliğinden ise daha çok utandı.

Bir gece Osman daha fazla dayanamadı. Leyla çıkar çıkmaz peşine düştü.

Leyla kapıdan çıkar çıkmaz doğruca Kestelli Yokuşu'nun başına kadar durmadan koşmuştu. Sonra orada elektrik direğinin dibinde bekleyen faytona binmişti. Osman gidip karanlık duvar dibine çöktü. Saatlerce avucunda sakladığı sigarasını sömürdü durdu.

Sabaha karşı aynı fayton yine göründü. Direğin önünde durdu. İnen Leyla hızlı adımlarla yokuşu tırmandı. Fayton yoluna devam ederken Osman sindiği karanlık köşede kendini saklayarak ayağa kalktı ve tam yanından geçerken arkada deri minderlere gömülmüş adamı gördü.

Terzi Metin'di.

Osman'ın aklına gelen başına gelmişti. Öfkeyle dönüp arkasındaki duvara bütün gücüyle yumruğunu in-

dirdi. Acıdan içi kalkmıştı. Başını iki elinin arasına alarak olduğu yere çöktü.

Nasıl olabilirdi böyle şey? Leyla ona yemek getirmek için dükkâna gelirdi. Müşterilere gittiği bazı günler dükkâna öğle saatinden sonra geldiğinde Leyla'yı oturur bulurdu. Metin kucağına aldığı kumaşla uzak bir köşede çalışırdı genelde. "Osman, geldim yoktun. Seni beklerken unuttum zamanı. Gideyim artık," derdi Leyla.

Osman delirmek üzereydi. Hâlâ aklı almıyordu.

Kalkıp deniz kenarına indi. Köstence'ye doğru baktı, güneş bir karış yükselene kadar. Sonra ne işte ne evde görülmedi bir süre.

Asker Yolu

Günler sonra Osman, balıkçı arkadaşlarının barakasından çıkıp hayata döndü. Önce Namazgâh Hamamı'nın göbektaşında bir güzel arındı. Çıkışta ne kadar üstelese de para almadılar. Sonra berberde tıraş oldu, sakalları sinekkaydı aldırdı. Bitpazarına uğrayıp üzerindeki kirli ve ütüsüz elbiselerden kurtuldu. Yeni bir adam olup çıkmıştı. Ama neye hazırlıyordu acaba kendini? Yeni bir hayata mı yoksa karanlık bir geçide mi? Sol eli tıpkı o uğursuz süngüyü tuttuğu günkü gibi inceden karıncalanıyordu.

Sert adımlarla yolunu aldı. Dükkâna geldi. Kapıyı itip içeri girdi. Terzi Metin eğilmiş, tezgâhın üzerinde sabunla kumaşların kesim yolunu işaretliyordu. Osman'ı görür görmez bağırmaya başladı.

"Yahu sen ne biçim adamsın? Hiç haber vermeden ortadan kayboluyorsun! Ben eşekbaşı mıyım yoksa senin ustan mıyım? Sen ekmek yediğin yere böyle mi sahip çıkıyorsun? Bir sürü iş ortada kaldı. Hayır, dayın da bilmiyor. Çıkar ortaya diyor. Lafa gelince usta peştamalı kuşanmak istersiniz ama nerde..."

Osman buz gibi duruyordu ortada. Gözü masanın üzerindeki büyük makasa takıldı. Onun kumaş makasıydı. Sağlam, paslanmaz çelikten. Her hafta makine yağıyla yağlardı cıvatasını, eliyle bilerdi; siler, parlatırdı. Şimdi onu usulünce açtığında değme süngü gibi olurdu. Ha?

"Ben," dedi Osman, "işi bırakıyorum. Bunu söylemeye geldim."

Terzi Metin kalakalmıştı. Osman'ın gözlerinin içine bakıp bir mana aradı. Oysa kendi gözlerinde suçluların telaşına ait o seğirme başlamıştı hafiften.

"Neden? Ne oldu ki? Nereden çıktı şimdi bu durup dururken?"

"Askere gidecektim zaten bu yıl."

"İyi de gelecek celp değil miydi o? Daha dört ayın var."

"Olsun. Biraz kafa dinleyeceğim gitmeden."

Metin durdu. Aklında dönüp duran bir dolap vardı. İçinden fısıldayan ses sakin olması, kendini tutması gerektiğini söylüyordu ama o kimdi ki? Karşısına geçmiş posta koyar gibi işten ayrılacağını söyleyen bir kalfa. Böyle münasebetsizlik olur muydu? Neydi derdi bunun?

"Oğlum, senin derdin ne hakikaten? İyice eğilmez çomak mı oldun başımıza? Ne oldu yani? Dalgana taş mı attık senin?"

Bu son söylediği laf Osman'ın aklını başından alıp uçurmuştu. Onu tutan zincirler biriken öfkesinin altında parçalanıverdi. İki eliyle Metin'in iki yakasından tuttuğu gibi ayaklarını yerden kesti, kumaş parçaları dolu tezgâhın üzerine vurup bastırdı. Sonra aynı hızla sol elini uzatıp makasını kaptı, bilek hareketiyle ağzını açtı çeliğin, boğazına dayadı. Şimdi şahdamarına herkesten ve her şeyden daha yakındı. Öyle ki Terzi Metin'in kalbinin her atışındaki ince sarsıntı, tıpkı misinanın ucunda kıvranan balığın titreşimi gibi parmaklarına geçiyordu. Derin bir nefes aldı ve kükredi.

Metin gözlerini kapatmış halde altında titriyordu.

Osman adamın omzundaki elini gevşetti. Üzerinden indi. Makası sertçe yere attı.

"Şimdi senin kafanı alırdım ama Deli İbram'a dua et. Ona boşa kan dökmeyeceğime yemin etmiştim. Senin kanın dökmeye değmez," dedi.

Kapıdan çıkarken döndü.

"Ama bir daha seni Leyla'nın arkasında önünde görürsem acımam!"

Akşamüzerine doğru Osman eve çıktı. Bahçe kapısını açınca yapraklarının çoğunu dökmüş asmanın altında serin havaya rağmen divana bağdaş kurmuş oturan Yusuf Reis'i gördü. Göz göze geldiler. Yusuf Reis yıkkın bir adama dönmüştü. Omuzları düşmüş, kan çanağına kaçmış gözlerinin altı mor halkalar bağlamıştı.

"Hayırdır dayı?" dedi Osman.

Yusuf Reis eliyle dizine vurdu. Ayağa kalktı. Sendeleyerek ilerlerken, "Gel benimle," dedi.

Dışarı çıktılar, yolda onları görünce susta duran köpeklerin arasından geçtiler. Bakkalla hamamın arasındaki dar geçitten ilerleyip yüksek duvarların çevrelediği hamamın arka bahçesine vardılar. Yusuf Reis yerde duran büyük, geniş ve yaşlı kütüğe oturdu. Yanında duran sert baltayı dizlerine uzattı.

"Ben fena bir şey yaptım Osman," dedi.

Osman, "Hayırdır?" der demez, Yusuf Reis, "Benim sözümü hiç kesmeden dinle," diyerek elini sertçe kaldırdı.

"Evet, keşke elim kırılaydı. Ama oldu işte. Bir gece ayakyoluna kalkmıştım. Leyla'nın kapıdan eve girdiğini gördüm. Hiç ses etmedim. Kendime de dedim ki, hemen unut bunu oğlum, sen rüya görüyorsun, böyle şey olmaz. Kapat bu lafı. Öyle de yaptım. Hiç olmamış gibi, görmemiş gibi yaptım. Vallahi öyle oldu. Camdan kalp nasıldır bilir misin? Kırıldı mı daha da bir araya gelmez parçalar.

Ben kaç defa kırdım onu hayatta. O yüzden tuttum kulağımdan, pusturdum kendimi. Terbiye ettim öfkemi. Ama iki gece önce yine gördüm. Hem de bu defa yüz yüze geliverdik. Böyle kapıyı açtı, karşısındayım. Dayanamadım. Sen, dedim, ne yapıyorsun? Ne yapıyorsun Leyla? Bu ne haldir? Ben seni bu dünyadan korumak isterken sen kanatlarınla mı uçuyorsun karanlığa? Hiç ses etmedi. O sustukça benim tepem iyice attı. Öfkeme yenildim. Hayatımda ilk kez Leyla'ya tokat attım. Böyle bakakaldı bana. Yine de çıt çıkarmadı. Sonra arkasını döndü gitti. Vallahi gitti be Osman. İki gündür de gelmedi."

Yusuf Reis cebinden sigara paketini çıkardı. Bir tane çekti içinden. Sonra Osman'a uzattı.

"Al yahu. Sanki içtiğini bilmiyor muyum?"

Tütünleri yaktılar.

"Bak Osman," dedi Yusuf Reis, "ben ne iş yapıyorum biliyor musun? Hiç aklına takıldı mı?"

Osman şöyle bir duraladı.

"Yani," dedi, "biliyorum da bilmiyorum aslında. Karışık kuruşuk işler gibi geliyor bana. Sana da hiç diyemedim tabii."

"Doğru," dedi Yusuf. "Tam dediğin gibi işte, karışık... Ama ben ne yapabilirdim ki? Hayat hep üstüme üstüme geldi benim. Bak senden daha küçüktüm. Yunan işgali başladı. Her yer kan deryası. Gökçen Efe'nin adamları Köstence'ye geldiler. Çeteye kızan yazıyorlardı. Koca Köstence'den kaç kişi gitti biliyor musun? Ben, İbram ve İbram'ın bizden iki yaş küçük kardeşi. Üç kişi ulan! Başka yok! İbram'ın kardeşini yaşı küçük diye haberci yaptılar. Çete hatları arasında gidip geliyor. İyi de süvari dürzü. Sonra bir gün o çocuğu bir ağaçta ayaklarından baş aşağıya asılı bulduk. Karnını yarmışlar. Peki, kim yapmış dersin? Hayır, ne Yunan ne İtalyan. Bizden deyyuslar, bizim kökenden boy verenler. Sabah Kuvvacı, yatsıya gâvur na-

mazını kılanlar. İbram o zaman deli oldu biliyor musun? Kardeşinin ölümüne değil de onu bu hale sokanların kendi arkadaşları olmasına delirdi. Sonra ihanet edenleri bulup enselerinden kestik tek tek ama ne fayda! Harp bitince İbram döndü Köstence'ye, ben orada burada vurdum kendimi ateşe. Ömrümü bozuk para gibi harcadım, bir yere kadar. Ta ki dolaşıp gelip Leyla'ya varana kadar... Hatırlıyor musun babanların vurulduğunu sana söylediğim günü? Hani sen demiştin ya, kanat takıp Köstence'ye uçalım, diye. Peki, ben ne demiştim sana? Olmaz, çünkü benim davam değil! Evet, değildi. Benim davam neydi biliyor musun? Leyla idi. Onu büyütmek, ayağına değecek taştan sakınmak, koruyup kollamaktı. Bunun için ant vermiştim ben. Babasının ölümüne, anasının perişanlığına ben sebep olmuştum. Leyla da benim boynumun borcuydu işte. Ama zaten onu alıp eve getirdikten sonra o borç hiç olmasaydı da bırakamazdım. Öyle güzel, öyle masum, öyle ömre değer çocuktu ki. Bu çukurda suyun üzerinde kalmamı sağladı. Ne olursa olsun Leyla'yı taşıyacaktım koynumda ama nasıl olacaktı bu iş? Bir sürü insan araya girdi. Evlatlık verelim, dediler. Hayır, dedim. O zaman evlen, dediler. Ona da razı olmadım. İyi de ne yapacaktım? Tek bildiğim denizcilikti. Leyla'yı bırakıp gidemezdim. İşte böyle çaresiz kalınca çareyi buluyor insan. Bazen de düştüğün denizde sana bir yılan fırlatıyorlar."

Yusuf Reis sigaraları tazeledi.

"Zaten o boktan dünyanın yabancısı değildim ama eyvallah da etmeyebilirdim mecbur olmasam. Nihayetinde kaçamadım kaderden. Dediler ki, görünürde senin olacak iş kuralım. Temiz iş. Başına bela getirmeyecek. Arada ufak tefek teslimatlarımız olur, ona buna verilecek emanetler olur, halledersin. Tamam, dedim. Ama ne olursa olsun, sizin için elimi kana bulamam, dedim. Olmayacak, dediler. Orta halli yaşayacak kadar para kaza-

nacaksın, polislik, adliyelik işlere bulaştırmayacağız. Ama adamı böyle tatlı bir hayata salmazlar. Var mı böyle ballı börek yemek! Gerektiğinde onlar için temizlik de yapacaktım."

Osman bu lafı duyunca doğruldu.

"Nasıl temizlik?"

"Şimdi bazen öyle gerekir ki canı alınan adam ortada bırakılır. Yani cesedi bulunsun istenir. Ama bazen de cesedin ortadan kaldırılması, ondan bir tırnak ucunun bile kalmaması gerekir. İşte bu benim işim. Bu hamam neden hiç açılmıyor sanıyorsun? Neden sadece ben arada yakıyorum? Böyle hamamcılık mı olur? Malı bana teslim ederler. Ben de onu işte bu yüksek duvarlı bahçede, şu kütüğün üzerine yatırırım, nah şu baltayla doğrarım. Sonra el arabasıyla doğru hamamın cehennemine atarım. Meşe kütükleri iyice közlenince, adam hamam dumanı olur, İzmir'in göğünde uçar gider..."

Osman'ın şaşkınlıktan nutku tutulmuştu. Birkaç dakika öylece bakakaldı. Sonra birden silkinip ayağa fırladı. Duvarın yanındaki lancayı gösterdi.

"Peki, arada bu lancadan aldığımız, köpeklere attığımız kemikler... Yoksa onlar?"

Yusuf Reis iki elini açtı.

"Bu dünyada köpeğin hakkı yok mu? Onlar aç mı kalacak?" dedi.

Osman'ın mide bulantısı başına vurmuştu.

"Ya Leyla?" dedi.

"Leyla ne yaptığımı elbette biliyordu. Ona anlatmıştım. Bana bir şey olursa kaçıp nereye gideceğini, ne yapacağını belletmiştim. Ama başka hiçbir şeye karıştırmadım onu."

Osman yeniden çöktü yere. Derin bir nefes aldı.

"Şimdi," dedi Yusuf Reis, "senden iki şey istiyorum. Eğer bir gram hakkım varsa üstünde beni ezip geçme.

Önce git Leyla'yı al gel. Ben söyleyemem ama sen ona de ki, çok pişman Yusuf Reis. Ve ne yaptıysa ya da yapmadıysa, başına ne geldiyse, ne yaşadıysa hiç fark etmez, onu öyle kabul ediyorum. Evine dönsün. Başımın üstüne konsun. O aramızdaki camdan kalbi yine eskisi gibi kırmadan taşıyalım. İkincisine gelince, askerliğini hayırlısıyla bitirince gel Leyla'yı götür buradan. Neresi olursa oraya gidin. Ben artık bu çemberden çıkamam. Sonunda bir duvara vurup kırılırım. Ama Leyla ile sen hayata yapışmalısınız. Şu dünyada tek gerçek şey var, o da yaşamak."

Osman, Leyla'yı nerede bulacağını biliyordu. Doğruca Damlacık Yokuşu'na, Ali Çavuş'un evine gitti. Ali Çavuş kapıyı açınca, "Hoş geldin evlat," dedi. "Leyla içeride. Ben kahveye kadar çıkıyordum. Siz rahat rahat konuşun."

Leyla evin küçük salonunda, pencere kenarındaki divana çökmüş, başını duvara dayamış, gözlerini yummuştu. Osman usulca gidip yanına oturdu. Usulca fısıldadı.

"Neden Leyla? Neden yaptın böyle bir şey? Ne aradın o adamda?"

Leyla, Osman'a döndü. Gözlerinde ne korku ne pişmanlık ne bir af dileği vardı.

"Beni uzun uzun dinlerdi. Hep, sen ne istersen anlat Leyla, çok güzel dillerin var, derdi. Yusuf Reis babalık yaptı, beni büyüttü ama bir gün olsun oturup böyle dinlemedi. Leyla sen ne istersin şu hayatta, demedi. Sen Osman, sen hep tek sigara içimi yanımdaydın. Sonra puf, duman gibi sıvışıp giderdin. Bana bir kere anlat dedin mi? Ama yıllarca senin adanı, taşını toprağını dinledim durdum. İşte ne bileyim, beni öyle dinleyince çok hoşuma gitti. İçim ona aktı, yalan değil. Sonra bana şu hayatta en çok ne istersin diye sordu. Belki bin kere. Dükkânda yalnız kaldığımız her gün bunu sordu. Ona dedim ki, bir manto. Şöyle Levanten karılarının giydiği yakası kürklü,

afili olanlardan isterim. Ama onu zaten Osman dikecek bana. O yüzden en çok, gece vakti, sabaha kadar bir faytonun içinde, yıldızların altında, serinlikte, herkesler uyurken İzmir'i baştanbaşa gezmek isterim. Dedi ki, sen ne zaman istersen söyle, iki elim kanda da olsa gezdireceğim... İşte öyle. Canım ne zaman çekse gezdirdi beni. Sonra dedi ki, benim evim ocağım var, çocuklarım var. Onları bırakamam ama sana imam nikâhı kıyarım, ev tutarız Kokaryalı'da..."

"Peki, sen ne dedin?"

"Ne diyeceğim? Onu sevmiyorum ki, istemiyorum da. Yalan değil canım çekmişti ama o kadar. Ben kimseyi istemiyorum Osman. Sadece faytonla gezmek istiyorum geceleri."

Osman yaklaştı, başını Leyla'nın dizlerine koydu.

"Leyla," dedi, "şimdi kalkalım, evimize gidelim. Yusuf Reis çok pişman olmuş. Diyor ki, o lafı hiç açmayacağım, Leyla ne isterse, ne yaparsa yapsın kabulümdür. Sadece dönsün."

Leyla, Osman'ın saçlarını sevdi.

"Peki, sen kızgın mısın bana?"

Osman kalktı. Gülümsedi. İki sigara sardı.

Gece Ali Çavuş'un faytonunda Damlacık'tan ta Papaz'a kadar dolaşıp sabahı ettiler.

Ve o geceden tam dört ay sonra Osman, ihtiyar Basmane Garı gözlerini kırpıştırırken askere uğurlandı.

Ayağı Çap Bir Attı Zaman

Yüzbaşı bir sigara daha çıkarıp kıçından tabakasına vurdu iki kez.

"İlkmektepten sonra götürdüler seni İzmir'e ha?" dedi.

Osman kumaştan başını kaldırıp konuştu.

"Evet. Boğulacaksan büyük denizde boğul, derdi anam. Gerçi İstanbul'u görünce bizim oraları yine göl sayılır ya. Ekmek derdi işte. Anam beni aldı, büyük dayısının evine götürdü. Emekli kaptandı Yusuf Reis. Eski gemilerde çalışmış. Yelken zamanlarında. Loçadan kıç üstüne kadar çıkmış ama."

"O ne demek?"

"Çekirdekten yetişmiş yani. Denizin çıraklığından ustalığına kadar varmış. Sonra bir gemi yangınında yaralanmış. Onun kapısını çaldık işte annemle."

"Yahu ben de İzmirliyim biliyor musun?"

"Öyleymiş komutanım. Belki de aynı yerlerde dolaştık. Kim bilir belki bilmeden yan yana geçmişizdir."

"Belki... Ama ben liseden beri İzmir'in tadını çıkaramadım. Askerlik rüzgâr gibi beni oradan oraya sürükledi durdu."

Osman biraz tereddüt ettikten sonra dayanamadı.

"Ama eşiniz hâlâ İzmir'de galiba?"

Yüzbaşı bakışlarını hiç kaçırmadan Osman'ın gözlerinin içine baktı.

"O hiç gelmedi benimle. Hep annesinin yanında kaldı... Artık gelmez de."

Ertesi gün bölükten bir arkadaşı geldi Osman'ın.

"Devrem sen koğuşa bir uğra," dedi.

"Ne oldu, hayırdır?"

"Gel işte."

O gün öğleden sonra dikiş odasında masaya kafasını dayayıp biraz uyudu. Sonra içinde onu kemirip duran kurda daha fazla dayanamadı, akşam içtimasından sonra koğuşa gitti.

Yatağı girişte hemen solda, sobanın yanındaydı. Ama şimdi orada başka biri bağdaş kurmuş oturuyordu.

Osman'ı görünce güldü.

"O, bölükçünün karısı da gelmiş ağalar. Koşun gelin!"

Osman, Tokatlı çocuğun karşısında durdu. Ne yapmalı şu anda, diye geçirdi içinden.

"Sen başka yatağa gidince ben de buraya geçtim artık."

Osman dişlerinin arasından konuştu.

"Eşyalarım nerede?"

"Onu depocu çavuşa verdik. Lazım olursa gider oradan alırsın."

Koğuştakiler ranzaların arasından çıkıp yavaştan toplanmaya başladı. Osman yine bir karar ânındaydı. Askerlik de hayat gibiydi işte. Boşlukları sevmiyordu. Üstelik burada zoruna gitmek diye başka bir mesele daha vardı. Epeydir ne silah ne talim ne nöbet görmüştü. Uyuduğu yer bile başkaydı. Bu erkek ve çorap kokusunun her şey olduğu dünyada böyle ayrıcalıkların sorun olmaması başka bir gücün varlığına bağlıydı. Kavga etmek Osman'ın gözünü korkutmuyordu. Teke tekte her türlü alırdı altına bu deyyusu. Muhtemelen bölük çavuşu ona yol vermişti. Kolunda bir onbaşı pırpırını bile taşımayan Osman'a nöbet yazamamak, gerektiğinde işini gördüremek forsunu çizmiş olmalıydı. Kapışmaya başladıklarında arkasından birkaç kişinin daha ona dalacağı belliydi. Aslında bu da mesele değildi. Her şey olup bittikten, nöbetçi astsubaya haber uçtuktan, insan azmanı astsubayın söverek koğuşa koşmasından sonra ne olacaktı? Başına bir iş gelmemesi, geldiğinde ona sahip çıkılması –mesela askerliği uzatacak bir tutanağın yırtılıp atılması– mümkün olacak mıydı? Bunun tek garantisi yüzbaşıydı. İşte Osman saniyeler içinde bunu düşündü. Tarttı meseleyi.

Döndü arkasını gitti.

"Sık dişini be Osman," dedi içinden.

Her Şey Biter

Osman ne kadar elini ağırdan alsa da iş üreyip gitmişti. Manto bitmişti. Prova mankeninin üzerinde, odanın ışığı altında parlıyordu. Yakası kürklü, günün modasına uygun, arkası hafif yırtmaçlı, düğmeleri yaldızlı, güzel bir kadının üzerinde parlayacak iş çıkarmıştı Osman.

Akşama yüzbaşı da uğradı. Mantoyu gördü.

"Çok güzel görünüyor," dedi.

Matarasında kanyak vardı. Cebinden elma çıkardı. İkiye böldü. Kapağa kanyaktan döktü. Kendisi mataradan, Osman kapaktan yavaş yavaş demlendiler.

Karşılıklı yaktıkları cigaraları yeni söndürüp yere atmışlardı ki kapı sertçe açıldı. Önde alay kumandanı albay, arkada birkaç binbaşı ve yüzbaşı içeriye doluverdi.

Saçları kırlaşmış albay alevli gözlerle içeriyi sertçe taradı.

"Yüzbaşım nedir bu?" dedi.

Yüzbaşı ve Osman put gibi esas duruşta donmuşlardı.

"Sana soruyorum, bu ne hal?"

Yüzbaşı bir şeyler mırıldandı, anlamsız sözcükler döküldü ağzından.

Albay yürüyerek Osman'ın karşısına gelmişti ama yüzbaşıya bağırıyordu.

"Kulağıma gelen lafa inanmadım, gözümle göreyim dedim. Yahu ne yapıyorsunuz burada?"

Yüzbaşı, "Komutanım..." diye lafa girmeye çalıştı ama albay kaldırdığı eliyle susturdu onu.

"Kes! Ulan sirk mi burası? Hususi dükkânın mı lan burası? Aptal herif!"

Albay, Osman'a sordu bu defa.

"Sen kimsin yahu?"

Osman esas duruşunu bozmadan yüksek sesle uzun künyesini okudu.

Albay olanca gücüyle Osman'ın yüzüne bir şamar indirdi. Yüzbaşıya gelemeyen o tokat Osman'a inmişti.

"Siktir git şimdi bölüğüne! Yüzbaşı sen de yarın karargâha gel, ifadeni ver. Bu rezilliği de hemen temizleyin, derhal!" dedi ve arkasındaki heyeti sürükleyerek odadan çıktı gitti.

Ertesi gün Osman, yüzbaşının odasına girdi. Esas duruşunu gösterdi. Paket kâğıdına sardığı mantoyu bıraktı.

"Bunun işi tamam komutanım," dedi.

Yüzbaşının gözaltları çökmüştü. Yüzü simsiyahtı.

"Otur," dedi Osman'a. "Senin çok emeğin geçti bu işe. Hafta sonu evci yazdıracağım seni."

Bir kâğıt çekti önüne.

"Bu cumartesi çıkar gezersin. Akşamına Haliç'teki şu meyhaneye gel. Karşılıklı rahat rahat kafa çekelim bu defa," dedi, notu uzattı.

Cumartesi günü sivilleri giyen Osman erkenden kışladan çıktı. Kadıköy'de bir hamama gitti. Neredeyse iki yıldır rahat, emirsiz, çavuş sesinden uzak, yüzü gözü sabunluyken eşek şakasına maruz kalmadan huzur içinde yıkanmamıştı. Hiç inmek istemedi göbektaşından. Öğlene doğru çıktı. İki lokma atıştırdı. Vapurla karşıya geçti. Eğlene eğlene, sağa sola bakarak, hayret ederek, kalabalığın içinde akıntıdaki saman çöpü gibi amaçsızca sürüklenerek akşamı etti. Meyhaneye girdiğinde yüzbaşı çoktan masayı kurmuş, içmeye başlamıştı bile.

Kadehler doldu. Karşılıklı tokuşturdular. Dışarıda soğuk yağmur başlamıştı. Meyhanenin buğulu camlarına vuran damlaların arasından denizde ışık içinde koşturan küçük tekneler geçiyordu.

İki adam konuşmadan içiyorlardı.

Neden sonra yüzbaşı artık yavaştan peltekleşen diliyle lafa girdi.

"Osman."

"Emredin komutanım."

"Burada emir yok! Yok! İki erkek gibi konuşacağız şimdi."

"Olur."

"Sen bekârdın, ha?"

"Öyle."

"Peki, hiç bahsetmedin, sevdiğin falan yok mu? Genç adamsın, işin gücün var. Dostun falan, ha?"

Osman cevap vermedi. Gülümsedi sadece.

"Vardır vardır. Olmalı zaten. Ama sakın evlenme. Bak benden sana nasihat. Sakın! Beni mahvetti bu hayat. Aynur. Karım. Aynur Hanım..."

Yüzbaşı kadehini yeniden doldurdu. Osman'ın da rakısı bitmişti ama sadece kendi kadehine doldurdu. Üstüne soğuk suyu ilave etti. Osman uzanıp kendi işini kendi gördü.

"Ya, Aynur Hanım... Annemin teyzesinin torunuydu bu Aynur. Bucalı Kasapzadelerden. Bakma öyle soylarının âlây-ı vâlâyla çınlamasına. Ben hiç tanımıyorum da babası iflas etmiş, dükkânın kapısına asmış kendini. Annem çok ısrar etti. Üsteğmenim o zaman daha. İki yıldızı omzuma takmışım. Çok güzel kız oğlum, dedi. Çok güzeldi gerçekten. Boylu boslu, sülük kaşlı, iri zeytin gözlü bir kızdı. Annem, çok da iyi huyludur oğlum, dedi. Öyleydi. Öyleydi, çok tatlıydı ama zamanla acıdı be! O zaman Ankara'daydım. Evlendik, bir yıl geçti geçmedi, feryat figan. Ben annemsiz yapamıyorum, dedi. Yolladım. İzinde gittim. Gelmek istemiyor. Neyse dedim, çok üstelemedim. Sonra benim tayinim doğuya çıktı. Sınırdayım. Zaten getiremem. Araya kırk tane adam koyduk. Yalvar yakar, geçici bir tayinle İstanbul'a geldim. Zannediyorum ki bu defa gelecek. Yok! Bir türlü ayrılmak istemiyor İzmir'den. Bir yaz tatilinde iyice sıkıştırdım Aynur'u.

Sonunda itiraf etti. Ağladı, yalvardı. Ayrılalım, dedi. Olmaz, dedim. Ben anneme ne diyecektim Osman? Ha, ben sınır boylarında eşkıya koştururken karım başkasını mı sevdi diyecektim? Onu öyle bırakıp İstanbul'a döndüm. Sonra araştırdım bu herif kimmiş diye. Hani okuduğun mektupta ismi geçen Kumaşçı Artidi var ya, o işte. Benimle dalga geçer gibi ona manto diktireceğim kumaşı âşığından alıp yollamış. Namussuz kadın!"

Osman derin bir iç çektikten sonra, "Siz Aynur Hanım'ı seviyor musunuz?" diye sordu.

"Sevmek mi? Evlilik denilen şeyde sevmek değil güven vardır Osman. O bunu yıktı. Üstelik bir de beni aşağıladı."

"Peki, neden diktirdiniz bana o mantoyu? Bu olanlardan sonra ne gereği vardı?"

Yüzbaşı bir dikişte kalan rakısını bitirdi. Ağzını eliyle kapatıp sessizce geğirdi.

"Şunun için. Artık hazır olduğuna göre İzmir'e gideceğim. Aynur'u saçından tuttuğum gibi kumaşçının dükkânına sürükleyeceğim. İkisini de orada kurşuna dizeceğim. Sonra üstlerine bu mantoyu sereceğim... Nasıl?"

Osman rakıya uzandı. İki kadehi de yeniden doldurdu.

"E, nasıl dedim. Dinliyor musun sen beni?"

Osman bir süre yüzbaşının gözlerinin içine baktı.

"Güzelmiş," dedi. "Peki, sonra ne olacak?"

"Ne olacak? İkisini de geberteceğim işte."

"Tamam da sonra sana ne olacak?"

Osman'ın ağzından ilk kez "sen" lafı çıkmıştı.

Kollarını kavuşturup arkasına dayandı. Yüzbaşının önündeki paketine uzanıp bir tane yaktı.

"Gittin öldürdün. İnsan öldürmek koyun boğazlamaya benzemez ya, hadi becerdin diyelim. Bileğine takacaklar kelepçeyi. Askerlikten atılacaksın. Hayatın dört

duvar arasında geçecek. Oraları bizim kışladaki hapishaneyle karıştırma sakın. Yüzbaşılığın falan da kalmayacak zaten. Koğuşun ağası olacak, iti köpeği olacak, başgardiyanı, gardiyanı, duvardaki telde jandarması olacak. Gelen vuracak, giden vuracak. Hadi cezanı yedin, bitirdin diyelim. Elin iş görür mü senin? Sudan çıkmış balık gibi olacaksın..."

Yüzbaşı öfkeden kıpkırmızı kesilmişti.

"Peki, ne yapayım ha? Benim izzetinefsim ne olacak? Öfkem ne olacak? Bu öcü almayayım mı hayattan?"

"Al!"

"Nasıl alayım?"

"İki ay sonra benim askerliğim bitiyor. Gideyim ben öldüreyim onları."

Yüzbaşı donup kalmıştı. Osman'ın gözlerinin içine baktı. Dalga mı geçiyor benimle diye düşündü.

"Sen mi öldüreceksin?"

"Evet."

"Ne için?"

"Para! Para için öldüreceğim. Çünkü ihtiyacım var."

Osman yanından geçen garsondan bir kalem istedi. Önündeki peçeteye yazdı. Yüzbaşıya uzattı.

"Al, benim fiyatım bu. Bu paraya öcünü alırım senin."

Yüzbaşı gülmeye başladı.

"Kimsin sen oğlum? Kiralık katil misin? Terzi Osman, eli kanlı katil mi yani?"

"Kimin ne olduğu belli olmaz yüzbaşı!"

Yüzbaşı, Osman'ın ifadesiz, buz gibi gözlerine baktı yeniden.

"Nereden bileyim senin bu işi yapacağını? Nasıl güveneceğim sana?"

Osman gülümsedi.

"Sen de haklısın. Güvenmek lazım... Bak şöyle yapalım. Geçen gün sana söven o albay var ya, onun adre-

sini bul bana ve yine bir hafta sonu için evci çıkart beni. Sonra bu konuyu yeniden konuşalım."

Kadehini tepesine dikti. Tek kelime daha etmeden kalkıp gitti.

Şol Şafağın Yekûnu

Bu konuşmadan neredeyse iki hafta sonra İstanbul gazetelerinin akşam baskısında, üçüncü sayfanın dibinde küçük bir haber geçti. 1. Ordu Komutanlığı'nın 3. Süvari Tümeni'nde görev yapan bir albayın gece evine dönerken kimliği belirsiz kişi ya da kişilerce saldırıya uğradığı yazıyordu. Emniyet teşkilatı ve Milli Savunma Bakanlığı'nın ilgili birimlerince yapılan tahkikatın halen sürdüğü; baygın halde bulunan albayın başından darp edildiği, ilaveten sağ kolunun dirsek ve bileğinden kırık olduğu ayrıntıları düşülmüştü.

Osman'ın tezkere gününün sabahında kahvaltı sırasında yüzbaşının postası çıkageldi. Bölükçü acele tarafından onu odasında bekliyordu.

Osman henüz askerî elbiseleri teslim etmemişti ama botlarını bir arkadaşına vermişti. Ayağında terlikle yüzbaşının odasına gitti. Kapıyı çalmadan açtı. İçeri girdi.

Yüzbaşı sigarasını söndürdü onu görünce. Sonra şöyle bir süzdü. Uzanıp kapının tam kapanıp kapanmadığına baktı.

Masanın üzerinde kınnapla sarılı sarı paket duruyordu. Yanında bir fotoğraf, onun yanında da bir zarf vardı.

"Bunları al," dedi. "Paketi vereceksin. Aynur içindekini mutlaka görecek ölmeden önce. Bu fotoğrafın arkasında bizim evin ve kumaşçının dükkânının adresi var. Zarfta da para var. Yalnız anlaştığımızın yarısı bu. İşi bitir gel, kalanını al."

Osman, adama şöyle bir baktı.

Yüzbaşı kalktı, cebinden sigarasını çıkardı. Osman'a uzattı.

Osman masadakileri toplayıp aldı. Odadan çıkarken yüzbaşının uzattığı el hâlâ havadaydı.

Dönüş

Hava hâlâ sertti ama zemheri çıkmıştı artık. Bundan sonra ayı ininde sağından soluna döner, mırıldanırdı. Kırağı daha az düşerdi. Toprak alttan gelen belli belirsiz, eski neşesiyle titremeyi keserdi. Serçeler dişini sıkardı, en kötüsü geçti diye. Anası olsaydı şimdi yanında, ah o kuşbaz anası, serçelerin huylarını bıkmadan anlatırdı. Akıllı serçe boş kırlangıç yuvasını kaparmış. Göçücü değildir onlar. Kalıcılara özgü yorgunluk akar tüylerinden. Hani insan akşama, yorgun argın, yolları ezbere geçerek evine gelir ya, kapıyı açtığında o bildik koku sarar, kucaklar. İşte serçeler de hep öyle aynı evin kokusunu taşırlar. Serçe kendi duvarına konar, ağacını bilir. Doğduğu yerde ölenlerin çelebi yalnızlığını yuvasına taşır gün battığında. Bu kadar zayıf, narin, ürkek, tek lokmalık eti olan canın yazın sıcağına, kurağına; kışın tufanına, açlığına nasıl göğüs gerdiğine insan akıl erdiremez. İnat serçenin içindeki ateştir. Yaşamak inadı. Ürkse de, damlacık kalbi pır pırlansa da yuvasını yaşamak yapmış serçeyi silemez zaman. Bir sürme gibi çeker kendini yine kendi göğüne. Osman da sol tarafında bir ağrıyla Bandırma'dan İzmir trenine bindiğinde, cam kenarında, istasyonun çatısında kaynaşan serçelerin gürültüsü altında kendini uzun uzun kokladı. O eski kokuyu daha iyi almak için kolunu hafifçe yaladı, yine kokladı. Askerliğe, kalabalığa, uzaklıklara, berbat insanların ağız kokularına rağmen en dipte, geceden gül dibine bırakılmış o çakılların kokusunu aldı. Taşçı damarı

kabardı. Kanındaki denizlere, kordon kanıyla aktığı yunusa, dalgaya, rüzgâra ait o tuzlu acıyı yeniden aldı. Tıkırdayan raylar altında akarken, boş kompartımanın ıssızlığında, gecenin inen yıldızlı karanlığına gözlerini yumup uyudu. Ta ki güneşin ışıkları başını dayadığı koltuğun eski kılıfını ısıtana kadar. Daha da devam ederdi o deliksiz, tatlı uykusuna ama onu ayağında sallayan trenin devinimi durunca gözlerini açtı. Dışarıya baktı.

"Akhisar Garı"

İnenler, binenler, hareket memurunun düdüğü.

Az sonra kompartımanın kapısı açıldı. İçeriye sırtında tahta sandık, elinde değnek, öteki elinde bez çantasıyla bir kör girdi. Öyle görür gibi içeriye baktı.

"Müsaade var mı?" dedi.

"Gel dayı gel," dedi Osman. Toparlandı biraz.

Kör adam sandığını, çantasını, değneğini koltuğa bırakıp eliyle yoklayarak cam kenarına oturdu. Derin bir oh çekti.

"Selamünaleyküm. Hayırlı yolculuklar cümleten," dedi.

"Ve aleykümselam. Âmin."

Adam iyice kır düşmüş bıyığını, sakalını sıvazladı defalarca.

"Asker misin?"

Osman güldü.

"Nasıl bildin dayı?"

Adam da gülümsedi bu defa.

"Kokundan anladım. Ama belli ki bitmiş. Neşeli de geliyor sesin."

"Öyle oldu şükür. Hayırlısıyla bitirdik."

"Hadi geçmiş olsun."

Sonra ikisi de pencereden baktılar. Zeytinlikler, kepezlerde çam öbekleri, yazıda doğurgan kahverengi tarlalar, menfezlerden fışkıran dereler, at arabaları üzerinde işlemeye giden insanlar akıp geçiyordu.

Osman iç cebinden iki fotoğraf çıkardı. Üstte yüzbaşı ile Aynur Hanım'ın nikâh fotoğrafı vardı. Fotoğrafhanenin donuk fonu önünde yüzbaşı belinde tören kılıcıyla fişek gibi dimdik ayaktaydı. Bir elini hemen yanında, açık duvağından taşan inci küpeleri ve hafif gülümsemesiyle oturan, elindeki gelinçiçeğini kucaklamış Aynur Hanım'ın omzuna koymuştu. Lakin omuzdaki o el, hiç de uçup gelerek konmuş bir kelebek gibi durmuyordu. Fotoğrafın arkasında iki adres ayrıntılı şekilde yazılmıştı.

Osman alttaki öteki fotoğrafı çekip çıkardı bu defa.

Ah, Leyla! Ne kadar güzeldi öyle. O gülüşünü fotoğraf kartının üzerinden alıp koklamak istedi Osman. Yapamayınca parmağıyla sevdi onu. Sonra o şaşkın, tuhaf, biraz ürkmüş çocukluk halini de sevdi.

"Yolculuk nereye?" dedi Kör Adam.

"İzmir'e."

"Güzel."

"Sen?"

"Hiçbir yere. Ben gezginim. Her yere giderim."

"Gezip ne yapıyorsun?"

Adam tahta sandığına vurdu avucuyla.

"Gezerim. Hikâye toplarım. Sonra onları başka yerlerde hem anlatırım hem türküsünü yakarım."

"O da güzelmiş," dedi Osman.

"Sen nerelisin peki delikanlı?"

"Köstenceli."

"Köstenceli mi? Köstence adasından mısın sen?"

"Evet. Gömgök oralıyız."

İhtiyar adam gülümsedi.

"Peki, orada Deli İbram'ı bilir misin?"

"Deli İbram'ı kim bilmez!"

Kör adam yine uzandı. Bu defa bez çantasından bir tomar kâğıt çıkardı.

"Ya bunu bilir misin?"

Osman uzandı, tomarı aldı. En üstteki sayfada "Köstence'nin Deli İbram Tarihi" yazıyordu.

"Bilmem mi? Deli İbram Abi, Köstenceli bütün çocuklara bıktırana kadar bunu anlatırdı."

Öyle deyince Kör Adam dizine şak diye vurdu elini.

"Vay deyyus! Bunu bilen bir tek sen olacaksın demişti bana."

Karşılıklı gülüştüler.

"Peki, o zaman yolumuz uzun. Azıcık okuyuver de vakit geçsin."

Osman kâğıtların arasından rasgele bir yaprak çekti ve okumaya başladı.

Saruhan Hatun Efendimizin Don Değiştirmesidir

Rivayet odur ki Saruhan Hatun Efendimiz için gün gelmiş hayat çekilmez hal almış. Halkı, halkımız her zaman olduğu gibi yine birbirine düşmüş. Riya ve korkaklık paçalarından akar olmuş. Ne açlıkla kavgayı ne varlıkla gönenmeyi bilmişler. Ne insan gibi yaşamayı, kurt gibi aranmayı; ne sevince sarmayı ne öfkelenince yıkmayı öğrenmişler. Zaman canına tak edince, Saruhan Hatun Efendimiz kayalık yalılardan denize doğru ağlamış. "Ah," demiş, "şimdi allı, kızıllı, yelesi güneşten, akıtması alevden kısraklarım olaydı da kaçıp gideydim buralardan." Ve ağlayan bir gül gibi kendini denize atmış. Onu izleyen göklerdeki Allahımız buna dayanamamış. İşaretiyle düştüğü yere bir yunus yüzmüş. Yunus, Saruhan Hatun Efendimizi yutmuş. Ve böylece efendimiz, kızıl karanın acısından boz denizin serinliğine geçmiş. Saruhan Hanım'ın yokluğuna dayanamayan cennetmekân Rum Bacımız ise çırpına çırpına leylek donuna girmiş. Mavi göklerde yitip gitmiş. Göklerdeki Allahımız, "Ey gidi ırzı kırık Köstence, ben sizinle baş edemedim ama has kullarımı da sizden kurtardım," demiş...

Ve böylece Osman okudu durdu, ta ki uyku yeniden bedene girene kadar. Kör gezginle karşılıklı usulca uyudular.

Osman gözünü açtığında İzmir'deydi. Kör gezgin kompartımanda yoktu. Karşısındaki koltukta sararmış, yırtık bir kâğıt parçasını görmese onunla rüyalarında karşılaştığını sanacaktı.

Basmane Garı kirpiklerinin arasından, boşalan kalabalığın içinde sallanarak yürüyen Osman'ı kaybolana kadar izledi.

Osman doğruca Oteller Sokağı'na gitti. Büyük Gördes Oteli'nde ufacık bir oda tuttu. Üç günlük peşin ödedi. Otel kâtibinden bir porsiyon suböreği ve çay istedi. Kel kafalı çırak beş dakika sonra koşarak geldi. Hızlıca yedi. Sonra gün batana kadar kalmak için odasına çıktı.

Akşam karanlığı indiğinde doğruca bitpazarına giderek yüzünü saklayan köylü kasketi aldı. Kör tesadüfle tanıdık birilerine rastlamak istemiyordu. Önce en yakın adresten başladı. Kumaşçı Artidi'nin toptancı dükkânı, Peştamalcılar Sokağı kapısından girilen Çukur Han'ın en büyük mağazasıydı. O saatte bütün dükkânlar kapanmıştı. Kapıdaki bekçiden ayakyoluna girmek için müsaade isteyerek girdi. Dükkânın camekânına başını dayayıp içeriyi kontrol etti. Dürülmüş kumaş tamburları raflara ip gibi dizilmişti. Karşılıklı iki uzun tezgâh vardı. Üzerlerindeki metreler ve makaslar çok tertipliydi. Yerde tek çöp yoktu. Bay Artidi titiz adam olmalıydı. Çıraklar ve tezgâhtarlar akşam çıkarken ortalığı temizlemişler ve düzenlemişlerdi. Tam karşıda boydan cam kapının ayırdığı yazıhane vardı. Burası patronun odasına benziyordu. Handan ayrılıp Bay Artidi'nin Punta'daki ev adresine gitti. Kordon'da iki katlı güzel bir evdi. Arkada palmiye ağaçlarının yükseldiği bahçesini yüksek duvarlar çevreliyordu. En son Aynur'un Karataş'taki evine yol-

landı. Yahudi Hastanesi'ne bakan tek katlı bir Rum eviydi. Işıkları kapalıydı.

Osman birkaç gün evin etrafında dikkat çekmeden dolandı. Aynur hemen her gün aynı saatte, akşama doğru evden ayrılıyordu. Havanın soğukluğuna ya da yağmura aldırmadan yürüyerek Kemeraltı'na geçiyor, oradan Çukur Han'a varıyordu. Dükkânda birkaç saat kadar kalıyorlardı. Çıraklar ve tezgâhtarlar gittikten yarım saat sonra çıkıyorlardı. Bay Artidi dükkânını kilitliyor, ardından kol kola çıkıp bir taksiye atlıyorlardı. Aynur'u sabaha karşı yine bir taksiyle evine bırakıyordu adam.

Osman ikisinin de rutinlerini öğrendikten sonra onları baş başa ve etrafta kimseler yokken bulacağı tek yerin Çukur Han olduğunu anladı. Uygun zamanı belirledi aklında.

Ertesi gün akşam ezanı okunduktan çeyrek saat sonra Çukur Han'ın ıslak taşlarında yürüyüp dükkânın kapısını açtı. Ortalık lambalarla ışıl ışıldı. Kapı sesi duyulunca içerideki yazıhaneden başını uzatan Bay Artidi, "Kusura bakmayın. Kapattık artık," dedi. Osman küçük odaya doğru yürümeyi sürdürünce sesinin duyulmadığını düşündü, bu defa daha yüksek sesle, "Kardeş kapattık dükkânı. Yarın gelin," diye seslendi.

Osman hiç istifini bozmadan yazıhaneye girdi. Kadın ortadaki masanın ucuna oturmuştu. Önlerinde boşalmış kahve fincanları ve su bardakları vardı.

Bay Artidi yeniden ağzını açacaktı ki, Osman eliyle susturdu onu ve kadına döndü.

"Aynur Hanım sizsiniz değil mi?"

Kadın şaşırmıştı.

Kısık bir sesle, "Evet, buyurun," dedi.

Bay Artidi, "Siz kimsiniz ama?" diye araya girmeye çalıştı. Osman hiç ondan yana bakmıyordu. Cebinden nikâh fotoğraflarını çıkardı, kadının önüne doğru üzeri cam masaya bıraktı.

"Beni kocanız yolladı," dedi.

Ardından koltuğunun altında taşıdığı kâğıt paketin iplerini çözdü, açtı, içindeki mantoyu gösterdi.

"Eşiniz bunu sizin için diktirdi..."

Bay Artidi, Osman'a doğru hamle yapmak istedi. Osman onu kolundan tutarak sertçe sandalyesine oturttu. Şimdi ikisi de karşısındaydı.

"Aynur Hanım, beni kocanız sizi ve âşığınızı öldürmem için parayla tuttu. Şu mantoyu size giydirmem ve ardından ikinizi de öldürmem gerekiyor. Yani anlaşmamız böyle... Lakin ben boşa kan dökmekten hoşlanan biri değilim. Ayrıca ne olduğunuz, ne yaşadığınız beni alakadar eden şeyler değil. Bay Artidi, bu lafım size olacak. Aynur Hanım'ın kocası gibi adamları çok iyi tanırım ben. Bunlar bencillikleri ile korkuları arasında sıkışıp kalmış, öfkelerini geride bırakamayan, affedip yoluna gitmeyi bilmeyen kişilerdir. Şimdi benden haber çıkmayınca bu iş için başkasını arayacak. Hiç bulamazsa kendi gelip karanlık bir sokakta ikinizi de sırtınızdan vurmaya kalkışacak. Belli ki zengin bir adamsınız. Eğer gerçekten Aynur Hanım'ı seviyorsanız onu da alıp gidin buralardan. Gidin ve izinizi kaybettirin. Yaşamak en kıymetli şey."

İkisi de şaşkınlıktan put kesilmişlerdi. Gözlerini bile kırpmadan öylece duruyorlardı.

Osman masaya eğildi. Paketin iplerini sakince bağladı.

"Aynur Hanım müsaadenizle bunu alıyorum. Zaten sizin ölçülerinize göre dikilmemişti," dedi ve çıkıp gitti.

O gece Kestelli Yokuşu'nun sonundaki evde şenlik vardı. Çaldığı kapıyı Leyla açmış ve karşısında onu görünce çığlık atarak içeriye koşmuştu. Koridora çıkan Yusuf Reis, "Ulen teres! İnsan telgraf çeker, geliyorum der," diyerek Osman'ı kocaman kucakladı.

Evin salonunda Leyla sevinçten dört dönüyordu. Osman'a sofra serdi, mutfaktan yemekler taşıdı. Osman o arada paketi yırtarak mantoyu çıkardı. Leyla'ya giydirdi.

"Benim mi bu?" dedi Leyla.

"Evet. Hem de ben diktim."

"Askerde mi diktin bunu?"

"Tabii, ne sandın?"

Manto, Leyla'nın üzerine tam oturmuştu.

Yusuf Reis bağdaş kurduğu divandan seslendi.

"Vay Terzi Osman vay! Askerde senin yırtık don dikmen lazımdı. Hanım mantosunu ne ara eline aldın?"

"Uzun hikâye be dayı," dedi Osman.

Geç saatlere kadar oturup hasret giderdiler.

Gece Osman yatağında pencereye dönmüş yatıyordu. Yıldızlı soğuk gecenin ışıkları yüzüne düşüyordu. Kapısı usulca açıldı. Odayı yine o eski ve güzel koku doldurdu. Leyla bu defa ayakucuna kıvrılmadı. Yorganı kaldırıp aynı yastığa başını koydu. Nefesi Osman'ın ensesine çarpıp kırılıyordu.

"Leyla," dedi Osman arkasını dönmeden, "ben yarın Köstence'ye gidiyorum. İşlerimi yoluna koyunca yeniden geleceğim. Seni götürmek için. Ne dersin?"

"Hep mi orada kalacağız?"

"Hep. İkimiz."

"Peki, Köstence'de faytonlar var mı?"

"Yok ama tekne yapacağım kendime. Seni istediğin her gece denizde gezdiririm."

"Öyle yıldızların, ayın altında mı?"

"Dünyanın en güzel göğü Köstence'nin üzerindedir."

Leyla güldü, "O gün gelsin de bakalım paşa gönlüm ne isteyecek," dedi ve kollarıyla Osman'ı sararak, onun yıllar içinde dövülmüş acı etini kasıklarına doğru sıkıca çekti.

Hey Gidi Koca Yurt!

Çektiri yelkenleri mayna edip motor gücüne geçtiğinde Turgutça Kayalığı arkalarında kalmıştı. Osman neredeyse on yıl sonra anasıyla son kez oturduğu güverteden ayağa kalktı. Teknenin ağırdan limana girmesini izledi. Kuğu gibi süzülen çektiri güzel bir manevrayla iskele tarafından yanaştı. Kara lastikli bir çocuk roda edip topladığı el incesini ikiye ayırdı ve yarısını sağ eliyle sahilde bekleyen adamın bir metre uzağına doğru fırlattı. Osman bu hareketi çok iyi biliyordu. El incesi çımadan daha büyük halata bağlıydı. Sahilde bekleyen adam ona atılan halatı kapacak, ardından çektiği kalın halatı babaya volta edecekti. Yalnız tekneden atılan el incesini suya düşürmek ya da sahilde bekleyen adamın yüzüne çarptırmak denizcilerin çok ayıpladığı bir hareketti. Kara lastikli çocuk bu yüzden acemiliğini belli etmemeye çalışarak ama tedirgin de bir yüz ifadesiyle, ıhlayarak fırlattı. Neyse ki her şey olması gerektiği gibi aktı. Sürme iskele verildi.

Osman iskelenin kalabalığına karışmak üzereydi ki tam karşıdan deve çanını vura vura gelen Deli İbram'ı gördü.

Gülümsedi.

"İbram Abi, nereden bildin geleceğimi?" dedi.

"Abdala malum olurmuş," dedi İbram.

Kucaklaştılar.

Ağır adımlarla çarşı yokuşunu çıktılar, Köstence'nin tam içinden yürüyüp geçtiler. Deli İbram çanını daha coşkulu çalıyordu. Arada durup onlara şaşırmış gözlerle bakanlara sövüp sonra tekrar koşarak Osman'a yetişiyordu.

Yol onları Dolungaz Koyu'na çıkardı.

Osman hâlâ kara yangın iziyle duran yıkıntılara baktı. İşte doğduğu, ilk sütünü, çorbasını içtiği, yürüdüğü, koştuğu, anasının dizinde uyuduğu, kardeşlerini doyurduğu ev buydu. Bir avuç kül, isli yıkıntı kalmıştı şimdi geriye.

Osman dizlerinin üzerine bıraktı kendini ve belki de hayatında ilk defa bağıra çağıra, uluyarak, inleyerek böyle uzun uzadıya ağladı. Deli İbram geldi, ardına çöküp Osman'a sarıldı. Beraber ağladılar.

Hayat Yeniden!

Deli İbram, Osman'a çok ısrar etti. "Gel seni hamamın üzerinde kaldığım tek göz odaya götüreyim. Orada kal," dedi ama dinletemedi.

"Ben şuraya çalıdan, eski püskü eşyalardan çerge kurarım. Orada kalırım. Beni merak etme sen," dedi.

Büyük bir ateş yaktılar akşam inerken. Yıllar sonra Balıkçı'nın hanesi ilk kez gece ışığını görmüş oldu. Deli İbram komşu dalyancılara gitti. Biraz yufka ekmeği, kesede yoğurt, tütsülenmiş balık getirdi. Beraber yediler.

"İbram Abi," dedi Osman, "biraz param var. Evi onaracağım, sonra dalyanı adam edeceğim. Dalyan avı için tek sandal, denize açılmak için denizci bir tekne lazım bana. Zeytinlik de viran olmuştur. Onu da ayağa kaldıracağım. Bana yardım eder misin?"

Deli İbram sevinçten zıplıyordu ateşin etrafında.

"Aferin lan Osman! İşte böyle olacaksın. Murt çalısı gibi toprağa kökünü geçireceksin. Kesseler de yeniden patlayacaksın."

Ertesi gün mezarlıkta buluşmak için kavilleştiler.

Osman yıkıntılardan çekip çıkardığı kilimin üzerine kıvrıldı o gece. Üzerinde derme çatma bir çatı vardı. İnce çalı dallarının arasından pırıldayan yıldızlı atlas göz kırpıyordu.

Sabah gün doğmadan kalktı, koya indi. Dalyan direkleri yıkılmıştı. Denizde kalan ağlar, paramparça kıyıya vurmuş bir yunus iskeleti gibi korkunç görünüyordu.

Soyundu. Soğuğa aldırmadan denize girdi. İyice yuğdu vücudunu. Tuzladı.

Mezarlığa vardığında hemen arkasından önüne bir katır çekilmiş eski, gıcırdayan avara kasnak tekerleriyle yürüyen at arabasının üzerinden Deli İbram çıktı geldi. Arkası malzeme doluydu.

"Toptancı Meşin'e veresiye yazdırdım. Sen Köstence'ye inince verirsin. Bunlar başlangıç, ev için ayrı ihtiyaçlar var," dedi.

"Bu araba kimin?" dedi Osman.

"Bizim."

"Senin araban mı vardı İbram Abi?"

"Benim şu deve çanımdan başka malım yok. Senin geldiğini duymuş millet. E, herkes korkusuna esir değil ya. Babanı, Demirci Asım'ı sevenler de vardı. Aralarında salma yapmışlar. Sana lazım olur diye bunu verdiler."

Deli İbram, Osman'ı elinden tutup mezarlığın sonundaki sınır duvarının hemen önüne, yaşlı meşe ağacının altına götürdü.

"Bak, ağacın doğu yanında benim anam gömülü. Taşı falan yok ama ben biliyorum. Tam burada. Yani yarın ölürsem ya da ölür gibi olursam beni mutlaka anamın mezarına göm. Tamam mı, unutma bunu! Güney yanına da sizinkileri gömdüm."

Osman işaret ettiği yere baktı.

"Onları sen mi gömdün İbram Abi?"

"Ben vardım, bir de üç-beş ihtiyar adam, kadın işte. Camideki tahta arabaya yükledik onları. Çeke çeke getirdik. Genişçe kazdık mezarı. Asım'ı, babanı, anayı yan yana koyduk. Bir kardeşini ananın, bir kardeşini de babanın kucağına verdik. Hoca itiraz etti. Aynı çukurda kadın, erkek olmaz diye ama ben siktir ettim. İşte nah burada yatıyorlar."

Deli İbram'ın gösterdiği yeri derleyip topladılar. Tuğ-

lalarla çevirdiler. Kireçle boyadılar. Toprağını kabarttılar. Ayakuçlarına bir destiyi yarım gömdüler. Toprağı sulayıp kökledikleri birkaç murt çalısını diktiler ki bahar iyice geldiğinde mor çiçekler açsın üstlerinde. Deli İbram boş bir mezar taşı da getirmişti. Onu baş tarafa diktiler.

"İbram Abi, bu mezar taşı bomboş yalnız."

"Bahçıvan Hakkı'nın İsmail satıyor bunu. Ne yazayım dedi. Aklımıza bir şey gelmedi vallahi. Ben de kaptığım gibi getirdim."

Osman cebinden çakısını çıkardı. Ucuyla avucunu çizdi. Akan kanını elinin ayasına bulaştırdı iyice. Sonra gelip boş mermer mezar taşına yan yana bastı.

Deli İbram kendi anasının mezarına dokundurtmadı. "Böyle iyi o. İhtiyaç yok," dedi.

Osmanların kabirleri çiçek gibi olmuştu. Gidip çeşmede aptes aldılar. Deli İbram yenleri tarazlanmış mintanını son düğmesine kadar ilikleyip ağırdan sadece razı olanların duyabileceği sesle Yasin okudu. Sonra kıbleyi bulup iki rekât namaz kıldılar. Gittiler.

Aynı gün, öğleden sonra yorgunluklarını dinlemeden Dolungaz Koyu'na gidip işe koyuldular. Önce evin enkazını kaldırdılar. Osman çaputların, tozun toprağın arasından annesinin yırtılmış, yarı yanmış entarisini bulup çıkardı. Cebinde taşlar vardı. Ama artık ağlamaya vakti yoktu. Taşları kendi cebine koyup çalışmaya devam etti. Eski evin üzerine, aynı usulde dört kazık çaktılar, ipler gerdiler. Osman yarım metrelik temelleri kazmaya başlayınca Deli İbram at arabasıyla Köstence'ye yeni malzeme almaya yollandı.

Osman gün batana kadar çalıştı. Kazdı, toprak attı, düzledi, hizaladı. Eski evine yeni şeklini vermek için didindi.

Ertesi sabah Deli İbram ağzına kadar dolu arabayla geldi. Boy boy baltalar, testereler, keserler, iskarpela ta-

kımları, marangoz gönyesi, tokmak, el matkabı, bıçkı, büyük ve küçük el planyaları, ahşap törpüsü, işkenceler, sandıklarla çivi, on torba çimento, sönmemiş kireç çuvallarını yıktılar toprağa, ayrı yerlere tasnif ettiler. Sonra gidip taş ocağından kayrak taş, köşebent ve yığma taşı söktüler. At arabasıyla iki günde taşıdılar.

Birkaç gün sonra dağdaki ağaç erlerine ısmarladıkları sarıçam, dişbudak, meşe ve kestane tomrukları mandaların çektiği kağnıyla geldi. Deli İbram indirdikleri ağaçları eliyle yokladı, kokladı, budaklarını diliyle yaladı, bedenlerine kulak verip dinledi.

"Bunları biçelim. Hem ev için kullanırız hem de senin tekneyi yaparız. Sandal için bunları zayi etmeyelim. Uyduruk, ucuza bir sandal alıp tamir etmek daha iyi olur. Nasılsa onu dalyanda kullanacaksın," dedi Deli İbram.

"İbram Abi sen tekne de yapar mısın?"

"Oğlum benim köküm Kadırgalı Koyu'na dayanıyor. Daha doğmadan öğrenmişim bu işleri."

Böyle günlerce ev için işlediler. İki haftaya iş epey üredi. Böyle olunca sabahları ev için, öğleden sonraları da zeytinlik için çalışmaya karar verdiler.

Bahar boyunca arı gibi hiç durmadılar. Gün doğmadan Osman takımları hazırlayıp avlanıyordu. Onların koyunda ısparoz, melanur, sokkan balığının kaynadığı mera vardı. Deli İbram da kestane ve midye topluyordu. Erkenden, güneş bir mızrak boyu yükselmeden karınlarını doyuruyorlardı. Sabah yedikleri tek öğünle gün boyu idare ediyorlardı. Akşam Helvacı Üsen'in yolladığı tenekeden çıkardıkları tahin helvasını yufka ekmeğine sarıp yiyor, daha başlarını toprağa koymadan yorgunluktan uyuyakalıyorlardı.

Yaz başında ev bitti. İçine ocak kurdular. Ağaçtan iki divan çaktılar. Minder, yatak, birkaç parça kap kacak, artık ne uydurdularsa şöyle böyle düzen tuttular. Evin ya-

nındaki kuyunun çöken yerlerini yeni devşirdikleri taşlarla yamadılar. İçini iyice temizlediler. Berrak su tuttuğunu görünce sevindiler. Zeytinliği boydan belleyip ottan arındırdılar. Budamak için geç kalmışlardı ama en azından seneye ağaçlar kendini toparlar diye araladılar. Çiçekleri uyanmıştı. Yani göztaşı atma zamanını da kaçırmışlardı. Bu yıl ne verirse deyip öyle bıraktılar. Sınır duvarlarında yıkılan yerleri şakul tutup ördüler. Çit kapıyı onardılar. Bahçe yine eski şenliğine kavuşmuştu. Deli İbram karada durmaktan harap olmuş bir sandal buldu. Güzelce elden geçirdi. Yüzer hale getirdi. Ağaçtan kürek ve ıskarmozlar yonttu. Dalyan kayığı işini böylece görmüş oldular. Sonra dalyanı ayağa kaldırdılar. Dipteki aynalığın en güzel yerine dört sağlam direk çaktılar. Komşulardan kendir çileleri aldılar. Yine eskisi gibi bir burgatalık sağlam halatlar ördü Osman. Onları dört direk arasına gerdiler. Aldıkları ağı yoklamak için serdiler. Uzatma halatları, zeytinyağı kırbaları, her şey noksansız hazırdı. Birkaç sabah Osman taşçılık yaptı, Deli İbram hamallık. Denediler. İşliyordu. Hatta beş-on balığı havuzluğa topladılar her seferinde. Sonbaharda balık bollaştığında çalışacak gibiydi düzen.

Şimdi iş gelmişti güzel, denizci tekne yapmaya. Deli İbram'ın aklında tek kişinin bile rahatça yelkenle kullanacağı, gerektiğinde iki çift küreğin işleyeceği küçük bir Osmanlı kancabaşı yapmak vardı.

"Şöyle boyu 25 kadem, eni 4 kadem bir şey olsa senin işini hayli hayli görür. Tek direk. İki yelken."

O günlerin bir gecesinde ateşin karşısında uzanmışlardı. Yorgunluğa artık alıştıkları için hemen uyumuyorlar, ondan bundan konuşmayı seviyorlardı.

"İbram Abi, bu sabah evin etrafında bir delikanlı gördüm. Seslendim. Ters ters bakıp gitti."

"Şöyle saçının önünde akıtma olan biri miydi?"

"Hah, evet."

"O sizin uzak komşu dalyancı Halit'in oğlu Ekrem."

"Niye öyle düşman gibi baktı bana?"

"Düşmansınız da ondan."

"Nasıl?"

"Halit babanı ve Asım'ı satan adamdı. Onları ölüme o sürükledi. Dayın anlatmadı mı?"

"Ölümlerinin nasıl olduğunu anlatmıştı ama Halit' ten hiç bahsetmemişti."

"O bilir işini."

"İyi de benim o deyyusa düşman olmam lazım. O neden kaş yıkıyor bana?"

"Çünkü babası öldü. Sizin evin önündeki ağaçta asılı buldular. Vicdan azabından kendini astı diye jandarma tutanağına yazdılar. Ama..."

"Ya?"

"Asılı buldukları dala kendisi çıkamazdı öyle."

"Yani?"

"Evladım her şeyi açık seçik anlatmam mı gerekiyor? Yani mani! Biz çektik oraya adamı. Yusuf Dayına haber yolladım. Gizliden geldi. Bir gece evine dönerken aldık Halit'i tak! Bir burgatalık halatla çektik. Hatta halatı bile sizin kayıktan bulmuştuk. Yusuf geldiği gibi kayboldu sonra."

"Yusuf Dayım ben bu işe karışmam demişti bana."

"Sana öyle der. Ama benim çete arkadaşım. Birlikte dişimiz kana değdi. O çağırsa ben de giderim."

"Peki, neden yaptınız bunu?"

"Neden mi yaptık? Düşmanını yere seremiyorsan onunla iş tutanın canını yakacaksın ki başkalarının kulağına küpe olsun. Halit, babanları sattıktan sonra çarşıda bakkal dükkânı açmıştı. Gerdan kırıp dolaşıyordu ortalıkta. Var mı öyle yağma!"

Osman ateşi bir dal parçasıyla karıştırdı. Harlandı ocak.

"Peki, senden hiç şüphelenmediler mi?"

"Eczacı zeki adamdır. Neyin ne olduğunu anlamıştır. Lakin ben deve çanıyla gezen deliyim. Ne yapacak? Dirimimle de ölümümle de kimse ilgilenmez. Ama beni alıp ezseler, falakaya yatırsalar, bu defa âciz birine eziyet ediyor diye millet homurdanır. Böyle adamlar halk onlardan korksun ister ama nefret etsin de istemezler. O işlerini zorlaştırır... Yani senin anlayacağın tam olmasa da işi biraz eşitledik. Karşılıklı el ense çektik."

"Peki, bu oğlanı ne yapacağız?"

"Demiştim ya, babası bakkal dükkânı açmıştı. Mülkü Eczacı'nınmış meğer. Herhalde para verdi, içine mal aldı bunlara. Geçenlerde kahvede konuşuyorlardı, oğlanı çıkartmış oradan. Dükkânın kapısına kilit vurmuşlar. Yani Eczacı Süleyman bir haltlar karıştırıyor olabilir yine. Üstüne doğru kışkırtıyordur belki de. Kendimizi kollayacağız senin anlayacağın."

"İbram Abi bu hiç bitmeyecek mi? Ben buraya her şeye yeniden başlamak için geldim. İnsanla kavga etmekten bıktım artık. Kuşla, balıkla yaşamak istiyorum."

"Ah beyimiz ah! Nerede o ballı börekli hayat? Balık olsan yüzer kaçarsın, leylek olsan uçar gidersin. Sen kızılca Köstence'de yaşayan bir Âdem babasın. Doğumun kan, hayatın kan üzere. Var mı öyle rahatlık? Kaldı ki denizdeki balığın, havadaki kuşun bile kurtuluşu yok bizden."

Osman Köstence'ye döndüğünden beri ağzına sigara koymamıştı. Kalktı, tütününü aradı. İki tel sardı. İbram'la karşılıklı tüttürdüler.

"Peki, madem bu işte kaçarımız yok. Neler oldu burada bunca yıl? Bana bir anlatsana İbram Abi," dedi.

Deli İbram güldü.

"Anlaşıldı, bu gece uyku yok bize."

Ve İbram ateşin karşısında bağdaş kurup sözüne başladı.

"Ne olacak? Mübalağa katliam oldu. Babanla Demirci Asım gelmekte olanı görmüşlerdi. Ha, efendime söyleyeyim; ananla kardeşlerine çok üzüldüm. Onlar günahsızdı, çaresizdi. Ama babanla Asım kafalarının dikine giden insanlardı. Ölmeyi marifet sandılar. Hayır evlat, hayır! Birinci vazifen yaşamak! Eğer azsan, zayıfsan tutunacağın ilk dal hayat olacak. Ölmek de var ama netice alıyorsan öl. Öyle boşa sıkı kahramanlık kendine zarar. Mert adamlardı ama akıl lazım zafer için. Beni dinlemediler. Neyse, bu bahsi geçelim... Fabrikanın bacasının tüttüğü ilk gün başladılar can almaya. Dişlerine kan değmiş kurt sürüsü gibi denize daldılar. Yaş almış demediler, küçük demediler, yavrulama zamanı demediler. Köstence'nin göğü yağ kokusuyla doldu. İnsanlar öğürerek gezer oldu. Süngüyle vurmak başka ama tüfekle avlanmak dayanılır değildi. O tarraka, o gümbürtü! Dağlara kaçtım kaç defa. Mağaralara girdim. Solucanlarla çıyanlarla geçirdim günlerimi. Ama sabah olup gün doğunca o sesler yine her yanı tutuyordu. Sonra vurulan her yunusu alamıyorlardı. Yaralanan dibe dalıyor, saklanıyor. Nefessiz kalıp ölünce şişip çıkıyor. İşte o ölüler karaya vurdu. Kadınlarla çocukları onları toplamaya yolluyorlardı. Her şey tamam da o çocuklara neden bulaştırdılar kanı? Bunu hiç affedemiyorum. İşte böyle beş yıl devam etti av. Eczacı Süleyman yeni kayıklar yaptırdı, yeni avcılar buldu. Yunuslar denizin kanatlarıdır. O kanatları kırdılar. Neşemizi çaldılar. Ama ekmeğimize de kan doğradılar. Sonra ağla avlanmayı buldular. Tek tek tüfekle vurmak zor geldi. Yunus geçitlerini teknelerle tutup ağ gerdiler, yunusları korkutup onları koylara sürdüler. Sığda ağın ağzını kapatıp hapsettiler. Ağın içinde uzun demir çivilerle atlayan adamlar yunusları kafalarından tek tek söndürdüler. Yunusları kendi kanlarında boğdular. Bazen günlerce kızıl hale içinde kalıyordu Köstence. Fırtına çıksın diye dua ediyordum.

Çıksın da süpürsün gitsin diye. Bu av Eczacı Süleyman'a yetmedi. Ecnebi bir gemiyle anlaşmış. Köstence açıklarına geldi. Kendi ağlarıyla, kendi adamlarıyla yunusları topladılar. İşlemeyi de gemilerde yaptılar. Nihayetinde avcıya, kancabaşa, et dilimleyene, yağ süzene, fıçı taşıyana ihtiyaç kalmadı. Böyle iki-üç yıl gitti. Yunusları bitirdiler. Kurtulanlar buradan kaçtı gitti. Gemi kayboldu. Fabrika kapandı. Kancabaşlar kızağa alındı. İnsanlar ne yapacaklarını şaşırdılar. Millet dalyanına döndü ama canavar yok olunca balık kıyılamıyordu. Açlık, sefalet başladı. Dağlara gidip tütüncülüğe başlayanlar oldu. Çoğu İzmir'e göçtü. İnşaatlarda amele oldu, kadınları hizmetçi. Yani adanın şenliği bitti."

İbram eliyle sigara işareti yapınca Osman yine sardı iki tane.

"Yirmi, bilemedin otuz dalyancı kaldı geriye. Son birkaç yıldır yunuslar yine görünüyor. Öyle olunca dalyana balık giriyor ama eskisinin dörtte biri bile yok."

"Peki, Eczacı ne yapıyor şimdi?" dedi Osman.

"Çok para kazandı bu işten. Yunus işi bitince gaz bayiliği aldı. İzmir'de, yalıda bir apartmanı varmış. Dost tutmuş. Bu aralar Söke'ye çok gidip geliyormuş. Bir işler çeviriyordur yine..."

Ve Dahası!

Sonunda kancabaşa başladılar. Deli İbram omurga için kestane tomruğunu seçti. Büyüklüğü omurgayı tek parça halinde çıkarmaya müsaitti ki bu denizci tekne için iyi başlangıç olacaktı. Osman'ın da yardımıyla o kadar güzel biçtiler ki ağacı, safra omurga da yekpare çıktı. Bu ağır parçayı eşeğin yardımıyla iki adam zorla kızağa yerleştirip ayağa dikti. Baş bodoslamayı meşeden tek parça, kıç bodoslamayı dişbudaktan iki parça çıkardılar.

Geriye postaları, döşekleri, şiyer kuşağını, istralya ve gurcataları, taban kirişlerini, kemereleri ve daha sayısız parçayı yapmak kalmıştı. Ama Deli İbram artık yalnız çalışmak istiyordu. Sağında solunda kimse istemiyordu. En ağır parçalar çıktıktan sonra Osman'ı başından savdı.

"Git dolaş. Hem de gelecek günleri, zorlukları düşün," dedi.

Osman da aldı başını dağlara çıktı. Eskiden kuşbaz anasıyla yaptıkları gibi koyakların, ormanların, bellerin arasında dolaştı durdu. Kuşların ötüşlerinden, uçuşlarından yuvalarını aradı. Önce çit kuşuna rastladı. Çalıların arasından titreyen yüksek bir cıvıltı duyunca toprağa uzandı. Öyle kolay olmazdı çit kuşunu görmek. Gizlerdi kendini. Dikkatli bakınca seçti. Yuvarlak, benekli, lokma kadar kahverengi vücudu vardı. Kısa, yukarı kalkmış kuyruğunu titreterek ötüyordu. Yüzünü dönünce gözünün üzerindeki beyaz çizgi belirdi. Çocuk gibi sevindi. Sürünerek geri çekildi. Çit kuşunu ürkütmeden geride bıraktı. Yolda su içmek için indiği dere yatağında başka sesler duydu. Başını kaldırdı, cevizin dalında iki mavi baştankara duruyordu. "Tsi-tisi-tsi, çurrrr" diye öttü Osman. Baştankaralar hemen yanıt verdiler. Uçup daha alçak dala konduklarında onların parlak mavi tepe tüylerini, sarı göğüslerini seçti. "Tsi-tsi-tsi, çurrrrr..." Kuşlar ötenin kendilerinden olmadığını anlayınca bir süre onu anlamaz gözlerle süzdüler. Sonra pır kayboldular. O gün tıpkı anasının yaptığı gibi bir alakarga yuvasına tırmandı. İçindeki iki yumurtayı parmaklarıyla yokladı. Sonra öter ardıçları izledi. Yarın başındaki yüksek çamın üzerindeki şahin yuvasını fark etti. Şahinler de onu gördüler. Yuvalarının etrafından hiç ayrılmadan beklediler. O zaman anladı ki yavruları yumurtadan çıkmış. En son Köstence Feneri'ne kadar gitti. Fenerin üzerinde toykurduğu uçu-

rumda sürüler halinde yaşayan gümüş martıları izledi. İçi mutlulukla dolmuştu. Kayalara sarılıp dinledi onları. Tam karşısında herkesin evi deniz, bilinmez kıyılardaki sonsuz fırtınalardan getirdiği soluğanlarla gönenip duruyordu. Uçurum ile denizin birbirine dokunduğu, dalgaların köpürdüğü sınırda melanur ve ısparoz sürülerinin yayıldığı turkuaz meralar ve kumluk aynalıklar yanıyordu. Sahil çizgisinin üzerinden başlayan çalılara sürtünen rüzgâr, denizden yana getirdiği tuzlu nefesini yamaçlardaki hurma zeytinlerin üzerine bırakıyordu. Osman gözünün gördüğü, ayağının dokunduğu her yere ait olduğunu ve bu sonsuz evin en içinde köklenerek yaşadığını hissetti. Toprağa ve denize, hayata ve ölüme aynı anda yakın olma; onlardan gelecek her şeye razı olma hissi damarlarında akıyordu. Evindeydi.

Akşamüzeri dönüş yolunda şoseye çıktığında iki atlı jandarma arkadan gelip ona yetişti.

"Sen Osman mısın?" dedi jandarma çavuşu.

"Evet."

"Seni komutan çağırıyor. Karakola kadar geleceksin bizimle."

"Sebep?"

"Onu biz bilmeyiz. Emir öyle."

Osman'ı karakolun bodrumundaki hücreye indirdiler. Yerde içinden sidik kokusu taşan ahşap saplı bir teneke vardı sadece. Kapıyı kapatırlarken, "Susadım," dedi. Hiçbir şey demeden üstüne kilitlediler. Karanlık içinde duvarları yokladı. Sonra ayakkabılarını çıkardı. Birini kalçasının altına aldı, ötekine başını koyarak yan uzandı yere. Gözlerini yumdu. Uyudu.

Osman'ı yukarıdaki odaya çıkardıklarında açık pencereden taşan ışıktan ve seslerden sabah olduğunu anladı. Ortadaki masada jandarma komutanı önündeki kâğıtları karıştırıyordu.

"Beni neden aldınız?" dedi Osman.

Komutan kafasını kaldırdı.

"Hakkında şikâyet var. Komşularından Dalyancı Ekrem'i tehdit ediyormuşsun. Öyle mi?"

"Hayır, yok öyle şey."

Komutan masadaki tabakasından tek dal çekti. Eliyle geride duran sandalyeyi işaret etti. Bir er koşarak getirdi masanın önüne.

"Otur," dedi.

Sigara uzattı.

"Yak bakalım."

"İstemez."

"İçmiyor musun?"

"Sabahları sevmem."

Komutan tekrar önündeki notlara baktı.

"Bak Osman, ben üç yıldır buradayım. Eski davaları bilmem. İşime bakarım sadece. Kayıtları arşivden çıkarttım. Baban ve arkadaşı kavgaya karışmış. Kumarda alacak verecek meselesi. Onları vuran şahıs Çolak Salih ağır cezada yargılanmış. Şimdi İzmir'de hapiste yatıyor. Annen ve kardeşlerin aynı gece bir kazada ölmüşler. Bu olaydan altı ay sonra komşunuz sizin evin önünde asılı bulunmuş... Bir sürü karışık, alengirli vukuat olmuş. Bunlar beni zerre kadar alakadar etmiyor. Şurada tayinime sekiz ay kaldı. Sonra siktirip gideceğim buradan. Şimdiye kadar Allah'a şükür tek sarhoş kavgası bile olmadı benim devremde. Ama sen geldin huzursuzluk başladı."

"Ne yapmışım ben?"

"Adamı tehdit ediyormuşsun. İşlettiği bakkalı elinden almak istiyormuşsun."

"Yalan diyorum. Getirin yüzleşelim."

Komutan masaya yumruğunu vurdu.

"Sen bana emir mi veriyorsun teres!"

Eliyle kel kafasını sıvazladı, derin birkaç nefes aldı. Sonra yumuşak bir sesle konuşmasına devam etti.

"Bak benim hayatım böyle yerlerde tükendi. Bahçesine komşusunun tavuğu geçti diye evi, ekini yakan adamlar gördüm. Ben gittikten sonra isterseniz her yeri yakın. Ama şimdi müsaade etmem. Sen yıllar sonra neden geldin Köstence'ye?"

"Evim, ocağım çünkü burası."

"Osman, iki çürük zeytin ile eski dalyanın var. Bunlar karnını doyuracak mı? Millet ekmek derdine İzmir'e göçüyor, sen tersine gidiyorsun."

"Millet beni alakadar etmez."

Komutan bir sigara daha yaktı. Kapıda bekleyen emir erine, "Bize iki çay, biraz da ekmek peynir falan getirin," dedi.

Yine önündeki işe döndü. Notlar aldı. Kâğıtları düzenledi. Körleşen kurşunkalemini cebinden çıkardığı küçük çakıyla açtı. Aynı çakının ucuyla tırnaklarını temizledi. Sanki Osman orada hiç yokmuş gibi davranıyordu.

Çaylar geldi. Osman'ın önüne helvacı kâğıdı serdiler, üzerine çeyrek ekmek ile peynir koydular.

"Osman kardeş," dedi komutan, "bence bu işin oluruna bakalım. Burada çok can yanmış. Hem senin hem de başkalarının. Bu saatten sonra düzen tutulmaz. Mutlaka bir kıvılcım atar, yangın yine sarar. Genç adamsın. Önünde doyamayacağın hayat, üstelik imkânların da var. Seninle ilgili şikâyetler birikince Eczacı Süleyman Bey'le görüştüm. Bu iş nereye varır dedim."

Osman bu laf geçince komutanın sözünü kesti.

"Sebep? Eczacı hâkim mi savcı mı? Onunla neden konuştunuz?"

"Çünkü eşraftan, kıymetli insan. Buranın girdisini çıktısını biliyor. Dedi ki, Köstence'nin huzuru kaçsın istemem. Ama Osman'ın da hakları var burada. Malını mülkünü, ne varsa kıymetinin üzerinde almaya talibim. Bak şimdi ben aracıyım burada Osman kardeş. En iyisi, herkes için en hayırlısı bu gibi görünüyor."

Osman, komutana baktı.

"Bitti mi? Şimdi ben gidebilir miyim?"

"Yan odada ifadeni ver. Serbestsin... Ama ne diyorsun şimdi bu teklife?"

Osman ayağa kalktı.

"Siz devletin işini yapın, ben kendi balığımı tutayım. Eczacı denilen adam da ne diyecekse benim yüzüme konuşsun," dedi.

Çıktı.

Osman, Dolungaz Koyu'nda Deli İbram'a olanları anlattı.

"Tam tahmin ettiğim gibi," dedi Deli İbram. "Düşman uyumaz!"

"Ne yapacağım peki abi?"

"Azsan çok olmaya bakacaksın. Bir de zayıfsan hile düşüneceksin. Hile zayıfın dostudur!"

"İbram Abi, hep bilmece gibi konuşuyorsun. Nasıl yapacağım bu dediklerini?"

Deli İbram güldü.

"Evladım, benim adım Deli İbram. Allah mıyım ben, neyi nasıl yapacağımızı bileceğim? Akıllı olan sensin. Onu da sen bul!"

Dalyancı Kahvesinde

Güz geldiğinde tekne neredeyse bitmişti. Deli İbram kalafat için yağlı kendir buldu getirdi. Sahilde ardıç zifti kaynatıyor, bir yandan da borda armuzlarını hassas parmak uçlarıyla kontrol ediyordu. Yelkeni çoktan biçmişler, bir burgatalık halatları bolca roda etmişlerdi. Osman zeytinlikte yatıyordu. Birileri geceleri gelip zarar veriyordu. Çit kapı yıkılmış, duvarlar hırpalanmış, üzeri yüklü üç-beş ağaç baltayla yaralanmıştı. Bu işi Ekrem'in yaptığından emindiler ama çirkefe taş atmak istememiş-

lerdi. Osman içinden sürekli ya sabır çekiyordu. Birkaç defa atlı jandarmalar Dolungaz Koyu'na gelip sahile silah çatmışlar, onları izlemişlerdi.

Bu arada adanın kalan dalyancıları Osman'a gidip gelmeye başlamıştı. Çoğu babasının çocukluk arkadaşıydı. Ateş etrafında oturup eski günleri yâd ediyor, balıktan, yunus sürülerinden, canavarlardan konuşuyorlardı. Osman onlardan emanet aldığı teknelerle defalarca açılmış, adanın etrafında, yolaklarda, balık geçitlerinde dolaşmış, eskiden öğrendiği dümen suyu izlerini yeniden hatırlamıştı. Cuma namazından sonra dalyancı kahvesine gidip oturmayı âdet edinmişti tıpkı babası gibi. Yavaştan balık mevsimi açılıyordu. Mevzu dönüp dolaşıp geçime geliyordu. Fabrika kapanınca Eczacı Süleyman buzhaneyi de boşlamıştı. Kör topal bir sezon çalıştırmış, sonra belediyeye devretmişti. Onlar da doğru düzgün iş görmüyorlar, kendi partilerinden olmayanlara buz vermiyorlardı. İş böyle tavsayınca İzmir'den bir komisyoncu tekneyle kendi buzunu getiriyor, dalyanları gezip balık topluyor, sonra sarıp gidiyordu malı. Bu yüzden her gün değil sadece komisyoncunun uğrayacağı günlerde çökertme dalyanlar doğru düzgün çalışıyordu. Oysa Osman denizde keşfe çıktığında fark etmişti ki eskisi gibi olmasa da canavar artmaya başlamış, avından vazgeçilen yunuslar yine sürü toplar olmuştu. Yani her gün taşçılığa çıkılsa dalyan havuzuna balık girecekti aslında.

"İyi de balık alsak ne olacak? Buz yok, tekne yok İzmir'e götürecek?" dedi genç bir dalyancı.

Osman çayını bitirdi. Ayağa kalkıp kahvenin ortasına doğru yürüdü.

"Ağalar, bizim dalyancı sandığımız yok muydu? Onu unuttuk. Yeniden ayağa kaldıralım. Karınca kararınca para toplayalım. Ben gideyim Yusuf Reis'i bulayım İzmir'de. O bize ucuzundan çektirme kiralar. Buzu da belediye

vermezse oradan getiririz. Sandık, balık fiyatını da belirlesin. Böyle adamlar gelip tek tek avlıyor bizi. Cinsine, kalitesine göre fiyat cetveli yapalım. Herkesin balığını zapta geçirelim. Halde toptan satarız, olmadı pazarlara tezgâh açarız. Sonra parayı herkesin hakkına göre dağıtırız. Tekne olursa hem her gün dalyan yaparız hem yanında zeytinyağı da götürür satarız İzmir'de," dedi.

Balıkçılar sessizce onu dinliyorlardı. Birkaçı arasında, "Olur mu olur..." diye fısıldadı. Çoğu yine kâğıt oynamaya daldı. Çaylar tazelendi.

Osman içinden, "Olur mu olur ha?" diye mırıldandı.

İşte böyle bir cumanın akşamında, Havuzlu Çarşı'nın çınarları altında kalabalık masada Osman ve arkadaşları oturuyorken Dalyancı Ekrem çıktı geldi. Fitil gibi sarhoştu. Gözleri kızarmıştı, kirli sakalı öfkesinden yanıp yüzüne yapışmış gibiydi.

"Osman, Terzi Osman!" diye bağırdı iki adım ötede.

Osman hiç oralı olmayınca yaklaştı.

"Kalk lan seninle hesaplaşacağız! Babama iftira attınız. Adam astı kendini. Bir bakkal dükkânımız vardı, ekmeğimize kan doğradınız. Evde kaç kardeşim, kaç çorum çocuğum var biliyor musun sen?"

Osman cevap vermeden Ekrem'e doğru bakıyordu. Ortalık sus kesilmişti.

Ekrem geldi, masaya yumruğunu indirdi.

"Sen açlık nedir bildin mi hiç?"

Böyle höykürünce Osman ayağa kalktı. İki elini beline koydu.

"Bana bak Ekrem! Karşıma çıkıp duruyorsun, bu işin sonu iyi olmayacak. Kimin ekmeğini yersen onun kılıcını sallarsın. Sen kendi ekmeğinin peşine düş! İpini tutan o deyyusa da söyle, üstüme el ulaklarını salıp durmasın, derdi neyse kendi gelsin!"

Döndü. Yürüyüp gitti.

"Bakalım Deli İbram'ın Tarihi mi Yürüyecek Yoksa..."

Sonunda kancabaş bitti. Direği diktiler, ıskarmozları taktılar, kürekleri bağladılar. Kızaktan usulca felenklerin üzerine indirdiler. İki adam, eşekten de destek alarak tekneyi suya attı. Yelkeni ve halatları donattılar suda. Osman dağ köylerine gitti, ağaçerilerinden kapkara bir oğlağı sırtlayıp getirdi. Hayvanı kumların üzerine yatırıp boğazladı. Kanını çamçağa doldurdu. Kancabaşın baş bodoslamasına iki yana bakan iki göz çizdi kızıl kandan. Oğlağın derisini deniz tuzu ve ardıç külüyle tabaklayıp teknenin başına çaktılar. Sol önkoldan güveç pişirdi Deli İbram. Sağ önkolu kayalıklardan denize sundular. İki budu da konu komşuya dağıttılar. Güveci elleriyle yediler, ekmeksiz. İkindi vakti inmişti. Kıbleyi seçtiler. İki rekât şükür namazı kıldılar.

Dolungaz'dan açılıp yelkeni bastığında Osman anladı ki denizci bir tekne doğmuştu Deli İbram'ın ellerinden. Denizin üzerinde cirit gibi akıyordu. Yalpası ayarındaydı. Sert gelen dalgayı kıvamında karşılıyordu. Açıkların haşin rüzgârında sınadı Osman teknesini. Önce rüzgârı baş omuzluklardan alıp orsaya kaldırdı. Faça yelkeni denedi. Yeniden başını açtı, tiramola attı defalarca. Apaza geçti. Döndü pupada seyretti. Kavançalar attı. Köstence'nin etrafında voltalayıp durdular. Yorulunca Turgutça Kayalığı'na uğradılar. Limanlık suda demir atıp sigara tellendirdiler.

Dönüşte Deli İbram, "Biz bunu yine karaya alalım da ben şu sintineyi son kez elden geçireyim," dedi.

Baştankara yaptıkları tekneyi, sahile önceden kurdukları bocurgatla felenkler üzerinden çekerek sabitlediler.

O sırada bir araba sesi duyuldu. Yukarıya, evin yanına bir cip inmişti.

Deli İbram'la bakıştılar. Osman koydan yukarıya çıktı. Cipin kaportasına beyaz takım elbisesiyle Eczacı Süleyman oturmuştu. Saçlarına hafif kırlar düşmüştü ama hâlâ yakışıklı, dipçik gibi adamdı.

"Osman, Terzi Osman. Sonunda beni ayağına getirttin," dedi.

Osman yürüdü. Eczacı'nın tam önünde durdu.

"Bak Osman, millet seni yıllarca işlemiştir ama ben senin düşmanın değilim. Babanın da değildim. Onları da ben öldürmedim zaten. Katilleri hapiste yatıyor. Ve bütün bunlar eskide kaldı. Çok eskide... Osman hayat değişiyor, dünya değişiyor, memleket de öyle. Başka şeyler geliyor artık. Bak bunları hanene kadar gelip sana anlatmazdım ama akıllı adamsın. Kafan çalışıyor. Söke'yi, orada olanları hiç duydun mu? Devlet su getirdi Söke Ovası'na. Yüz binlerce dönüm şimdi şenlendi. Pamuk hasadına yetişemiyorlar. Ciplerle bile tarla sürüyor adamlar. Bu ne demek biliyor musun? Hudutsuz para demek, siyaset demek, daha çok kazanmak demek! Şimdi o para akacak yatak arıyor. O zenginlik bir yerlere, bir şekilde taşacak. Bu adamlar paralarını hem harcayacaklar hem de müteşebbis olacaklar. Birkaç yıla yeni liman kurulacak Köstence'ye, İzmir'den çat kapı arabalı vapurlar gelecek. Sayfiye evleri yapılacak, oteller, kotralar için koyluklar tutulacak. Bunun önüne geçmek mümkün mü? Ezcümle, diyeceğim şu; ben senin arazine talibim. Gel gidelim tapuya, rayici neyse on katını hemen eline sayayım. Bu parayla nerede istersen orada hayat kurarsın kendine. Ha, yok ben satmam dersen, sen bilirsin ama olacak şeyi söyleyeyim. Belediye gelir rayicinden istimlak eder buraları. Sonra bize satar. Razı gelmezsen dava açarsın ama yıllar sürer. Bir sonuç da çıkmaz. İş uzar sadece. Hem toprağın gider hem paran pul olur. Gel sen aklını kullan. En iyisi bu herkes için."

Osman derin bir nefes aldı.

"Yani bana diyorsun ki çek git buralardan."

Eczacı Süleyman gülümsedi. İki kolunu iki yana açtı.

"Peki, şu arkandaki Çomaklı Dağı'na kalk git diyor musun? Ya da fenere ya da Turgutça Kayalığı'na, buraları terk et diyor musun? Bak Eczacı efendi, ben Köstence'yim. Anam, babam, kardeşlerim burada yatıyor. Evim, ocağım burası. Doğduğum, doyduğum yer burası. Yani lafın kısası ben hiçbir yere gitmem. Ha, seninle uğraşırım diyorsan şu lafımı unutma. Ben Demirci Asım'a ve babama benzemem. Ona göre!"

Süleyman doğruldu.

"Son sözün bu mu?"

"Değil. Siktir git toprağımdan, bir daha da gelme!"

Eczacı öfkeden simsiyah bir yüzle cipine atladığı gibi ortalığı toza dumana boğarak uzaklaştı.

Osman arkasından, "Bakalım Deli İbram'ın Tarihi mi yürüyecek yoksa Eczacı Süleyman'ın düzeni mi sürecek? Göreceğiz!" dedi.

Yarın Yarın!

Bir gece sonraydı.

Yemeklerini yemiş, kancabaşın son macununu atmış, sahilde yaktıkları ateşin karşısına oturmuşlar, ay ışığında yanan denizi izliyorlardı.

Arkadaki karanlıktan bir ses duyuldu. Çakılların üzerinde biri yürüyordu sanki. Osman kalktı, koyuluğa doğru baktı. Tam o anda arka arkaya silah sesleri duyuldu. İlk patlamada Osman kendini yere attı. Sesleri altı el saydı. Çakıllar yine öttü. Birisi koşarak uzaklaştı. Osman kumların arasında aldığı baltayla seğirtti. Kendini sakınarak, eğilip zikzaklar çizerek koştu karanlığın içinde. Kim ateş ettiyse çoktan kaçıp gitmişti.

Döndüğünde Deli İbram'ı kancabaşa sırtını dayamış, yere çökmüş buldu. Ensesinden göğsüne doğru kızılca kan izi akıyordu. İnledi usulca.

İki adam birbirlerini bileklerinden kavrayıp bakıştılar sessizce.

Ertesi gün bir çocuk Köstence'yi boylu boyunca bağırarak geçiyordu.

"Deli İbram ölmüş! Deli İbram ölmüş..."

Osman, kanlı yelken bezine kefenlediği Deli İbram'ı fakirlerin kaldırıldığı arabaya yatırmış, önüne kendini koşmuş halde tepedeki mezarlığa çekiyordu. Namazını kıldırmak için koşan imamı ve yardım etmek için gelenleri kovdu yanından.

"Duasını ben okuyacağım, mezarına elimle ben koyacağım. Gelen olursa kalbini kırarım," dedi.

Herkes geri döndü.

Osman ağacın altında İbram'ın anasının eski mezarını yavaş yavaş saatlerce kazdı. Çıkan kemikleri bir yere yığdı. Sonra bir ateş yaktı. Dinlendi. Deli İbram'ı mezarına indirdi. Hava kararana kadar bekledi. Karanlık göğün altında duasını etti.

Ertesi gün gelenler ağacın dallarına bağlanmış Deli İbram'ın baş iplerini gördüler. Deli İbram anasına kavuştu dediler. Mezarın başına dikilmiş çomağa sarılmış deve çanını sevdiler.

Osman kendini koyuna kapattı. Taziyeye gelenleri koymadı sınırından. Kimseyle konuşmuyordu. Bir gün teknesine atladığı gibi Turgutça Kayalığı'na gitti. Çocukken sakladığı tahta fıçıyı, yunus yağı içinde kalmış eski süngüyü çıkardı. Yunus yağı bitmiş, süngü yer yer paslanmıştı. Ama gücü hâlâ yerindeydi. Onu evine getirdi. Zımparaladı, kirinden pasından arındırdı. Dağdan gürgen dalı kesti. Yonttu, ocakta yakıp sıkılaştırdı. Süngünün boğazına sağlamca oturttu. Kargı yeniden doğmuştu.

İşte o günlerin birinde, en yaşlı dalyancı Gani Dayı, Deli İbram'ın çaputlarla gelin başı gibi olmuş ağacını ve mezarını ziyarete gitti. Duasını etti. Sonra başucundaki çanı okşadı. Etrafına baktı. Kimseler yoktu. Çanı alıp kendi boynuna geçirdi.

Tam o anda arkadan bir ses gürleyiverdi.

"Höst teres! Koy onu yerine!"

İhtiyar adam dönünce gördüğü şeyden az daha inme geçirecekti.

Çanı boynundan çıkardığı gibi yere attı ve Felak Suresi'ni okuyarak, bastonuna bile ihtiyaç duymadan koşarak oradan uzaklaştı.

Ertesi gün dalyancı kahvesinde herkes Gani Dayı'nın nasıl iyice bunadığından bahsedip gülerken o bir köşede, "Gülün siz kahpeler! Deli İbram, Goroğlu olmuş. Anasının mezarından doğmuş. Çok şeyler olacak. Siz durun daha!" diye sütlü kahvesini karıştırıyordu.

O gece Şehir Kulübü'nden çıkan Eczacı Süleyman, kaymakam bey ve jandarma komutanı Havuzlu Çarşı'ya kadar yürüdüler. Artık birbirlerine iyi akşamlar dileyip ayrılacaklardı ki karşılarına Osman çıktı.

Osman yaklaştı. Tam yanlarından geçerken durdu. Jandarma komutanının suratına tüm gücüyle okkalı bir yumruk indirdi. Herkes donup kalmıştı. Yere düşen komutanın çenesinden fışkıran kan gömleğini lekeliyordu. O sırada arkadan gelen jandarma erleri Osman'ın üzerine atlayıp yere yıktılar. Onu oracıkta kendinden geçene kadar dipçiklerle dövdüler.

Osman'ı karakolun hücresine atmışlardı.

Eli yüzü sarılı jandarma komutanı ve kaymakam karşısına birer sandalye atmışlar, Osman'a atılan falakayı izliyorlardı. Osman çığlık çığlığa kıvranıyor, kendinden geçtiği anda üzerine dökülen tenekelerle soğuk suyla ye-

niden ayılıp yine değneğin altına çekiliyordu. Sonunda eli yüzü dağılmış, ayak tabanları patlamış halde bayıldı kaldı. Ölü gibi et parçasına döndü.

O sırada Eczacı Süleyman, denize bakan geniş bahçesinin çardağı altında tepede yanan yüz mumluk ampulün ışığında, masadaki kâğıtlara gömülmüş çalışıyor, alt alta hesaplar tutuyor, notlar alıyordu.

Karanlığın içinden gelen bir sesle doğruldu. Bahçede biri yürüyordu. Ayağa kalktı.

"Kim var orada?" dedi.

O tuhaf ses yine duyuldu. Bir çan sesi ona doğru geliyordu.

Yaklaştı, yaklaştı.

Çardağın altına girdiğinde Eczacı Süleyman gözlerine inanamadı.

"Sen?" diyebildi sadece.

"Ya, işte ben geldim Eczacı Süleyman. Kaderin, Deli İbram. Çök bakalım önüme."

Deli İbram elindeki kargıyı Eczacı'nın gırtlağına dayadı, dizlerinin üzerine çöktürttü.

"Tek bir şey soracağım sana," dedi. "O kadına ve çocuklarına nasıl kıydınız?"

Eczacı Süleyman fısıltıyla, kekeleyerek konuştu.

"Ev tutuşunca kapıyı içeriden sürgülemiş. Her gün açlıkla öleceğimize bir defada yanarak ölelim," demiş.

"Anladım," dedi Deli İbram ve sert bir bilek hareketiyle süngüyü Eczacı Süleyman'ın ensesine kadar soktu.

Sabah eve gelenler, Eczacı Süleyman'ı çardağında, ayaklarından baş aşağıya bir burgatalık halatla asılmış halde buldular. Yere saplanmış süngünün gürgen sapında soldan sağa bizim dilimizde şöyle yazıyordu:

"Dirilirler Dirilirler Gelirler"

Osman'ı hapishanede bir ay kadar tuttular. İzmir'den polis müfettişleri geldi. Neredeyse herkesi sorguladılar. Deli İbram'ın kabri açıldı. Ama bir torba eski kemikten başka şey çıkmadı. Köstence'yi baştan aşağıya aradılar. Hatta koku alan izci köpeklerle dağlarda, ormanlarda bakılmadık in, kıyı köşe bırakmadılar. Osman'ı defalarca hırpaladılar. Ne Deli İbram'dan tek bir iz bulabildiler ne de Osman'ın ağzından tek kelime sökebildiler.

Sonunda hâkim delil yetersizliğinden Osman'ı bıraktı.

Osman topallayarak, dinlene dinlene koyuna gitti. Evi, teknesi, her şeyi yerli yerindeydi. Sadece dalyandaki küçük sandalı ortada yoktu.

Tahliyesinden iki hafta sonra kendine gelmişti iyice. Kuyudan çektiği suyla yundu. Tıraş oldu. En güzel elbiselerini giydi. Koyuna indi. Teknesini suya attı. Yelkenleri bastı.

İzmir'e doğru dönmeden önce Turgutça Kayalığı'na gitti. Karaya çıktı. İki elini ağzına götürdü. "Tsi-tisi-tsi, çurrrr" diye öttü iki kere.

Çalıların arasından Deli İbram çıktı.

İki adam sımsıkı sarıldılar birbirlerine.

"Abi yaran iyice kapanmış," dedi Osman.

Deli İbram gülümsedi.

Osman iki sigara sardı. Tellendirdiler.

"İbram Abi, şimdi bir hile çevirdik, onu da becerdik. Ama burada daha fazla kalamazsın. Seni yakalarlarsa her şey boşuna olur. Şimdi beraber İzmir'e gidelim. Yusuf Reis orada seni saklar," dedi Osman.

Deli İbram sigarasını tadını çıkararak içine çekiyordu.

"Evlat," dedi, "bak biz hür insanlarız. Ben hürüm çünkü ne şahı ne padişahı ne de paçalarından düşen adam-

ları beni esir edebildi. Sen de hürsün çünkü ne zaman duracağını, ne zaman ve nasıl harp edeceğini biliyorsun. Ama marifet hep hür kalabilmekte. Şimdi bana sürgün ol, toprağından, denizinden git diyorsun. Bu olacak iş değil. O yüzden ben kendi yoluma, sen de var git Leyla'na..."

Osman sigarasını ayakkabısının ucuyla ezdi. Yeniden sarıldılar.

Deli İbram onu ufukta kaybolana kadar izledi.

Çanını çıkardı. Üç kere öpüp toprağa koydu. Anadan üryan soyundu. Denizde yıkandı, tuzlandı.

Dalgalara karşıcı açıldı.

Yunus geçidine doğru yüzerken son kez adaya dönüp şöyle bağırdı:

"Ulan ırzı kırık Köstence, eğer maçan sıkarsa, siyaset olma sırası sende..."

BİTTİ

Fabrikanın bacasının tüttüğü ilk gün başladılar can almaya. Dişlerine kan değmiş kurt sürüsü gibi denize daldılar. Yaş almış demediler, küçük demediler, yaurulama zamanı demediler. Köstence'nin göğü yağ kokusuyla doldu. İnsanlar öğürerek gezer oldu. Süngüyle vurmak başka ama tüfekle avlanmak dayanılır değildi. O tarraka, o gümbürtü! Dağlara kaçtım kaç defa. Mağaralara girdim. Solucanlarla çıyanlarla geçirdim günlerimi. Ama sabah olup gün doğunca o sesler yine her yanı tutuyordu.

Deli İbram Divanı, öykücülüğümüzün yaşayan büyük ismi Ahmet Büke'nin romanda da ne kadar mahir olduğunu gösteren, uzun yıllar akıllarda kalacak, konuşulacak bir eser. Ege insanının doğayla, tarihle, efsanelerle beslenen hayatı, coğrafyamızın kangren olmuş adaletsizlik, gelir eşitsizliği sorunlarıyla harmanlanıyor, bir ada ve deniz hikâyesi olarak biçimleniyor. İzmir'in de yer yer karakter olarak belirdiği bir dönem romanı olan *Deli İbram Divanı*, deniz edebiyatımızın klasikleri arasına girmeye aday.

#ada #deniz #balıkçılar #dalyan #söylence #izmir #adalet #intikam

ISBN 978-975-07-5540-8

can

canyayinlari.com | f | | canyayinlari

roman

9 789750 755408